รายงานการวิจัย

เรื่อง

ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

โดย

ผศ.วรรณรัตน์ รัตนวรางค์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จารุวรรณ ขำเพชร

ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กรกฎาคม 2548

378.198
ว256ค

501	รายงานการวิจัยเรื่องความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการ	วรรณรัตน์ รัตนวรางค์.	378.198 ว256ค	31011104120878

ว378.198
ว256ค

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

15 ส.ค. 2549

โดย

อาจารย์ ดร.วรรณรัตน์ รัตนวรางค์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จารุวรรณ ขำเพชร

ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กรกฎาคม 2548

ว378.198
ว256ค
ฉ.2

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยเรื่อง *ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความตั้งใจที่จะพัฒนาโครงการบัณฑิตคืนถิ่นอย่างแท้จริง ขอขอบคุณนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทุกคน ที่ให้ข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการวิจัย ขอขอบคุณคณาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ ที่ช่วยให้ข้อมูล ขอขอบคุณผู้ช่วยวิจัย คุณทรงชัย ธรรมาภิมุขกุล และคุณวรรธนันท์ พรหมอัคคภาคย์ ที่ช่วยงานวิจัยด้วยความตั้งใจและอดทน ท่ามกลางข้อจำกัดและอุปสรรคต่างๆ มากมาย

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณบุคคลอีกหลายท่านที่มิได้เอ่ยนามที่มีส่วนช่วยให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาความคิดต่อไป

วรรณรัตน์ รัตนวรางค์

จารุวรรณ ขำเพชร

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับของนิสิต และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับกับบริบททางสังคมของนิสิต โดยศึกษาจากนิสิตในโครงการจำนวน 68 คน ใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยแนวคิดการย้ายถิ่น แนวคิดเรื่องการสื่อสาร และแนวคิดเรื่องการจัดหลักสูตรให้แก่นิสิต

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตได้แก่โอกาสในการทำงาน และความผูกพันกับครอบครัว การตัดสินใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตแบ่งได้ 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ตั้งใจย้ายถิ่นกลับ กลุ่มที่ไม่อยากกลับ และกลุ่มที่ยังไม่แน่ใจ ข้อมูลเชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่านิสิตทุกคนมีความผูกพันกับครอบครัว ชอบวิถีชีวิตแบบชนบท และไม่ชอบวิถีชีวิตแบบเมืองและการแข่งขัน โดยเมื่อเปรียบเทียบระหว่าง 3 กลุ่ม พบว่า นิสิตกลุ่มที่ตั้งใจย้ายถิ่นกลับเป็นนิสิตที่อายุน้อยกว่า และมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตแบบเมือง น้อยกว่ากลุ่มที่ยังไม่แน่ใจ และกลุ่มที่ไม่อยากกลับ โดยทั้งกลุ่มที่ยังไม่แน่ใจ และกลุ่มที่ไม่อยากกลับ ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะโอกาสในการทำงานในเขตเมืองมีมากกว่าที่ภูมิลำเนา ปัจจัยอีกประการที่สำคัญในการตัดสินใจไม่อยากกลับเป็นเพราะสาเหตุของความไม่เข้าใจในหลักการของโครงการบัณฑิตคืนถิ่นของชาวบ้านในชุมชน การกลับไปภูมิลำเนาของนิสิตจะถูกตัดสินว่าเป็นความล้มเหลว

แนวทางในการพัฒนาโครงการให้ประสบความสำเร็จ น่าจะประกอบด้วย 1) การปรับปรุงหลักสูตรให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะให้นิสิตมีความมั่นใจในการสร้างงานในภูมิลำเนา และ 2) การประชาสัมพันธ์หลักคิดของโครงการเพื่อให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและยอมรับการกลับภูมิลำเนาของนิสิตอย่างมีเกียรติ อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ ดำเนินการก่อนนิสิตจบการศึกษา ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยต่อไปเพื่อติดตามผลจากนิสิตกลุ่มนี้ต่อไป

Abstract

The study of the intention to return migrate of students under the royal patronage of Princess Sirindhorn: A case study of Srinakharinwirot University students of graduate returning home project is a qualitative research. The objectives are to study factors affecting the decision of students to return hometown and to observe the relationship between patterns of decision to move back home in different social context. Sixty-eight students in the project were interviewed. Data analysis is based on concepts of migration, communication and education.

It is found that factors affecting the decision to move back home are job opportunities and family ties. Students' decisions of return migration are classified into 3 groups :- those intending to move back, those not intending to move back and those hesitating. Qualitative data shows that most students have family tie with their families, prefer rural lifestyle and dislike urban lifestyle including competition in daily life. Students who intend to move back home are comparatively younger than those who do not intend to move back and those still hesitating. Moreover, students who decide to move back home have urban lifestyle experience comparatively less than those who are not willing to move back and those hesitate to move back. Both groups of students who do not want to move back or still hesitating claim that there are two reasons. One is that job opportunities in urban area is higher that that in rural area or hometown. The other is the misunderstanding in principle of the project by people in communities. Rural people judge the students who move back home after graduated as failed people.

The approaches leading this project to be potentially successful are to develop education program and to provide community people with public relation. Education program development can assist the students to be more confident in creating job opportunities in hometown. Besides, publicity of project principle makes people in the community clearly understand project objectives. This helps people accept and welcome back the students returning home. However, further reseach and follow up should be made after student' graduation as these findings are derived before they are graduated.

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	จำนวนและร้อยละของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทั้งหมดจำแนกตามชั้นปี	42
ตารางที่ 2	จำนวนนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นในปีการศึกษา 2547 ที่ให้ข้อมูล จำแนกตามเพศและชั้นปี	43
ตารางที่ 3	จำนวนนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นในปีการศึกษา 2547 จำแนกตามเพศ ชั้นปีและการให้ข้อมูล	43
ตารางที่ 4	จำนวนนิสิตที่ให้ข้อมูลจำแนกตามภูมิภาค จังหวัด เพศ และชั้นปี	44
ตารางที่ 5	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	45
ตารางที่ 6	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	46
ตารางที่ 7	จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษาของบิดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	47
ตารางที่ 8	จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษาของมารดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	48
ตารางที่ 9	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและสภาพการอยู่อาศัยของนิสิต	49
ตารางที่ 10	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและสภาพการอยู่อาศัยของนิสิต	50
ตารางที่ 11	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและสถานที่ประกอบอาชีพ	51
ตารางที่ 12	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและสถานที่ประกอบอาชีพ	52
ตารางที่ 13	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและรายได้บิดาต่อปี	53
ตารางที่ 14	จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและรายได้มารดาต่อปี	54
ตารางที่ 15	จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษาบิดาและรายได้บิดาต่อปี	55
ตารางที่ 16	จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษามารดาและรายได้มารดาต่อปี	56
ตารางที่ 17	จำนวนนิสิตชายที่ติดต่อกับครอบครัวด้วยวิธีต่างๆ	57
ตารางที่ 18	จำนวนนิสิตหญิงที่ติดต่อกับครอบครัวด้วยวิธีต่างๆ	57
ตารางที่ 19	ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการเรียนในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น	59

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 แบบจำลอง ความคิดการตัดสินในย้ายถิ่น 14
ภาพที่ 2 ความเชื่อในระบบความคิดของมนุษย์ 36
ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย 38

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ ก

บทคัดย่อไทย (ไทย) ข

บทคัดย่อ (อังกฤษ) ค

สารบัญตาราง ฉ

สารบัญภาพ ช

บทที่ 1 บทนำ

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย 1

วัตถุประสงค์ของการวิจัย 2

ขอบเขตการวิจัย 2

นิยามคำศัพท์เฉพาะ 2

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย 3

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับโครงการพระราชดำริ 4

แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น 8

การศึกษาของไทย 16

แนวคิดเรื่องการสื่อสาร 22

กรอบแนวคิดในการวิจัย 39

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและผู้ให้ข้อมูล 41

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 41

การตรวจสอบข้อมูล 41

การวิเคราะห์ข้อมูล 41

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ (ข้อมูลทั่วไป) 42

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ข้อมูลด้านความคิดเห็น) 60

- ก่อนเข้ามาเรียน 60
- เมื่อเรียนที่มหาวิทยาลัย 62
- การทำงาน 64
- การกลับภูมิลำเนา 67

บทที่ 5 บทวิเคราะห์อุปสรรคของโครงการบัณฑิตคืนถิ่น 75

บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 82

บรรณานุกรม 88

ภาคผนวก

ก. แบบสอบถาม 92

ข. ข้อมูลนิสิต (โครงการบัณฑิตคืนถิ่น) 96

ค. โครงการบัณฑิตคืนถิ่น 100

ง. หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2544) 106

จ. หลักสูตรวิชาโทโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

- หลักสูตรวิชาโท วิชาชีพการเกษตร 122
- หลักสูตรวิชาโท ศิลปาชีพ 132
- หลักสูตรวิชาโท วิศวกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาชนบท 146
- หลักสูตรวิชาโท การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ปัจจุบันปิดแล้ว) 158

ฉ. รายชื่อคณะกรรมการโครงการบัณฑิตคืนถิ่น 161

บทที่ 1
บทนำ

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

จากแนวคิดที่ว่า การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นแนวทางการพัฒนาต่างๆ จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นเบื้องต้น ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอยู่มาก แม้ว่าจะมีนโยบายกระจายการศึกษาจากเมืองไปสู่ชนบทมาเป็นระยะเวลานาน แต่เขตชนบทก็ยังขาดความทัดเทียม ส่วนใหญ่ทั้งด้านบุคลากร และองค์ความรู้ ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาในชนบทจึงเป็นเพียงการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น โอกาสที่เด็กในชนบทจะเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษามีค่อนข้างจำกัด ด้วยสาเหตุทางเศรษฐกิจและโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษาในเขตเมือง

โครงการบัณฑิตคืนถิ่น เกิดขึ้นจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีพระประสงค์ให้เด็กในชนบทห่างไกล อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เพื่อที่จะมีทักษะในการคิดพัฒนาถิ่นเกิดที่ยากไร้ของตนเองด้วยวิชาความรู้ที่ได้รับ กอปรกับประสบการณ์ความชำนาญในพื้นที่ จะช่วยให้สามารถปรับความรู้ในระบบการศึกษาให้เข้ากับสภาพพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และนำไปใช้ในชีวิตจริงเพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้เกิดในถิ่นเกิด อันจะเป็นรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน โครงการนี้จึงคัดเลือกเด็กในพื้นที่ห่างไกล มาอยู่ในพระราชานุเคราะห์ และให้โอกาสศึกษาในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรการพัฒนาชุมชน โดยมีภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

เด็กที่เข้าอยู่ในโครงการนี้ทราบวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นอย่างดี และได้มีโอกาสย้ายจากบ้านเกิดมาเรียนที่มหาวิทยาลัย โดยเรียนที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์องครักษ์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก อย่างไรก็ตาม การย้ายจากบ้านเกิดมาเรียนในมหาวิทยาลัยนี้ อาจทำให้นิสิตเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากชนบทมาสู่รูปแบบการใช้ชีวิตในเขตเมือง นอกจากนี้ระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย 4 ปี ทำให้นิสิตได้สัมผัสกับเพื่อนที่มีพื้นฐานมาจากเมืองหลวงและใกล้ชิดกับวิถีชีวิตแบบเมืองมากขึ้น ซึ่งอาจมีผลต่อรูปแบบความคิดของนิสิตและอาจกระทบต่อความตั้งใจในการกลับไปทำงานในบ้านเกิดของนิสิต ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความตั้งใจย้ายถิ่นกลับ (intention to move) ของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในถิ่นทุรกันดารในต่างจังหวัด เพื่อแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาสำหรับนิสิต ให้มีความพร้อมที่จะกลับไปพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นหลักการสำคัญของโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับของนิสิต
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับกับบริบททางสังคมของนิสิต

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ มุ่งศึกษาความคิดที่จะย้ายถิ่นกลับสู่บ้านเกิดหลังจากจบการศึกษา โดยเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากนิสิต โดยใช้แบบสอบถาม

นิยามศัพท์เฉพาะ

โครงการ	หมายถึง	โครงการบัณฑิตคืนถิ่น
นิสิต	หมายถึง	นิสิตที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น โดยศึกษาวิชาเอกการพัฒนาชุมชน ซึ่งภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์เป็นผู้ดูแล
นิสิตในพระราชานุเคราะห์	หมายถึง	นิสิตที่ได้รับทุนพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อศึกษาในระดับอุดมศึกษา ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น
การย้ายถิ่น	หมายถึง	การเปลี่ยนที่อยู่อาศัยที่ทำให้กิจวัตรประจำวันและวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม
การย้ายถิ่นกลับ	หมายถึง	การย้ายถิ่นกลับสู่ภูมิลำเนาที่เป็นบ้านเกิดหรือถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมก่อนที่จะเข้ามาศึกษาในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น
ความตั้งใจ	หมายถึง	ความคิดที่จะทำให้สำเร็จ ในการศึกษานี้ ความตั้งใจจึงหมายถึงความคิดที่จะย้ายกลับบ้านเกิดหลังจากเรียนและพักอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นระยะเวลา 4 ปี

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะทำให้ทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตที่มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจ และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้นิสิตที่เรียนจบแล้วกลับบ้านเกิด เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาบ้านเกิดของตนเองด้วย ซึ่งจะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะช่วยให้เห็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการของนิสิตที่จะนำประโยชน์จากศึกษานั้นไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบททางสังคม และเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรบัณฑิตคืนถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

บทที่ 2
ทบทวนวรรณกรรม

ในรายงานการศึกษาเรื่องความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนี้ ได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 4 ส่วน ประกอบด้วย 1) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับโครงการพระราชดำริ 2) แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น 3) การศึกษาของไทย และ 4) แนวคิดเรื่องการสื่อสาร ในส่วนสุดท้ายของบทนี้ผู้วิจัยได้สร้างความเชื่อมโยงของแนวคิดต่างๆ เพื่ออธิบายเหตุการณ์โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับโครงการพระราชดำริ

ในสังคมไทยนั้น ชนบทถูกมองว่าพื้นที่ห่างไกลความเจริญ ด้อยพัฒนาและ เป็นปัญหาสำคัญของประเทศ การจะทำให้ประเทศไทยมีความเจริญ ประชาชนมีอยู่มีกินได้นั้น ต้องขจัดความด้อยพัฒนาออกไปแนวทางการพัฒนาประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมักเป็นการกระจายรายได้สู่ชนบท แต่ก็พบว่ายังไม่สามารถขจัดความแร้นแค้น และไม่ทัดเทียมกันออกไปได้ ปัญหาของการพัฒนาและความด้อยพัฒนานั้น มักเกิดจากการขาดการวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544) ซึ่งความด้อยพัฒนาในประเทศไทยนั้นเกิดจากความยากจนซึ่งมีเหตุมาจากการขาดปัจจัยทางวัตถุและขาดการศึกษา เป็นแนวคิดที่มองว่าการพัฒนาด้วยทุนนิยมจะสามารถแก้ปัญหาได้ชนบทเป็นเขตที่ขาดความเจริญและต้องการการพัฒนาผ่านทุนนิยมซึ่งเป็นระบบที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามแนวคิดอีกแนวหนึ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกัน คือแนวคิดที่มองว่าการพัฒนาสู่ระบบทุนนิยมมีแต่ผลด้านลบ และเห็นว่าชนบทมีวัฒนธรรมที่ดีอยู่แล้วควรปล่อยให้ชนบทมีวิถีของตนเองต่อไป ไม่ว่าแนวคิดต่างๆ จะได้รับการนำเสนอและนำมาปฏิบัติในห้วงเวลาและสถานการณ์ต่างๆ กันเช่นไร แต่ประเทศไทยก็ยังมีสถาบันพระมหากษัตริย์อีกแนวหนึ่ง ที่เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ชนบทห่างไกลลดความทุกข์ยากลง นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ล้วนใส่ใจในอาณาประชาราษฎร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีพระราชกรณียกิจต่างๆ ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในถิ่นทุรกันดารโดยมุ่งเน้นความสำคัญไปที่เด็กชนบท สาเหตุที่ทำให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สนใจเด็กในชนบทเนื่องจากเพราะองค์ได้ทรงมีโอกาสติดตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพบปัญหาความยากจนและความทุกข์ยากของประชาชนด้วยพระองค์เอง ทรงพบเยาวชนที่เป็นโรคขาดสารอาหาร และร่างกายอ่อนแอ จึงทรงพระวิตกว่าเยาวชนเหล่านี้ ซึ่งต่อไปจะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติจะมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ (อัจฉรา จิระศักดิ์ระวี, 2539) กล่าวได้ว่า แทบไม่มีแผ่นดินส่วนไหนของประเทศไทย ที่

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะไม่เคยย่างพระบาทไปถึง เพราะที่ใดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไป ปรากฏพระองค์อยู่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็จะเสด็จฯ ตามไปด้วยทุกครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ - กปร, 2536) พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

> *"เหตุที่ชอบการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนนั้น เห็นจะเป็นเพราะความเคยชิน ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีการต่างๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น ...ได้ตามเสด็จฯ ไป ...เห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้อง เพื่อนร่วมชาติ ก็คิดว่าช่วยอะไรได้ควรช่วย ไม่นิ่งดูดาย ..."*

จากความใกล้ชิดกับประชาชนในชนบท ทำให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นถึงปัญหาต่างๆ และทรงมีข้อคิดว่า "การแก้ปัญหาชนบท คือการแก้ไขปัญหาทั้งชนบทและปัญหาในเมือง" (กปร, 2536) แนวคิดของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นความเห็นที่หลักแหลม และเข้าถึงแก่นแท้ของปัญหา ซึ่งสะท้อนจากข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของชนบทไทยจากพระราชดำรัสที่ว่า (กปร, 2536: 29)

> *"คนไทยเป็นจำนวนมาก อาศัยอยู่ในชนบท เมื่อมีคนอยู่มาก ย่อมมีปัญหามากเป็นธรรมดา ปัญหาชนบทเกี่ยวเนื่องด้วยการดำเนินชีวิตของประชาชนและการทำมาหากิน ส่วนใหญ่ผู้ที่อยู่ในชนบทจะประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายอย่าง เช่น ที่ดิน น้ำ ...รายได้ก็จะน้อย ผลิตอาหารได้ไม่พอกิน อันเป็นผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ เช่น สุขภาพร่างกายไม่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีเรี่ยวแรงทำงาน ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษา อันทำให้พัฒนาตนเองได้ยาก เมื่อหมดหนทางหากิน ผู้อยู่ในชนบทก็มักจะหาทางเข้าสู่เมือง และเผชิญปัญหาต่างๆ อีก ฉะนั้น การแก้ไขปัญหาในชนบทจึงเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาทั้งชนบทและปัญหาในเมือง"*

จากพระราชดำรัสข้างต้น ทำให้เห็นแนวคิดของพระองค์ที่ชัดเจนถึงความสำคัญของปัญหาในการขาดโอกาสทางการศึกษาของประชาชนในชนบท งานพัฒนาทางด้านการศึกษาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นมีมากมาย พระองค์ท่านเล็งเห็นว่าเยาวชนคือพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชาติในอนาคต จึงควรสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กในวัยเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในถิ่น

ทุรกันดาร แม้ว่าพระองค์จะพระราชทานโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนด้วยเหตุผลที่ว่าโรงเรียนเหล่านี้อยู่ในถิ่นทุรกันดารแล้ว แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการการศึกษาต่อของเด็กในชนบท ดังนั้นพระองค์จึงทรงดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาชนบท เช่น โครงการส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในโรงเรียนชนบท โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในถิ่นทุรกันดาร โครงการพัฒนาการเรียนการสอนผ่านเว็บไซต์ Think Quest เป็นต้น (ฉวีวรรณ เศวตมาลย์, 2543) นอกจากนี้ยังมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการด้านการศึกษาซึ่งประกอบด้วย

การปฏิรูปการเรียนรู้ทั่วทั้งโรงเรียน

เนื่องจากสอนจากครูเพียงอย่างเดียวนั้น ยังทำให้เด็กไม่มีคุณภาพพอ หากแต่จะต้องมีการปฏิบัติจริง ซึ่งให้นักเรียนรู้จักและสามารถแสวงหาความรู้ และค้นพบความรู้ด้วยตัวเอง จึงจะนำไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ จึงทำให้มีการปฏิรูปการเรียนรู้ทุกส่วน ซึ่งเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ทั่วทั้งโรงเรียน โดยจะมีการนำร่อง 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายประถม) โรงเรียนปานะพันธ์วิทยา โรงเรียนสาธิตบางนา โรงเรียนปราโมชวิทยา โรงเรียนผไทอุดมศึกษา

โครงการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน

เพื่อเป็นการยกระดับขีดความสามารถด้านการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน โดยมุ่งหวังให้มีการพัฒนาทั่วทั้งโรงเรียน (whole-school approach) และใช้การสร้างเครือข่ายสถาบันพี่เลี้ยง เป็นผู้ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และให้การสนับสนุนซึ่งเป้าหมายสูงสุด เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปขยายผล หรือเป็นต้นแบบให้โรงเรียนอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

โครงการพัฒนาอัจฉริยภาพทางวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนที่มีความสามารพิเศษในระดับอัจฉริยะ เป็นทรัพยากรบุคคลที่ประมาณค่ามิได้ของชาติ หากได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่และถูกวิธี จะสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติได้เป็นอย่างมาก โดยโครงการนี้จะกระตุ้นให้เด็กมีความสนใจทางด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมรอบตัว และให้เด็กมีโอกาสที่จะแสดงความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถอย่างอิสระต่อเนื่อง

การเสริมสร้างความรู้ด้านสุขภาพโดยใช้กระบวนการทักษะชีวิตในกลุ่มเด็กด้อยโอกาส

เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันเป็นตัวกระตุ้นหรือสร้างแรงกดดันในการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมส่งผลกระทบกับเด็กอย่างต่อเนื่องทำให้เด็กมีความกดดันและขาดทักษะทางสังคม ซึ่งเด็กจำเป็นจะต้องมีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม จึงได้มีการจัดทำโครงการเสริมสร้างทักษะในเด็กด้อยโอกาส

โครงการพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์

เพื่อเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กในระดับอุดมศึกษาอย่างมีคุณภาพ และเปิดโอกาสให้บุคลากรที่มีภาระทางด้านงานประจำหรือมีครอบครัวที่ต้องดูแลสามารถเรียนรู้ที่ใดก็ได้โดยไม่มีอุปสรรคในเรื่องข้อจำกัดของสถานที่และเวลา เป็นการเรียนตามอัธยาศัยอันก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงเห็นถึงความสำคัญของการมีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูงของเด็กในถิ่นทุรกันดาร ด้วยมีแนวคิดว่าการศึกษาจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ความรู้ที่เด็กได้รับจะช่วยให้เด็กเหล่านั้นมีแนวทางในการพัฒนาบ้านเกิดได้ เพราะเด็กในถิ่นทุรกันดารย่อมรู้ถึงสภาพภูมิลำเนาดีที่สุด ทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่ของตนเองเป็นอย่างดี แนวคิดการพัฒนาในท้องถิ่นน่าจะมีความเหมาะสมและเป็นไปได้มากกว่าการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนนอกพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ทรงพบว่า นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นประถมปีที่ 6 แล้ว ส่วนใหญ่จะไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูง เนื่องจากทางบ้านมีฐานะยากจน และตามชายแดนมักไม่มีโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับสูง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินงานโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ขึ้นในปี พ.ศ. 2531 และพระราชทานพระราชานุเคราะห์ให้นักเรียนเหล่านั้นได้มีโอกาสศึกษาต่อตามระดับสติปัญญาและความเหมาะสม โดยพระราชทานค่าใช้จ่ายต่างๆ ระหว่างเรียนจนกว่าจะจบการศึกษาสูงสุด (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2546) และหนึ่งในแนวพระราชดำริ คือ การจัดโครงการบัณฑิตคืนถิ่น (ดูภาคผนวก ค) ซึ่งมีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น

ในส่วนของแนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นนั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของนักคิดต่างๆ มาสรุปไว้ เพื่อเป็นหลักในการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนี้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวประกอบด้วย 1) กฎแห่งการย้ายถิ่นของราเวนสไตน์ 2) การวิเคราะห์การย้ายถิ่นของลี และ 3) ปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นในแนวความคิดทางสังคมวิทยา (Mangalan & Schwarzweller, 1975 ใน สันทัด เสริมศรี, 2541) กล่าวถึงการย้ายถิ่นว่าเป็นกระบวนการตัดสินใจเปลี่ยนที่อยู่อาศัยโดยมีเป้าหมายสำคัญคือการเปลี่ยนสภาวะทางสังคม เป็นการเปลี่ยนจากสภาวะสังคมและบรรทัดฐานที่บุคคลประสบและมีอยู่เดิมไปสู่สภาวะทางสังคมใหม่ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 3 ประการคือ

1. การเปลี่ยนที่อยู่อาศัยเป็นกระบวนการที่เกิดจากความสมัครใจ กล่าวคือผู้ย้ายถิ่นมีโอกาสเลือกระหว่างเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยคือจะไปอยู่ในที่ใหม่หรือจะอยู่ในที่เดิม เมื่อบุคคลมีความประสงค์เปลี่ยนที่พักอาศัยประจำ เขายินยอมที่จะเปลี่ยนสภาพสังคมทั้งในด้านเขตการปกครองและระบบความสัมพันธ์ตลอดจนวิถีชีวิต

2. การตัดสินใจย้ายที่อยู่อาศัยขึ้นอยู่กับค่านิยมของบุคคลผู้ต้องการย้ายถิ่น โดยความคิด ความเชื่อของตัวบุคคลจะเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ บุคคลจะให้คุณค่าในสภาพทางสังคมใหม่เปรียบเทียบกับสภาพสังคมเก่า เมื่อเขาเชื่อว่าสภาพสังคมใหม่จะตอบสนองได้ดีกว่าในพื้นที่อาศัยเก่า เขาก็จะตัดสินใจย้ายถิ่น

3. การเปลี่ยนแปลงสภาวะทางสังคม ผู้ย้ายถิ่นมีความตระหนักในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม กล่าวคือบุคคลผู้ย้ายถิ่นมีความเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของตัวเองว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนบ้านจะเป็นรูปแบบใหม่ วิถีชีวิตในการทำงานและความสัมพันธ์กับชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เขาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เปลี่ยนรูปแบบการติดต่อในด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การซื้อสินค้า การจ่ายตลาด การเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้าน และการพักผ่อน เป็นต้น

การย้ายถิ่นในแนวคิดทางสังคมวิทยามีวัตถุประสงค์แสดงให้เห็นกระบวนการทางสังคมซึ่งเชื่อมโยงระหว่างการจัดระเบียบทางสังคม (social organization) ใหม่กับเก่า แนวความคิดการย้ายถิ่นเชิงสังคมวิทยาพยายามเสนอกระบวนการจัดระเบียบระหว่างสังคมสองสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับลักษณะผู้ย้ายถิ่นความเข้าใจดังกล่าวจะทำให้สามารถระบุกระบวนการย้ายถิ่นได้ชัดเจนว่ามีขั้นตอนการย้ายถิ่นอย่างไร และมีการจัดระเบียบทางสังคมให้เหมาะสมกับกระแสการย้ายถิ่นอย่างไร การใช้แนวคิดทางสังคมว่าด้วยการย้ายถิ่นจะช่วยให้เข้าใจเหตุผลของการย้ายถิ่นได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ตาม 1) ลักษณะของผู้ย้ายถิ่น 2) เหตุผลของการย้ายถิ่น 3) ที่หมายของการย้ายถิ่น และ 4) ผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่น

1. ลักษณะของผู้ย้ายถิ่น ผู้ย้ายถิ่นจะมีคุณลักษณะอย่างใด ขึ้นอยู่กับองค์กร หรือสถาบันทางสังคมที่เขาสังกัด เช่น อาชีพของกลุ่มประชากรที่เขาอาศัยอยู่ การเข้าใจสภาพสังคมที่ผู้ย้ายถิ่นอยู่จะทำให้เข้าใจผู้ย้ายถิ่นในประเด็นต่างๆ เช่น ลักษณะทางประชากร สภาวะสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทักษะความสามารถในด้านการใช้เทคโนโลยี รูปแบบความสัมพันธ์ วิธีที่ใช้ในการสื่อสัมพันธ์ และการติดต่อระหว่างกัน ปัจจัยดังกล่าวจะอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลกับองค์กรทางสังคมของพื้นที่เก่าและพื้นที่ใหม่ ซึ่งทำให้เข้าใจสิ่งที่บุคคลจะดำเนินชีวิตนั้น ทำได้สะดวกมากน้อยเพียงใด รูปแบบทางวัฒนธรรมของบุคคลในด้านการดำเนินชีวิต ค่านิยม อุดมคติ การมองโลก จะช่วยอธิบายถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของผู้ย้ายถิ่นในการมีกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการรักษาสุขภาพ และการเจริญพันธุ์ตลอดจนความต้องการในการดำรงชีวิตและความคาดหวังในชีวิต นอกจากนี้ การเข้าใจรูปแบบการขัดเกลาทางสังคม ยังทำให้เข้าใจในระบบการทำมาหากินและรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นการเสริมข้อมูลในการอธิบายความสำเร็จในการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นได้ชัดเจนขึ้น

2. เหตุผลของการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นไม่ใช่เพียงการวิเคราะห์สภาวการณ์ในที่อาศัยเดิม แตกต่างจากสภาวการณ์ในที่อาศัยใหม่เท่านั้น แต่การอธิบายปัจจัยที่ผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถหาได้ในที่อาศัยเดิม และสิ่งนั้นเป็นความต้องการหรือเป็นความคาดหวัง หรืออาจเป็นจุดมุ่งหมายซึ่งจะตอบสนองความประสงค์ของบุคคลได้มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ การเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมของบุคคลที่จะให้คุณค่าในเรื่องต่างๆ จะนำไปสู่การเข้าใจเหตุผลการย้ายถิ่น

3. ที่หมายของการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นเกิดขึ้นเมื่อผู้ย้ายถิ่นเชื่อว่าที่อยู่อาศัยใหม่จะสนองความต้องการในการดำรงชีวิตของเขา และยังเชื่อว่าองค์กรทางสังคมหรือระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในที่ใหม่มีความคล้ายคลึงกับระบบความสัมพันธ์ในที่เก่า ซึ่งเมื่อผู้ย้ายถิ่นมั่นใจประเด็นนี้มากขึ้นก็จะทำให้เขาตัดสินใจง่ายขึ้นเมื่อรู้ว่าเขาไม่ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตมากมายเกินไป หรือคาดคะเนว่าค่านิยมเก่าคงพอใช้ได้ แม้ว่าจะรู้ว่ามีความไม่สะดวกในการปรับตัวที่จุดหมายปลายทาง เช่น ผู้ย้ายถิ่นเข้าใจว่าพฤติกรรมหรือวิธีการดำเนินชีวิตบางอย่างที่เคยใช้ในที่อยู่อาศัยเดิมนั้นอาจจะมีการยกเลิก ไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือต้องเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตตามสภาวการณ์ของสังคมใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งผู้ย้ายถิ่นจะประมวลความทางเลือกของการปฏิบัติดังนี้

1. ผู้ย้ายถิ่นมีโอกาสจะเลือกปฏิบัติตามวัฒนธรรมทั้ง 2 รูปแบบ คือวัฒนธรรมที่มาจากที่อาศัยเดิมและใหม่

2. สังคมใหม่มีการยอมรับหรือไม่ต่อต้านวัฒนธรรม และรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมที่เขามีอยู่

3. ผู้ย้ายถิ่นมีทางเลือกในกรณีที่ถ้าหากมีอุปสรรคทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตในที่ใหม่ ก็สามารถที่จะย้ายไปยังอีกสังคม หรืออีกพื้นที่ได้

4. ผู้ย้ายถิ่นมองเห็นช่องทางความเป็นไปได้ในการเดินทางกลับหรือย้ายกลับไปที่อาศัยเดิมเมื่อไม่สามารถปรับตัวได้ในที่อาศัยใหม่

4. ผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่น การย้ายถิ่นจะให้ผลกระทบทั้งต่อตัวผู้ย้ายถิ่นเองแล้วยังมีผลต่อที่อาศัยเดิมและที่อาศัยใหม่ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต มีการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพและมีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมตลอดจนการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเกิดกับตัวผู้ย้ายถิ่นเอง ครอบครัวเครือญาติในท้องถิ่นเดิม ตลอดจนวิธีการดำเนินชีวิตในอนาคตของผู้ย้ายถิ่น ตัวอย่างเรื่องผลกระทบหรือผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่น เช่น การเดินทางเข้าเมืองของแรงงานไร้ฝีมือมาเป็นคนถีบสามล้อรับจ้างในเมืองและมีการใช้บริการทางเพศก็มีผลทำให้ติดโรคเอดส์และแพร่กระจายกว้างขึ้น

2.2.1 กฎแห่งการย้ายถิ่นของราเวนสไตน์ (Ravenstine)

ราเวนสไตน์กล่าวว่าปัจจัยผลักดันต้นทาง และปัจจัยดึงดูดปลายทาง เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ย้ายถิ่นส่วนมากมักจะย้ายในช่วงระยะทางใกล้ๆ สำหรับระยะทางห่างไกลออกไปนั้นโดยทั่วไปมักมุ่งสู่ศูนย์กลางของการค้าและอุตสาหกรรม
2. การย้ายถิ่นมักดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอน กล่าวคือ ผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณใกล้ๆ เมืองที่มีความเจริญเติบโตเร็วจะย้ายเข้าสู่เมืองนั้น เมื่อย้ายออกไป ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทที่ห่างไกลต่อไปจะย้ายเข้ามาอยู่แทนที่ และในที่สุดจะถูกดึงเข้าสู่เมืองใหญ่ด้วย
3. กระบวนการย้ายถิ่นที่กระจายออกไปจะมีแรงดึงดูดน้อยลง
4. การย้ายถิ่นจะมีทั้งกระแสไปและกลับ กล่าวคือ เมื่อมีการย้ายถิ่นออกจากชนบทสู่เมือง ก็จะมีการย้ายถิ่นกลับจากเมืองสู่ชนบทด้วย
5. ผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในถิ่นห่างไกล โดยทั่วไปจะมุ่งไปยังศูนย์การค้าหรืออุตสาหกรรม
6. ผู้อาศัยในเขตเมืองมีแนวโน้มว่าจะมีการย้ายถิ่นน้อยกว่าผู้อาศัยในเขตชนบท
7. ในระยะทางใกล้ๆ สตรีจะมีการย้ายถิ่นมากกว่าบุรุษ
8. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจก่อให้เกิดการย้ายถิ่น มากว่าปัจจัยด้านอื่นๆ

2.2.2 การวิเคราะห์การย้ายถิ่นของลี (Lee)

แนวความคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของลีคล้ายคลึงกับของราเวนสไตน์ โดยสาระสำคัญในส่วนที่เหมือนกับของราเวนสไตน์ และส่วนที่พัฒนาขึ้นใหม่มีดังนี้

ลีเสนอแนวความคิดว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นมี 4 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยต้นทาง 2) ปัจจัยปลายทาง 3) อุปสรรคที่แทรกระหว่างปัจจัยต้นทางและปลายทาง และ 4) ปัจจัยส่วนบุคคล

ในพื้นที่แต่ละแห่งมีปัจจัยหลายๆ ปัจจัย ปัจจัยที่ดึงดูดให้บุคคลอยู่ภายในพื้นที่นั้น และดึงดูดให้บุคคลจากพื้นที่อื่นย้ายเข้ามาด้วย ในขณะเดียวกัน พื้นที่นั้นก็มีปัจจัยที่ผลักดันให้บุคคลย้ายถิ่นออกไปด้วย

ทั้งปัจจัยดึงดูดและผลักดันนี้บางปัจจัยมีผลต่อบุคคลทุกคน เช่น ปัจจัยทางด้านภูมิอากาศ ปัจจัยทางด้านการคมนาคม แต่บางปัจจัยมีผลเฉพาะตัวบุคคล เช่น การมีโรงงานอุตสาหกรรมอาจเป็นผลดีต่อบางคน แต่อาจเป็นผลเสียต่อบางคน ดังนั้น ปัจจัยเดียวกันอาจส่งผลต่อบุคคลที่แตกต่างกันออกไป

ตามทัศนะของลี เห็นว่า การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับการประเมินข้อดีข้อเสียของพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ และพื้นที่ที่ตนเองจะย้ายถิ่นไปอยู่ หากข้อดีหรือข้อได้เปรียบมีมากกว่าก็จะมีการย้ายถิ่นเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขดังกล่าวอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการย้ายถิ่น เพราะขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกประการหนึ่งคือ ความสามารถที่จะเอาชนะอุปสรรคขัดขวางต่อการย้ายถิ่นนั้นได้หรือไม่ เช่น ค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่น เป็นต้น การตัดสินใจย้ายถิ่นนั้น บางครั้งก็ไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลสมบูรณ์บางคนอาจต้องย้ายโดยไม่มีโอกาสตัดสินใจเลย เช่น การย้ายตามบิดามารดา หรือย้ายตามสามีหรือภรรยา

ในด้านกระแสการย้ายถิ่นนั้น การย้ายถิ่นมักจะเป็นจากชนบทเข้าสู่เมืองแล้วจึงเข้าสู่เมืองใหญ่ เพราะโอกาสทางเศรษฐกิจมักอยู่ในเขตนั้น ส่วนกระแสย้ายกลับถิ่นเดิมจะเกิดขึ้น เมื่อผู้ย้ายถิ่นไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตนเองคาดหวังไว้ หรือข้อดีของพื้นที่ที่ย้ายถิ่นไปนั้นหมดความสำคัญลง และเมื่อใดก็ตามที่ปัจจัยดึงดูดที่ถิ่นต้นทางมีความสำคัญกว่าปัจจัยดึงดูดในถิ่นปลายทางก็จะไม่เกิดการย้ายถิ่นออก

คุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่น

1. การย้ายถิ่นเป็นการคัดสรรในตัวเอง คนแต่ละคนสนองต่อปัจจัยบวกและลบที่ถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางต่างกัน แต่ละคนมีความสามารถที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ที่แทรกอยู่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ย้ายถิ่นจึงเป็นการคัดสรรในตัวเอง การย้ายถิ่นบางกระแสเป็นการคัดสรรเชิงบวก บางกระแสเป็นเชิงลบ การคัดสรรเชิงบวกหมายถึง การคัดสรรคนที่มีคุณภาพสูงไป ตรงกันข้ามกับการคัดสรรเชิงลบ คือการนำคนที่ไม่มีคุณภาพออกไป

2. ผู้ย้ายถิ่นเพราะปัจจัยบวกในถิ่นปลายทางจะถูกคัดสรรเชิงบวก ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ตัดสินใจย้ายเพราะเล็งเห็นโอกาสในถิ่นปลายทาง เขาจะทำการคิดชั่งน้ำหนักผลดี ของการยังอยู่ในถิ่นเดิมกับการย้ายถิ่นไป ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้จึงมักเป็นผู้มีคุณสมบัติสูง ย้ายถิ่นไปเพื่อความก้าวหน้าในชีวิต

3. ผู้ย้ายถิ่นเพราะปัจจัยลบในถิ่นต้นทางจะถูกคัดสรรเชิงลบ ถ้าในถิ่นต้นทางเกิดมีปัจจัยลบอย่างมากกับประชากรทั้งหมด ผู้ย้ายถิ่นอาจไม่ถูกคัดสรรเลย เช่น ความแห้งแล้งผลักให้ผู้คนทั้งหมดต้องย้ายออกจากถิ่นเดิมของตน

4. ผู้ย้ายถิ่นทั้งหมดจากพื้นที่หนึ่งจะถูกคัดสรรทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ส่วนหนึ่งของผู้ย้ายถิ่นจะตอบสนองต่อปัจจัยบวก อีกส่วนหนึ่งตอบสนองต่อปัจจัยลบ ดังนั้น ถ้าเรากำหนดค่าคุณลักษณะ ของผู้ย้ายถิ่นทั้งหมดจากถิ่นหนึ่งลงบนเส้นกราฟที่ต่อเนื่องกัน โดยเริ่มจากคุณลักษณะที่เลวที่สุดไปถึงดีที่สุด เส้นกราฟที่ได้น่าจะเป็นเส้นโค้งรูปตัว U เช่น การศึกษาและอาชีพ

5. ยิ่งอุปสรรคที่แทรกกลางอยู่มีความยากลำบากมาก การคัดสรรเชิงบวกก็ยิ่งมีมาก อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง จะทำหน้าที่ขจัดผู้อ่อนแอ หรือผู้ไม่มีความสามารถบางคนออกไป ระยะทางที่เพิ่มมากขึ้นก็ยิ่งทำให้ผู้ย้ายถิ่นมีลักษณะเด่นมากขึ้น ในทางตรงกันข้ามถ้าการย้ายถิ่นทำได้อย่างง่ายๆ ผู้ย้ายถิ่นจะถูกคัดสรรเชิงบวกน้อยลง

6. การคัดสรรการย้ายถิ่น เป็นไปตามขั้นตอนของวงจรชีวิต บุคคลในวัยหนุ่มสาวมีแนวโน้มจะย้ายถิ่นมาก คนที่แต่งงานมีครอบครัวแล้วจะย้ายถิ่นน้อยกว่าคนโสด เมื่อย่างเข้าสู่วัยชรา คนก็จะย้ายถิ่นน้อยลง

7. คุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่นน่าจะอยู่ตรงกลางระหว่างคุณลักษณะของประชากรที่ถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง เนื่องจากบุคคลซึ่งมีคุณลักษณะต่างกัน มีปฏิกิริยาต่างกันต่อปัจจัยบวกและลบที่ถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง ทำให้ผู้ย้ายถิ่นมีคุณลักษณะบางอย่าง เหมือนกับประชากรในถิ่นปลายทางที่ดึงดูดพวกเขาไป และบางอย่างยังคงลักษณะประชากรที่ถิ่นต้นทางไว้ เช่น การเจริญพันธุ์ของผู้ย้ายถิ่น น่าจะอยู่ตรงกลางระหว่างประชากรของ 2 พื้นที่ การศึกษาของผู้ย้ายถิ่นน่าจะสูงกว่าประชากรต้นทางโดยเฉลี่ยแต่ต่ำกว่าประชากรในถิ่นปลายทาง ถ้าเป็นเช่นนั้น อาจจะมองได้ว่าการย้ายถิ่นทำให้ประชากรทั้งในถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางมีคุณภาพต่ำลง

ข้อสมมติฐานต่างๆ เกี่ยวกับการย้ายถิ่นตามที่ลีได้เสนอไว้ได้มีการพิสูจน์กันมาบ้าง ประโยชน์ของสมมติฐานเหล่านี้คือ เราสามารถใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การย้ายถิ่นในแง่ของปริมาณการย้ายถิ่น กระแสการย้ายถิ่น และคุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่นได้

2.2.3 ปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่น

ในการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นนั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการกำหนดการย้ายถิ่นได้แก่ 1) การคัดสรรการย้ายถิ่น และ 2) แรงจูงใจของการย้ายถิ่น

การคัดสรรการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการคัดสรรผู้ย้ายถิ่น (Migratory selection) โดยตัวเองโดยในพื้นที่หนึ่งจะมีคนบางคนเท่านั้นที่เป็นผู้ย้ายถิ่น ผู้คนที่เหลือจะคงอยู่ในพื้นที่นั้นต่อไปการที่มีบางคนตอบสนองต่อปัจจัยบางอย่างและมีคุณลักษณะส่วนตัวบางประการที่เอื้ออำนวยให้เขาย้ายถิ่นออกไปเป็นกระบวนการคัดเลือกตัวเองของผู้ย้ายถิ่นให้แยกออกจากคนอื่นๆ การวิเคราะห์กระบวนการคัดสรรเช่นนี้จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจสาเหตุของการย้ายถิ่น

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น จะวิเคราะห์ “ปัจจัยผลักดัน” (Push factor) และ “ปัจจัยดึงดูด” (Pull factor) ซึ่งเป็นปัจจัยที่ลีเรียกว่า “ปัจจัยลบ” และ “ปัจจัยบวก”

“ปัจจัยผลักดัน” คือปัจจัยที่ให้ผลทางลบและผลักดันให้คนย้ายถิ่นออกจากพื้นที่ต้นทาง ขณะที่ “ปัจจัยดึงดูด” คือปัจจัยที่ให้ผลทางบวก และดึงให้คนย้ายถิ่นไปสู่พื้นที่ปลายทาง

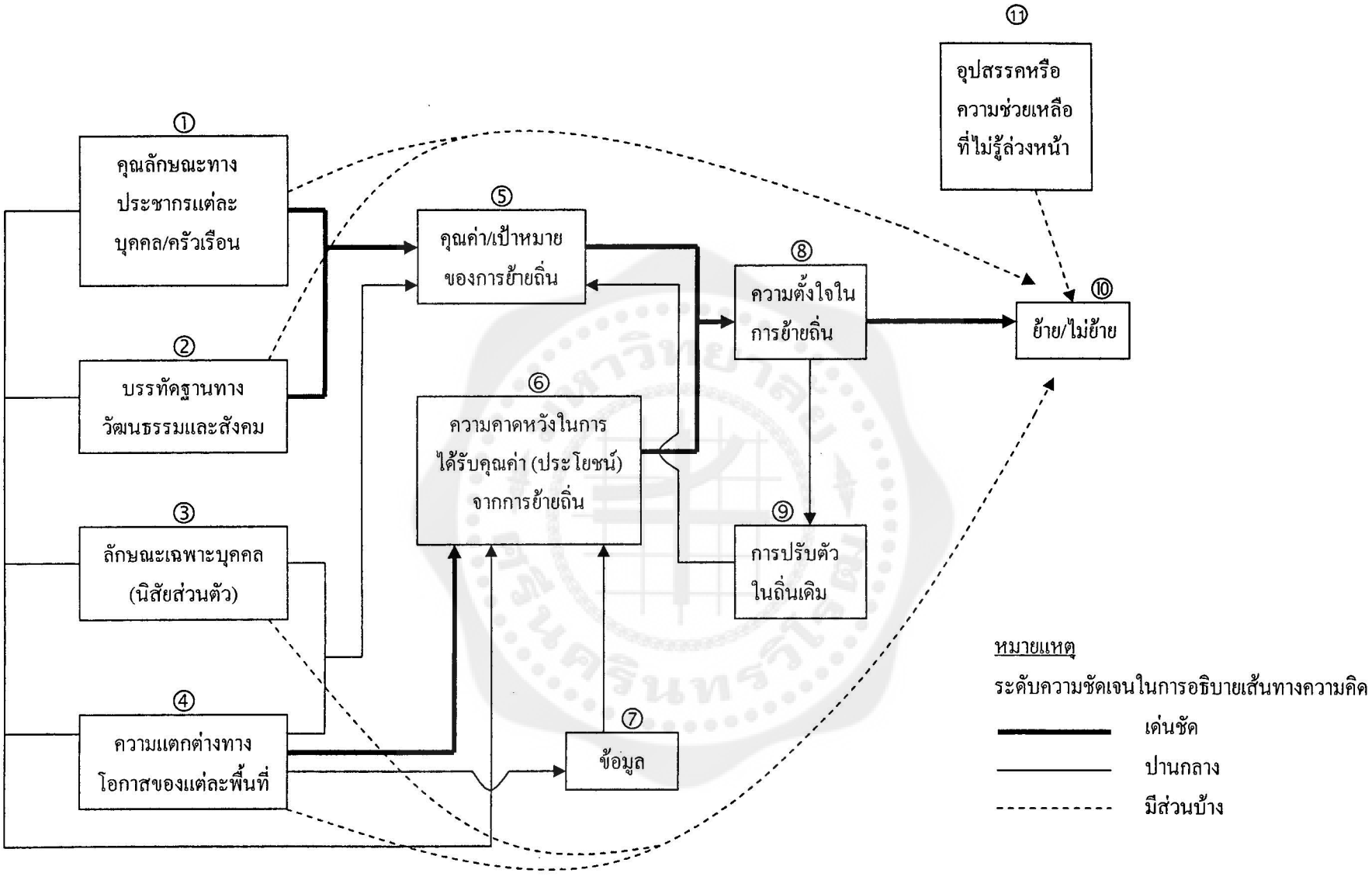
ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดเกี่ยวข้องกับการคัดสรรการย้ายถิ่นตรงที่ปัจจัยทั้งสองนี้มีผลต่อประชากรในพื้นที่หนึ่งไม่เหมือนกัน ในพื้นที่ต้นทางเมื่อมีปัจจัยผลักดันเท่าๆ กัน แต่บางคนทนอยู่ได้ บางคนรับรู้และตอบสนองต่อปัจจัยผลักนั้นมากกว่าบางคน ความอดอยากยากแค้นในพื้นที่หนึ่งไม่ได้เป็นสาเหตุให้ประชากรทุกคนต้องย้ายถิ่นออกจากพื้นที่นั้น ในขณะเดียวกัน ปัจจัยดึงดูดจากพื้นที่อื่นไม่ได้ดึงดูดทุกคนให้ย้ายถิ่นเข้าไปหา หากแต่มีบางคนที่รับรู้โอกาสที่มีอยู่ในพื้นที่ปลายทางได้ดีกว่าบางคน บางคนสามารถตอบสนองปัจจัยดึงนั้นได้เร็วกว่าบางคน การที่บางคนตอบสนองปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันได้แตกต่างจากบางคนนั้น คือ การคัดสรรการย้ายถิ่น

แรงจูงใจของการย้ายถิ่น

ปัจจัยทางเศรษฐกิจน่าจะเป็นตัวกำหนดสำคัญของการย้ายถิ่น แต่ในทางความเป็นจริง แล้ว การตัดสินใจย้ายถิ่นด้วยการเปรียบเทียบเศรษฐกิจของถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางมิใช่ว่าจะทำได้อย่างง่ายๆ การตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นจะเกี่ยวข้องกับ “ความคาดหวัง” ในอนาคตของผู้ย้ายถิ่นด้วย ความคาดหวังเช่นนั้นไม่จำเป็นต้องถูกต้องเสมอไป ขึ้นอยู่กับความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ ณ ถิ่นปลายทาง หรือความรู้เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ในการเดินทางไปสู่ถิ่นปลายทางนั้น การตัดสินใจของผู้ย้ายถิ่นจะเป็นความคาดหวังของแต่ละบุคคลเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนจะได้รับในถิ่นปลายทาง

ค่าใช้จ่าย ในการเคลื่อนย้ายเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจย้ายถิ่น ค่าใช้จ่ายนี้ไม่ใช่เป็นเพียงผลของระยะทางระหว่างถิ่นต้นทางกับถิ่นปลายทาง แต่จะรวมถึงอุปสรรคที่อยู่ระหว่างกลาง รวมสิ่งที่มองไม่เห็น อย่างเช่น ความรู้สึกวิตกกังวลที่จะต้องไปอาศัยกับคนแปลกหน้าในชุมชนใหม่ รวมถึงความไม่แน่ใจในโอกาสต่างๆ อันเนื่องมาจากการขาดความรู้เกี่ยวกับถิ่นปลายทาง โดยทั่วไปค่าใช้จ่ายเหล่านี้สามารถลดลงได้ถ้ามีเครือข่ายญาติหรือเพื่อนที่อาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางก่อนหน้านี้แล้ว

เครือข่ายสังคม ในรูปการติดต่อและช่วยเหลือระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อนช่วยลดค่าใช้จ่ายทางจิตใจของการเคลื่อนย้ายได้มากทีเดียว เครือข่ายสังคมเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้กระแสการย้ายถิ่นมีการพัฒนาเป็นกระแสที่ต่อเนื่องยาวนาน คือมีผู้ย้ายถิ่นจากถิ่นต้นทางเดียวกันย้ายตามกันไปเรื่อยๆ

ภาพที่ 1 แบบจำลอง ความคิดการตัดสินในย้ายถิ่น

ที่มา : G.De Jong and Fawcett, 1981 in Jonh R. Weeks. (1994). Population : An introduction to concepts and issues. CA : International Thomson Publishing P.202

จากภาพที่ 1 คุณลักษณะทางประชากรของแต่ละบุคคลและครัวเรือน (1) ได้รับการพิจารณาร่วมกับบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและสังคมเกี่ยวกับการย้ายถิ่น (2) ในฐานะที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดการให้เกิดการให้คุณค่ากับการย้ายถิ่นหรือค่านิยมในการย้ายถิ่น (5) คุณค่าของการย้ายถิ่นหรือเป้าหมายของการย้ายถิ่นเหล่านั้นแสดงออกถึงกลุ่มต่างๆ ของแรงกระตุ้นที่จะให้ย้ายถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการมีเงินทองและทรัพย์สิน ความต้องการมีสถานภาพ ความต้องการสะดวกสบาย (มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นหรือทำงานดีขึ้น) แสดงถึงแรงจูงใจ (ประกอบด้วยสันทนาการความบันเทิง) ความเป็นอิสระส่วนบุคคล การมีกลุ่มสมาคม (กับญาติพี่น้อง ครอบครัว หรือเพื่อน) และศีลธรรม (โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนา) ขณะเดียวกัน ลักษณะเฉพาะบุคคล (3) (เช่น นิสัยชอบเสี่ยง ความสามารถในการปรับตัว ความเด็ดขาด) รวมกับความแตกต่างทางโอกาสของแต่ละพื้นที่ (4) ก็ส่งผลต่อค่านิยมในการย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน (5) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทางสังคมและปัจจัยส่วนบุคคลเหล่านี้ (1,2,3,4) ร่วมกันส่งผลต่อความคาดหวังของคนในการได้รับสิ่งที่เขาหวัง และตั้งใจไว้ว่าจะได้เมื่อย้ายถิ่น (6) ข้อมูลที่คนได้รับเกี่ยวกับประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ (หรือสิ่งที่ดีกว่า) (7) ช่วยสนับสนุนให้คนเห็นคุณค่าของการย้ายถิ่นมากขึ้น (6) เป้าหมายของการย้ายถิ่น (5) และความคาดหวัง (6) ร่วมกันทำให้เกิดความอยากย้ายถิ่น (8)

ในส่วนของความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นนั้น (8) คนจะพบว่าเป้าหมายส่วนบุคคลหรือความมุ่งหมายของครอบครัวอาจสำเร็จได้เช่นกันแม้ว่าจะไม่ย้ายถิ่น โดยการปรับตัว (9) ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนอาชีพ การดัดแปลงปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน และรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวัน หรือเปลี่ยนวิถีชีวิต สุดท้าย ความตั้งใจในการย้ายถิ่น (หรือไม่ย้าย) (8) จะนำไปสู่พฤติกรรมย้ายหรือไม่ย้ายถิ่น (10) แม้ว่าเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่รู้ล่วงหน้า (11) อาจมีผลต่อการตัดสินใจ (10) อยู่บ้างก็ตาม

2.3 การศึกษาของไทย

ในส่วนนี้จะได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของไทยในบางด้านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง เรื่อง ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งประกอบด้วย 1) ความเป็นมาของการศึกษา 2) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 3) ปัญหาและอุปสรรคทางการศึกษา และ 4) การศึกษากับการพัฒนา

ความเป็นมาของการศึกษา

การจัดการศึกษาของไทยเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยในพ.ศ. 2441 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำโครงการศึกษาขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อผลิตคนเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของบ้านเมืองที่ต้องการคนเข้ารับราชการ ต่อมาใน พ.ศ. 2464 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้น โดยบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุครบ 7 ปี เข้าเรียนในโรงเรียนจนอายุครบ 14 ปี โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน จากนั้น ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ขึ้น โดยแบ่งการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็น 6 ชั้น เมื่อถึง พ.ศ. 2479 ได้มีการประกาศลดการเรียนในระดับประถมศึกษาเหลือเพียง 4 ปี พ.ศ.2494 ได้มีแผนการศึกษาชาติฉบับใหม่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาภาคบังคับจนอายุย่างเข้าปีที่ 15 ซึ่งเท่ากับขยายการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี พ.ศ. 2503 รัฐได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 พร้อมแผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2503 ด้วย (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2540)

แม้ว่าการศึกษาในประเทศไทยจะมีแผนการศึกษาที่ชัดเจนและขยายโอกาสสู่ชนบทมากขึ้นแล้ว แต่ก็พบว่า ระบบการประถมศึกษาในภาคชนบท มิได้เปิดโอกาสให้สามัญชนมีส่วนร่วมกำหนดว่าควรจะเรียนอะไร และมิได้คำนึงถึงภูมิหลังและความรู้ที่แตกต่างกันของนักเรียนที่มาจากส่วนต่างๆ ของประเทศ ระบบการสอนมีลักษณะเป็นการบรรยายและการท่องจำ การเรียนจะมีคำตอบ “ถูกต้อง” เพียงคำตอบเดียว ซึ่งครูจะเป็นผู้ที่รู้คำตอบหรือเป็นคนกำหนดคำตอบ คำตอบอื่นใดที่เด็กนักเรียนเป็นผู้คิดและตอบไม่ตรงจะ “ผิด” เสมอ หลักสูตรมักเน้นถึงการสอนข้อเท็จจริง และมิได้ส่งเสริมการใช้ความคิด แต่ส่งเสริมการใช้ความจำ (สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2519)

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

กระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคนก็คือกระบวนการศึกษา ดังนั้น ประเทศต่างๆ จึงพยายามขยายการศึกษาในประเทศออกไปให้ทั่วถึงมากที่สุดทั้งนี้เพื่อเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทุกคนได้มีโอกาสเท่าเทียมกัน ได้เรียนตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถของแต่ละบุคคล ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โอกาสทางการศึกษาของประชาชนนั้นยังมีความแตกต่างกันทั้งในด้านการเข้าถึงการศึกษา ด้านคุณภาพการศึกษา ด้านประสิทธิผลของการศึกษา ทั้งในด้านการนำความรู้ความสามารถไปใช้และในด้านการประเมินผลการศึกษา

ประเทศไทยสามารถจัดบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ทั่วถึงในระดับหนึ่ง ความสามารถของรัฐในการจัดการศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นให้กับประชาชนมีค่อนข้างจำกัด ในปี พ.ศ. 2537 มีเด็กที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมปลายทั้งสายสามัญและสายอาชีพเพียง 1.2 ล้านคน จากเด็กในวัยนี้ทั้งหมดประมาณ 3.5 ล้านคน ซึ่งหมายความว่ามีเด็กในวัยนี้ถึง ร้อยละ 66 ที่ไม่มีโอกาสได้เข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนการศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็มีการขยายเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในวัยเดียวกันแล้วก็พบว่า มีเยาวชนที่มีโอกาสเรียนต่อระดับอุดมศึกษาน้อยมาก ในปี พ.ศ. 2537 พบว่ามีผู้ที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษาทุกระดับจำนวน 1.1 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรอายุระหว่าง 18-24 ปี และหากพิจารณาตามภูมิหลังทางด้านอาชีพแล้วพบว่า ในกลุ่มอาชีพนักธุรกิจ มีเยาวชนที่มีโอกาสเรียนในระดับอุดมศึกษาถึงประมาณร้อยละ 45-50 ส่วนเยาวชนในครอบครัวเกษตรกรรมเพียงร้อยละ 11 เท่านั้นที่มีโอกาสได้เรียนในระดับอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ได้วางนโยบายสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาไว้ว่า จะสนับสนุนให้เยาวชนของไทยทั่วประเทศได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับซึ่งเดิมกำหนดไว้ 6 ปีให้เป็น 9 ปี โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ นั้นก็ย่อมก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียกับประเทศชาติและประชาชน คือ เท่าที่ผ่านมาประชาชนโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในเขตชนบทซึ่งเป็นผู้ที่จะต้องตัดสินใจเกี่ยวกับชีวิตของตนเองและผู้เลือกทางเดินในอนาคตให้กับบุตรหลานของตน กลับมีส่วนร่วมที่จะแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของตนเองเกี่ยวกับเรื่องนี้น้อยมาก (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2540)

นภาภรณ์ หะวานนท์ (2540) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับโลกของชาวชนบทเพื่อเข้าใจการศึกษาในชนบท โดยพยายามที่จะสะท้อนความคิดและประสบการณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการศึกษาของคนในชนบท ซึ่งสามารถสรุปมุมมองได้ว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นสำคัญ

ในช่วงต้นของการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศไทย รายได้ส่วนใหญ่ของประเทศ มาจากการขายสินค้าเกษตรกรรม แต่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ที่ไทยได้รับจากการผลิตในภาคเกษตร มิได้ถูกนำกลับไปใช้ในการพัฒนาภาคเกษตรซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ในขณะที่ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนในเมืองกับคนชนบทกลับยิ่งมีสูงขึ้นและไม่มีแนวโน้มว่าจะลดลงโดยชาวชนบทตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและได้ตระหนักถึงความเสียเปรียบของตนเองในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นคนชนบทจึงเริ่มมองหาทางออกให้กับตนเองและคนในรุ่นต่อๆ ไป ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัดในการปรับเปลี่ยนตัวเองของชาวชนบท การให้การศึกษาแก่ลูกเป็นสิ่งหนึ่งที่คนชนบทมองว่า เป็นสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในโลกปัจจุบัน โดยเหตุที่พ่อแม่ของเด็กในชนบทเกือบทั้งหมดมีโอกาสได้รับการศึกษาเพียงแค่ประถมศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคทางการศึกษา

องค์ประกอบของการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ ครู นักเรียน โรงเรียน หรือสถานที่เรียน เครื่องมือและอุปกรณ์การสอน หลักสูตรการสอน และองค์ประกอบอื่นๆ ดังนั้น ผลการศึกษาจะดีหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของการศึกษาเป็นสำคัญ ถ้าได้ครูดี นักเรียนดี และอุปกรณ์การสอนดีแล้ว ผลการศึกษาก็จะดีด้วย แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะเรามักจะขาดทั้งครู ขาดทั้งอุปกรณ์การศึกษา ขาดสถานที่ศึกษา และขาดทั้งความพร้อมเพรียง และความตั้งใจดีของนักเรียนด้วย ส่วนใหญ่ประเทศด้อยพัฒนายังขาดเงินทองที่จะสนับสนุนทางการศึกษา ฉะนั้นผลการศึกษาจึงไม่สู้จะดีนัก จะเห็นได้ว่านักเรียนหรือนักศึกษาที่ผลิตออกมาได้มักจะไม่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในชนบท เพราะขาดทุกสิ่งทุกอย่าง ที่สำคัญคือ ขาดครู และขาดงบประมาณ ดังนั้นผลที่ออกมาจึงไม่สู้จะเป็นที่พอใจนัก (ประดิษฐ์ มัชฌิมา, 2523)

แม้ว่างานวิจัยด้านการศึกษาหลายงานในอดีต จะแสดงผลว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาที่สำคัญ เพราะเป็นการศึกษาที่ผลิตคนระดับกลางออกมาสนองความต้องการของประเทศ แต่การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษานั้นยังไม่เพียงพอ (ภาคย์ กลั่นบุศย์, 2529; กนกรัตน์ อินทรทัศน์, 2531; นภาภรณ์ หะวานนท์, 2540) อีกทั้งการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนก็พบว่ามีปัญหา โดยเฉพาะด้านวิชาการ (ภาคย์ กลั่นบุศย์, 2529) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการผลิตครูออกมามากมาย แต่ก็พบว่ายังมีปัญหาในด้านความไม่พอเพียงของครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในชนบทห่างไกล หรือในถิ่นทุรกันดาร (โรม บุนนาค, 2537 ก)

ในการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบริหารโรงเรียน โดยจักรกฤษณ์ คุ้มรอบ ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจำนวน 54 โรงเรียน ใน 17 จังหวัดในภาคเหนือ พบว่า โรงเรียนทั้งหมดจัดสอนระดับประถมศึกษา มีอาคารเรียนและอาคารประกอบไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่ อยู่ห่างจากอำเภอ 21-40 กิโลเมตร นักเรียนเดินทางมาโรงเรียนด้วยเท้า มีปัญหามากในฤดูฝน ผู้ปกครองมีอาชีพทำไร่ ทำนา รับจ้าง ทำสวน และหาของป่า ปัญหาที่พบด้านวิชาการคือการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ คู่มือครู แผนการสอน ปัญหาด้านบุคลากรคือ โรงเรียนไม่ได้ครูตามที่ต้องการเพราะไม่ได้มีส่วนร่วมในการคัดเลือก และมีครูในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ (จักรกฤษณ์ คุ้มรอบ, 2535)

ปัญหาที่พบในโรงเรียนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจนนั้นเป็นเรื่องการขาดงบประมาณอย่างเพียงพอในการพัฒนานวัตกรรมทางการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังพบว่า ขาดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ทางด้านนวัตกรรมและโสตทัศนูปกรณ์ (กนกรัตน์ อินทรทัศน์, 2531)

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชนบทไทยก็ยังมีผลต่อระบบการศึกษาของคนในชนบทด้วย โดยชนบทไทยมีการเปลี่ยนแปลงภายในระบบอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไปด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นเองและที่เกิดจากน้ำมือของชาวชนบทจนก้าวไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เมื่อการแพร่ขยายวัฒนธรรม เทคโนโลยี และความเป็นเมืองได้เข้ามามีบทบาทในชนบท จนกระทั่งในปัจจุบันนี้ การ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมในชนบทได้ถูกกำหนดทิศทางและอัตราของการเปลี่ยนแปลงด้วยแผนพัฒนาชนบทอย่างเป็นจริงเป็นจัง โดยในที่นี้จะกล่าวถึงทางด้านการศึกษา คือ มีการปรับปรุงระบบการศึกษาโดยมีการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายและวิธีทางการศึกษาในสังคมไทยทำให้ชาวชนบทโดยเฉพาะรุ่นลูกปัจจุบันนี้ มีความคิดเปลี่ยนแปลงไป อันมีผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในชนบท (รัชนีกร เศรษโฐ, 2528)

ปัญหาและอุปสรรคของการส่งลูกเรียนต่อชั้นมัธยม ของพ่อแม่ชาวชนบทอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ได้แก่ 1) ความสามารถในการลงทุนเพื่อการศึกษาของลูก 2) เวลาที่ต้องเสียไปกับการเรียนของเด็ก 3) ความต้องการและความสามารถในเรื่องการเรียนต่อของเด็ก และ 4) ต้นทุนอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ

ความสามารถในการลงทุนเพื่อการศึกษาของลูก

สำหรับชาวชนบทค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับมัธยมต่างจากการศึกษาในระดับประถมอย่างมาก เนื่องจากโรงเรียนประถมในเขตชนบทเกือบทั้งหมดจะตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านหรือใกล้เคียง โดยทั่วไปเด็กในหมู่บ้านจะสามารถเดินมาโรงเรียนได้ นอกจากนี้การศึกษาในระดับนี้ยังยกเว้นค่าเล่าเรียนอีกด้วย พ่อแม่ชาวชนบทจึงไม่รู้สึกว่า การส่งลูกเรียนในระดับประถมศึกษาเป็นภาระแก่ตนเอง ต่างจากการศึกษาในระดับมัธยมที่โรงเรียนมักจะอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านจึงต้องมีค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ทั้งค่าเดินทาง ค่าเทอม ค่าอุปกรณ์ เป็นต้น ดังนั้นในการตัดสินใจส่งลูกเรียนต่อหรือไม่ส่งลูกเรียนต่อนั้น พ่อแม่ไม่ได้ใช้หลักของการคำนวณต้นทุนและกำไร กล่าวคือ พ่อแม่ไม่ได้ชั่งน้ำหนักเปรียบเทียบระหว่างเงินที่ต้องใช้จ่ายและผลที่จะได้รับจากการส่งลูกเรียน พ่อแม่ที่กล่าวว่า ไม่สามารถส่งลูกเรียนได้เพราะไม่มีเงินส่งนั้น มักอยู่ในฐานะที่ไม่อาจส่งลูกเรียนได้อย่างแท้จริง ในภาวะเศรษฐกิจที่ต้องหาเลี้ยงชีพไปวันๆ การส่งลูกเรียนอาจทำให้ครอบครัวประสบความหายนะได้ (นภาภรณ์ หะวานนท์. 2540 : 68)

เวลาที่ต้องเสียไปกับการเรียนของเด็ก

การไปเรียนหนังสือของเด็กในวัยนี้จึงอาจมีผลต่อการสูญเสียแรงงาน หรือรายได้ที่เด็กสามารถจะทำให้กับครอบครัวหากเด็กไม่ได้เรียน ซึ่งต้นทุนค่าเสียโอกาสในการศึกษาต่อของเด็กก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ซึ่งโดยทั่วไปหากพ่อแม่มีความพร้อม คือมีรายได้พอเพียงที่จะส่งลูกเรียนและลูกมีความตั้งใจที่จะเรียน พ่อแม่จะไม่คำนึงถึงเรื่องการสูญเสียแรงงานมากนัก เพราะสำหรับพ่อแม่ในชนบทแล้ว ผลที่พ่อแม่คาดว่าลูกจะได้รับจากการศึกษาสูงกว่าต้นทุนค่าเสียโอกาสมาก

ความต้องการและความสามารถในเรื่องการเรียนต่อของเด็ก

ในส่วนความสามารถของเด็กนั้น ถ้าเด็กมีความต้องการที่จะเรียน และมีความสามารถที่จะได้เรียน โดยเฉพาะถ้าเป็นเด็กเรียนเก่ง พ่อแม่จะใช้ความพยายามอย่างสูงที่จะส่งเสียให้ลูกเรียน ในหลายๆ กรณีครูจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ คือครูอาจจะมาพบพ่อแม่เด็กเพื่อกระตุ้นให้พ่อแม่พยายามส่งเสียให้ลูกเรียน และอาจพยายามหาทุนสนับสนุนการเรียนของเด็กด้วย เนื่องจากครูเป็นผู้ที่พ่อแม่ในชนบทให้ความเคารพนับถือและไว้วางใจในการให้คำปรึกษา

ต้นทุนอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ

นอกจากประเด็นในเรื่องความตั้งใจเรียนและความประพฤติของเด็กอันอาจส่งผลถึงความสำเร็จในการศึกษาของเด็กแล้ว พ่อแม่ยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับอุบัติเหตุและอันตรายต่างๆที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่ลูกเดินทางไปโรงเรียน ในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลโรงเรียนมัธยมความเป็นห่วงเหล่านี้มีผลถึงการตัดสินใจส่งลูกเรียนต่อมัธยม

การศึกษากับการพัฒนา

การศึกษาเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ จึงเห็นได้ว่าประเทศไทยได้นำการศึกษามาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทุกฉบับ

ทิศทางการคิดของผู้บริหารการศึกษาในแนวใหม่ ไม่ได้คิดว่าเป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นชุมชนชนบท แต่อยู่ที่การพัฒนาประเทศซึ่งรวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมหรืองานนอกภาคเกษตรกรรม ผลที่ตามมาของการวางแนวนโยบายการศึกษาในลักษณะนี้คือ ยิ่งคนได้รับการศึกษาสูงมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งหนีห่างจากชุมชนหรือออกจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการในเมืองมากขึ้น และยิ่งมีการจัดการศึกษาระดับสูงขึ้นทั่วถึงคนส่วนใหญ่ของประเทศมากเท่าไร ชุมชนชนบทก็ยิ่งอ่อนแอลงเท่านั้น (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2540) และแม้การกระจายการศึกษาสู่ชนบทจะเป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่ในชนบทที่ห่างไกล การศึกษาในระดับสูงก็ยังคงไปไม่ถึง (โรม บุนนาค , 2537ข) ไม่ว่าจะด้วยเพราะความจำเป็นของการศึกษา หรือความไม่พร้อมในปัจจัยต่างๆ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาชนบท โดยความคิดของคนในชนบท จึงเป็นการเปลี่ยนวิถีจากรูปแบบสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมแห่งการผลิต และพยายามให้ลูกหลานได้มีโอกาสเข้าสู่สังคมแห่งการผลิตด้วยการยกระดับการศึกษาของบุตรหลานให้สูงขึ้น และหลุดพ้นจากงานในภาคเกษตรกรรม

สาเหตุหลักที่ทำให้ชาวชนบทหาทางยกระดับการศึกษาของลูกเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ประการดังต่อไปนี้ (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2540)

1) ความล้มเหลวของการพัฒนาภาคเกษตรกรรม

ความเสียหายของพืชผล อันเกิดจากดินฟ้าอากาศ โรคและแมลงระบาด ราคาพืชผลตกต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน ทำให้ชาวชนบทมีทัศนะในทางลบต่องานอาชีพทางเกษตรกรรม มองว่าอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ไม่มีอนาคต เป็นอาชีพที่คนที่มีทางเลือกอื่นไม่น่าจะมาทำ พ่อแม่ชาวชนบทเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานอาชีพของลูกในอนาคตว่า ไม่อยากให้มาเป็นชาวไร่ชาวนาเหมือนพ่อแม่ และการจะทำงานอื่นที่ไม่ใช่งานไร่นานั้น ลูกจะต้องมีการศึกษาสูงกว่าการศึกษาระดับประถมศึกษาที่พ่อแม่ได้รับอยู่ในปัจจุบัน

2) ความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ที่ทำงานในไร่นาและผู้ที่ทำงานอื่นๆ นอกภาคเกษตรกรรม

ชาวชนบทส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากวิทยุและโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง ชาวชนบทมองเห็นถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างวิธีการดำเนินชีวิตแบบชาวไร่นา กับการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนอื่นๆ โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานราชการหรือทำงานอื่นๆในเมือง ในทัศนะของชาวชนบท การทำงานไร่นาไม่เพียงแต่เป็นงานที่ให้ผลตอบแทนต่ำ แต่ยังเป็นงานที่ยากลำบากและเหน็ดเหนื่อย พ่อแม่ชาวชนบทมีความปรารถนาอยากจะให้ลูกทำงานอื่นที่สบายกว่าตนเอง โดยมองเห็นว่าการศึกษาจะช่วยให้โอกาสดังกล่าวมีความเป็นไปได้มากขึ้น

3) ความจำกัดของที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตในภาคเกษตรกรรม

ข้อจำกัดในการขยายพื้นที่เพาะปลูกโดยการถางป่า รวมทั้งการที่ ที่ดินมีราคาแพงเกินกว่าที่ชาวชนบททั่วไปจะหาซื้อได้ ทำให้พ่อแม่ชาวชนบทมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับอนาคตของลูกตน โดยมีจำนวนมากมองว่าการให้การศึกษาแก่ลูกจะเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ลูกไม่ต้องหวังพึ่งที่ดินเพื่อยังชีพ เพราะคิดว่าทรัพยากรทางด้านการเกษตรของตนเองเป็นสิ่งที่ไม่มีคุณค่า เพราะไม่สามารถช่วยให้ลูกมีความเจริญก้าวหน้าได้

4) การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและงานนอกภาคเกษตรกรรม

ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการได้มีการพัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในภาคทั้งสองนี้ก็มีรายได้โดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรมอย่างเห็นได้ชัด คนชนบทจำนวนมากจึงได้เดินทางเข้ามาในเมืองเพื่อทำงานหารายได้เสริมในช่วงที่ว่างจากการทำไร่นา ดังนั้นพ่อแม่ชาวชนบทจึงมองว่าหากลูกของตนเองมีการศึกษาเพียงแค่ระดับประถมศึกษาและต้องไปทำงานนอกไร่นา งานที่สามารถจะทำได้ก็คือ การเป็นคนงานก่อสร้างหรืองานบริการระดับต่ำ เช่น การเป็นคนรับจ้างทำงานบ้าน เป็นคนล้างถ้วยล้างจานในร้านอาหาร ซึ่งพ่อแม่ส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ลูกของตนต้องมีชีวิตที่ยากลำบาก ต้องทำงานที่ไม่มีหนทางก้าวหน้าและได้ค่าจ้างต่ำ

ก 289137

2.4 แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

การสื่อสารนับว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม การทบทวนวรรณกรรมส่วนนี้จึงได้นำแนวคิดเรื่องการสื่อสารมาประกอบเพื่อให้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ โดยเน้นสาระสำคัญในด้าน 1) องค์ประกอบการสื่อสาร 2) การประชาสัมพันธ์ และ 3) ประสิทธิผลของการสื่อสาร ซึ่งมีแนวคิดดังนี้

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร : ตัวกำหนดประสิทธิภาพของการสื่อสาร

ปรมะ สตะเวทิน (2546) ให้แนวคิดว่าองค์ประกอบต่างๆ ของกระบวนการสื่อสารเป็นตัวกำหนดประสิทธิผลของการสื่อสาร หากองค์ประกอบมีประสิทธิภาพสูงการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพผลมาก หากองค์ประกอบมีประสิทธิภาพต่ำ การสื่อสารก็จะมีประสิทธิผลน้อย องค์ประกอบจึงเป็นตัวการในการที่จะเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร ในกระบวนการสื่อสารนั้นนอกจากองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบจะมีความสัมพันธ์กัน มีผลกระทบซึ่งกันและกันแล้ว ยังมีผลต่อการสื่อสารด้วย ดังนั้นหากผู้ส่งสารมีประสิทธิภาพ แต่สื่อและผู้รับสารด้อยประสิทธิภาพก็จะทำให้ประสิทธิผลของการสื่อสารด้อยลงไป ในทำนองเดียวกันหากผู้ส่งสารด้อยประสิทธิภาพ หากสารไม่ชัดเจน แม้จะมีสื่อและผู้รับสารที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารก็ยังด้อยประสิทธิผลเช่นกัน และยิ่งหากผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารด้อยประสิทธิภาพด้วยแล้ว การสื่อสารมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จน้อยที่สุด การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากที่สุดก็ต่อเมื่อองค์ประกอบครบทุกองค์ประกอบมีประสิทธิภาพสูงสุด

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสารในองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบนี้มีปัจจัยต่างๆ ที่จะส่งเสริมหรือลดประสิทธิภาพขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งนำไปสู่การเพิ่ม หรือลดประสิทธิภาพของการสื่อสาร

1. ปัจจัยของผู้ส่งสาร

ปัจจัย 4 ประการ ในส่วนของผู้ส่งสารที่จะมีผลต่อการเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร ได้แก่ ก) ทักษะในการสื่อสาร (communication) ข) ทัศนคติ (attitude) ค) ความรู้ (Knowledge) และ ง) สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม (position within a social-cultural system)

ก. ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อสารหมายความถึง ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร ทักษะในการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication skills) แบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ ทักษะในการเขียนและการพูด (writing and speaking skills) ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัส (encoding skills) ทักษะอีก 2 ชนิด คือ การอ่านและการฟัง (reading and listening) ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส (decoding skills) ทักษะชนิดที่ 5 คือ ความคิดหรือการใช้เหตุผล (thought or reasoning) ส่วนทักษะในการสื่อสารเชิงอวัจนะ (non verbal

communication skills) ได้แก่ อากัปกิริยา (gesturing) การเขียนภาพ (drawing) การวาดภาพ (painting) ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัส (encoding skills) การดู (seeing) ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส (decoding skills) เป็นต้น

ในฐานะของผู้ส่งสารทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อผู้ส่งสาร 2 ประการคือ

1. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถของผู้ส่งสารในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ (purpose) และเจตนารมณ์ (intention) ของตน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความคิด (thought) ของผู้ส่งสาร

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ส่งสารก็คือ ภาษา ทักษะในการเขียน ทักษะในการพูด ทักษะในการอ่าน และทักษะในการฟัง ก็คือทักษะในด้านภาษานั่นเอง ภาษามีอิทธิพลต่อผู้ส่งสาร 3 ประการ คือ 1) คิดเรื่องอะไร (What be think about) 2) คิดอย่างไร (How he Thinks) และ 3) คิดหรือไม่ (Whether he is thinking at all) สะเพียร์และวอร์ฟ (Sapir and Whorf) ได้เสนอสมมติฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของภาษาต่อการรับรู้ (perception) และการคิด (thinking) ของคนสมมติฐานนี้ เรียกกันโดยทั่วไปว่า Sapir-Whorf Hypothesis ซึ่งกล่าวว่าภาษามีส่วนกำหนดการเห็นของคน ว่าเขาจะเห็นอะไร (What he see) เขาคิดเรื่องอะไร (What he think about) ตลอดจนวิธีการคิดและวิธีการตัดสินใจของคน

2. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถในการเข้ารหัสสารซึ่งแสดงเจตนารมณ์หรือความคิดของผู้ส่งสาร ในการเข้ารหัสสารซึ่งแสดงเจตนารมณ์ของตนนั้น ผู้ส่งสารจำต้องมีทักษะที่จำเป็นในการเข้ารหัส เช่น ในการเขียน ผู้ส่งสารที่ทักษะในการเข้ารหัสที่ดี จะมีศัพท์เพียงพอที่จะแสดงความคิดของตนได้ ในการใช้คำแทนที่จะใช้คำยากๆ ก็อาจเลือกคำง่ายๆ สามารถแสดงความหมายได้อย่างชัดแจ้งที่สุด นอกจากนั้นยังใช้การสะกดการันต์ได้ถูกต้อง เขียนถูกหลักไวยากรณ์ เรียบเรียงเนื้อถ้อยกระทงความเพื่อให้ข้อเขียนมีความหมายชัดเจน ทำให้ผู้รับสารสามารถถอดรหัสได้ง่ายและเข้าใจได้ถูกต้อง

ข. ทัศนคติ

ทัศนคติ คือ ความมีใจโน้มเอียงที่จะมีปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทัศนคติคือท่าทีหรือความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในการสื่อสารของมนุษย์นั้น ทัศนคติของผู้ส่งสารเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะสามารถเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร ทัศนคติของผู้ส่งสารแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. ทัศนคติต่อตนเอง (Attitude toward self)

ผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติที่ผู้ส่งสารมีต่อตนเอง เป็นการประเมินตนเอง (self-evaluation) ก่อนทำการสื่อสารหากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง (self-confidence) เชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถ โอกาสที่ผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารก็มีมาก ในทางตรงกับข้ามหากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ขาด

ความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่คิดว่าตนเองจะมีความสามารถ โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการสื่อสารก็มีน้อย

2. ทัศนคติต่อเรื่องที่จะสื่อสาร (Attitude toward subject matter)

นอกจากทัศนคติที่มีต่อตนเองแล้ว ทัศนคติที่ผู้ส่งสารมีต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสารก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีผลต่อประสิทธิผลของการสื่อสาร ในการสื่อสารนั้นหากผู้ส่งสารไม่มีความเชื่อ ไม่เลื่อมใส ไม่พอใจ หรือไม่มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่ตนจะทำการสื่อสารแล้ว ผู้ส่งสารก็จะขาดความมั่นใจ ไม่อยากที่จะทำการสื่อสาร และทำการสื่อสารไม่ได้ดี เช่น เซลส์แมนที่ไม่มีความเลื่อมใสในสินค้าที่จะขาย ก็คงรู้สึกลำบากใจในการที่จะเสนอขายสินค้าแก่ลูกค้า ในทางตรงกันข้ามหากเขามีความมั่นใจในคุณภาพของสินค้าที่จะเสนอขาย เขาคงสบายใจและสามารถที่จะอธิบายสรรพคุณของสินค้าได้เป็นอย่างดี โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการขายสินค้าก็มีมาก

3. ทัศนคติต่อผู้รับสาร (Attitude toward receiver)

ทัศนคติประการที่สามของผู้ส่งสารที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของผู้ส่งสารและประสิทธิผลของการสื่อสาร ก็คือ ทัศนคติของผู้ส่งสารต่อผู้รับสาร ทัศนคติต่อผู้รับสารจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร ต่อสารของผู้ส่งสารและปฏิกิริยาของผู้รับสาร เช่น ผู้ส่งสารมีความรู้สึกที่ดี มีความพอใจในตัวผู้รับสาร ก็อยากจะทำการสื่อสารด้วย และหาคำพูดที่เหมาะสม เป็นที่น่าพอใจของผู้รับสาร โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการสื่อสารก็มีมาก ในทางตรงข้ามหากผู้ส่งสารผู้ส่งสารไม่ชอบผู้รับสาร ก็ไม่อยากจะทำการสื่อสารด้วย เป็นการพูดแบบ ขอไปทีโดยไม่คำนึงว่าผู้รับสารจะรู้สึกอย่างไร โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการสื่อสารจะมีน้อย แอริสโตเติล ถือว่าทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสารเป็นส่วนหนึ่งของบุคคลิกลักษณะของผู้พูดที่ทำให้เป็นที่พอใจของผู้ฟัง (Ethos)

ค. ความรู้

คนที่ไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถที่จะพูดหรือเขียนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในการสื่อสารนั้นความถูกต้องและประสิทธิผลของการสื่อสารขึ้นอยู่กับความรู้ 2 ประเภท คือ

1. ความรู้เรื่องที่จะสื่อสาร (Knowledge of the subject matter)

หมายความถึงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำการสื่อสาร เช่น จะพูดเรื่องประชาธิปไตย ผู้พูดจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยดีพอจึงจะสามารถพูดให้คนอื่นรู้และเข้าใจได้ จะขายสินค้าก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณภาพ ประโยชน์และกลไกการทำงานของสินค้า เป็นต้น หากผู้ส่งสารมีความรู้เรื่องที่จะสื่อสารดี โอกาสที่การสื่อสารจะประสบความสำเร็จก็มีมาก ในทางตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ดีพอ ประสิทธิผลของการสื่อสารจะด้อยลงไป

2. ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร (Knowledge of the communication matter)

กระบวนการการสื่อสารนั้นมีองค์ประกอบหลายองค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ละองค์ประกอบล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อผลของการสื่อสารทั้งสิ้น เรามักจะมีประสบการณ์อยู่เสมอว่าคนบางคนมีความรู้ดีแต่ทำการสื่อสารไม่ได้ดี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะบุคคลนั้นมีแต่ความรู้ในสิ่งที่ตนจะพูด แต่ไม่มีความรู้ในกระบวนการสื่อสาร ไม่รู้ว่าตัวเองถนัดพูดหรือถนัดเขียน ไม่ว่าจะพูดกับคนประเภทหนึ่งอย่างไร จะพูดกับคนอีกประเภทหนึ่งอย่างไร ไม่รู้ว่าควรทำการสื่อสารด้วยการพูดหรือการเขียนกับคนบางประเภท ไม่รู้ว่าควรจะใช้สื่อชนิดใดในการสื่อสาร

ดังนั้นผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพจึงจะต้องมีทั้งความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่พูดเป็นอย่างดี และมีความรู้ความสามารถในการที่จะวิเคราะห์ด้วยตนเอง สาร สื่อและผู้รับสารเป็นอย่างดีด้วย

ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

คนเป็นสมาชิกของสังคม มีสถานภาพของตนในสังคม และมีวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก สถานภาพต่างๆ ของผู้ส่งสารจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมการสื่อสารของผู้รับสาร ตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ ศักดิ์ศรี ความเชื่อ และค่านิยมทางวัฒนธรรม พฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับและเป็นที่ไม่ยอมรับในสังคม พฤติกรรมการกระทำตามวัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลทางความคิด และพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร และเป็นสิ่งที่คนอื่นในสังคมคาดหวังว่า ผู้ส่งสารควรปฏิบัติอย่างไรในการสื่อสาร เช่น นายร้อยอาจจะพูดกับนายพลในลักษณะหนึ่ง พูดกับทหารในลักษณะหนึ่ง เป็นต้น สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรมจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดวัตถุประสงค์ การเข้ารหัส และการสร้างสารความหมาย การเลือกใช้สื่อและการเลือกรับสารของผู้ส่งสาร

คนที่อยู่ในสังคมเดียวกันแต่สถานภาพต่างกันย่อมทำการสื่อสารต่างกัน คนที่มีวัฒนธรรมต่างกันก็จะทำการสื่อสารต่างกันด้วย ปัญหาที่สำคัญของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural or Cross-Cultural Communication) ก็คือความแตกต่างด้านวัฒนธรรมระหว่างผู้ทำการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมในการสื่อสารของคน

2. ปัจจัยของผู้รับสาร

ในกระบวนการสื่อสารนั้นคนสามารถเป็นไปได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในขณะหนึ่งที่ผู้ส่งสาร ในอีกขณะหนึ่งเป็นผู้รับสาร ดังนั้นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของผู้รับสาร จึงประกอบด้วย ก) ทักษะในการสื่อสาร (communication) ข) ทัศนคติ (attitude) ค) ความรู้ (knowledge) และ ง) สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม (position within a social-cultural system)

ก. ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อเชิงวัจนะ (verbal communication skills) แบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ ทักษะในการเขียนและการพูด (writing and speaking skills) ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัส (encoding skills) ทักษะ

ใน การอ่านและการฟัง (reading and listening) ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส (decoding skills) ทักษะในความคิดหรือการใช้เหตุผล (thought or reasoning)

ในการรับสาร ผู้รับสารจะต้องมีความสามารถในการอ่าน ฟังและคิด มิฉะนั้นจะไม่สามารถรับและถอดรหัสสารของผู้ส่งสารได้ ในฐานะของผู้รับสารทักษะในการสื่อมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร 2 ประการ คือ

1. มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้รับสาร ทักษะที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้รับสารก็คือ ทักษะด้านภาษา

2. มีอิทธิพลต่อความสามารถของผู้รับสารในการถอดรหัส ซึ่งแสดงเจตนารมณ์หรือความคิดของผู้ส่งสาร ตลอดจนมีอิทธิพลต่อความสามารถในการตีความหมายของสาร เช่น หากผู้รับสารไม่รู้ภาษานั้นหรือไม่รู้ลึกซึ้ง ผู้รับสารก็ถอดรหัสไม่ได้ ถอดสารไม่ถูกต้อง และตีความหมายผิด

ข. ทัศนคติ

ปัจจัยด้านทัศคติของผู้รับสารแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ

1. ทัศนคติต่อตนเอง

ในการเป็นผู้รับสารนั้นหากผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง โอกาสที่ผู้รับสารจะเข้าใจสารของผู้ส่งสารจะมีมาก ในทางตรงกันข้าม หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ไม่มีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถของตนเอง โอกาสที่จะเข้าใจสารก็มีน้อย เช่น ในการเรียนวิชาสถิติ ถ้าเราคิดว่าไม่เก่งคำนวน เราคงเรียนไม่ได้ เรียนไม่รู้เรื่อง โอกาสที่เราจะเรียนวิชานี้ได้ดีก็คงลดน้อยลง

2. ทัศนคติต่อสาร

ทัศนคติต่อผู้รับสารมีต่อสารนั้นก็เป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่สามารถเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร เช่น ในการเรียนวิชาสถิติ หากเราคิดว่าวิชาสถิติเป็นวิชาที่เราเข้าใจได้ยาก น่าเบื่อหน่าย เรียนไปก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ โอกาสที่เราจะให้ความสนใจกับวิชามีน้อย และโอกาสที่เราจะเรียนวิชานี้ได้ดีก็คงจะมีน้อยด้วย

3. ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร

การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร มีความเชื่อถือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ ความจริงใจต่อผู้ส่งสาร (source's credibility) มีความชอบมีความประทับใจในบุคลิก (attractiveness) ของผู้ส่งสาร โอกาสที่จะสื่อสารจะประสบความสำเร็จดีมาก ในทางตรงกันข้าม หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ไม่ดีหรือปฏิปักษ์ต่อผู้ส่งสาร การสื่อสารก็มีโอกาสที่จะล้มเหลว การรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่จะแสดงถึงทัศนคติของผู้รับสารต่อผู้ส่งสารที่มีอิทธิพลต่อผลของการเลือกตั้ง ผู้รับสมัครเลือกตั้งที่ประสบความสำเร็จก็คือ ผู้ที่ประชาชน (ผู้รับสาร) พอใจ ชอบใจ เลื่อมใส เชื่อถือ

ค. ความรู้

ผู้รับสารที่ไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถอ่านและฟังได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผล ความรู้ของผู้รับสารแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสาร (knowledge of content of the message)

ผู้รับสารจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสารที่ตนรับ หากผู้รับสารไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ผู้รับสารไม่สามารถเข้าใจเรื่องราวของสารนั้นได้ เราจะเห็นได้ว่าในการศึกษานั้นได้มีการกำหนดระดับความรู้ของผู้ศึกษาเอาไว้ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษามีความรู้พื้นฐานสามารถเข้าใจ

2. ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร (knowledge of communication process)

ผู้รับสารจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารด้วย การสื่อสารจึงจะมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น หากผู้รับสารไม่มีความรู้ในเรื่องกระบวนการสื่อสารผู้รับสารก็อาจเข้าใจสารผิด ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร รับสารได้ไม่ชัดเจน ตลอดจนตีความหมายของสารผิดพลาด

ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

ผู้รับสารก็เป็นสมาชิกของสังคมและวัฒนธรรมของตน ผู้รับสารจึงมีตำแหน่ง บทบาท ศักดิ์ศรี ความเชื่อ พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติ ค่านิยม ฯลฯ ของตน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการรับสารและการตีความหมายของผู้รับสาร และการตีความหมายของผู้รับสารซึ่งมีผลกระทบต่อประสิทธิผลของการสื่อสารด้วย

3. ปัจจัยของสาร

ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดประสิทธิภาพของสาร ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารมีอยู่ 3 ประการ คือ ก) รหัสสาร(message code) ข) เนื้อหาของสาร (message content) ค) การจัดสาร (message treatment)

ทั้งในรหัสสาร เนื้อหาสาร และการจัดสาร มีสิ่งที่ประกอบเป็นรหัสสาร เนื้อหาสาร และการจัดสารอยู่ 2 ประการ คือ ส่วนประกอบ (elements) และ โครงสร้าง (structure)

ส่วนประกอบและโครงสร้างเป็นสองสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน มีสิ่งหนึ่งก็ต้องมีอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งใดๆ ก็ตามย่อมประกอบไปด้วย ส่วนต่างๆ (element) และส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้ถูกรวมกันเข้าเป็นโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่ง (structure) สิ่งนั้นจึงจะเกิดขึ้นได้ ยกตัวอย่างคำว่า “กวาง” ในคำว่า “กวาง” นั้นมีตัวอักษร ก, ว, า, ง เป็นส่วนประกอบคำว่า “กวาง” เกิดขึ้นได้เนื่องจากมีการประสมตัวอักษรเหล่านี้ตามโครงสร้างหนึ่ง หากเราเอาตัวอักษรเหล่านี้ประสมกันในโครงสร้างอื่นเราก็จะไม่ได้คำว่า “กวาง” ซึ่งไม่ได้ความหมายอะไร

ก. รหัสสาร

สารที่ผู้ส่งสารส่งออกไปเพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตนนั้นต้องอาศัยรหัส (code) เป็นเครื่องมือถ่ายทอดปรากฏ รหัส คือกลุ่มสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่มีความหมายต่อคน สิ่งที่จะเป็นรหัสได้จะต้องมีส่วนประกอบ (group of element) ทำหน้าที่เป็นคำศัพท์ (vocabularies) และมีกระบวนการ (set of procedure) หรือโครงสร้าง (structures) ที่รวมส่วนประกอบเข้าด้วยกันอย่างได้ความหมาย เป็นการสร้างวากยสัมพันธ์ (syntax) ตัวอย่างรหัสของการสื่อสารได้แก่ ภาษา ดนตรี การวาดภาพ การเต้นระบำ

ภาษามีส่วนประกอบ (elements) เช่น เสียง (sounds) ตัวอักษร (letters) คำ (words) เป็นต้น ส่วนประกอบเหล่านี้ถูกจัดตามวากยสัมพันธ์ (syntax) จึงจะมีความหมาย

ดนตรีโน้ตเป็นศัพท์หรือส่วนประกอบ (vocabularies or element) มีการประกอบเพลง (composition) ตามกฎเกณฑ์เป็นโครงสร้าง (structures) ทำให้มีความหมายต่อผู้ฟัง

การวาดภาพเป็นรหัส เพราะผู้วาดมีส่วนประกอบต่างๆ ในภาพ และมีโครงสร้างที่จัดให้ส่วนประกอบเหล่านั้นรวมกันแล้วมีความหมาย

การเต้นระบำมีท่าทางการเคลื่อนไหวร่างกายแต่ละท่าเป็นส่วนประกอบ เมื่อรวมท่าต่างๆ เข้าด้วยกันตามแบบที่กำหนดแล้วมีความหมาย

โครงสร้างที่ทำให้ส่วนประกอบต่างๆ รวมกันอย่างมีความหมาย หรือการสร้างวากยสัมพันธ์ (Syntax) นี้ เราสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารแต่ละคนได้ กล่าวคือ ผู้ส่งสารคนหนึ่งก็มีวิธีในการสร้างความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ในลักษณะหนึ่ง ในขณะที่ผู้ส่งสารอีกคนหนึ่งก็มีวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ ในอีกลักษณะหนึ่ง

ข. เนื้อหาสาร

เนื้อหาสาร หมายความถึง สิ่งที่เป็นสาระเรื่องราวของสาร ซึ่งถ่ายทอดความคิด เจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ส่วนประกอบของเนื้อหาสารก็คือสาระ หรือประเด็นต่างๆ เมื่อนำเอาสาระหรือประเด็นต่างๆ เหล่านี้มารวมกันเป็นโครงสร้าง ก็จะได้เนื้อหาสารทั้งหมด เช่น เราพูดเรื่องประชาธิปไตย สาระที่เราพูดอาจประกอบไปด้วยหัวข้อย่อย เช่น ความหมายของประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง พรรคการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นต้น เมื่อเราจัดหัวข้อย่อยเหล่านี้ให้มีความสัมพันธ์กันตามแนวทาง (โครงสร้าง) ที่เหมาะสมก็จะเป็นเนื้อหาของเรื่องประชาธิปไตยที่เราพูด

ค. การจัดสาร

การจัดสารคือการตัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือกและเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสาร ส่วนประกอบของการจัดสารคือ รหัสและเนื้อหาสาร โครงสร้างการจัดสาร ก็คือการเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสารในรูปแบบที่เรากำหนดเพื่อส่งออกไปยังผู้รับสาร เช่น เนื้อหาสาระเรื่องราวต่างๆ ที่ผู้อ่านได้

อ่านหนังสือเล่มนี้ตั้งแต่หน้าแรกจนกระทั่งขณะที่อ่านอยู่นี้เป็นการจัดสารตามแนวทางของผู้เขียนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านทราบและเกิดความเข้าใจในเรื่องนิเทศศาสตร์ ในการทำหนังสือพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์จะทำการเลือกข่าวที่จะตีพิมพ์ เลือกใช้ถ้อยคำที่อ่านง่าย มีความหมายชัดเจน การเรียบลำดับเนื้อหาของข่าว ในการเขียนข่าวแต่ละข่าวอาจเขียนในรูปปีรามิดตั้ง (Upright Pyramid) หรือปีรามิดหัวกลับ (Inverted Pyramid) มีการโปรยหัวข่าว (Lead) ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำไปนั้นก็เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจหรือพอใจ การกำหนดขนาดของตัวอักษร เช่น การพาดข่าวใหญ่ด้วยตัวไม้ การพาดหัวข่าวรอง การจัดข่าวบางข่าวไว้หน้า 1 ข่าวอื่นๆ ไว้หน้าถัดๆ ไป ย่อมแสดงให้เห็นความสำคัญที่ไม่เท่าเทียมกันของข่าวสารต่างๆ การกระทำดังกล่าวคือการจัดสาร หรือในกรณีการโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียง ผู้โฆษณาอาจต้องการเรียกร้องความสนใจจากผู้ฟัง โดยใช้ถ้อยคำเช่น "ประกาศ ประกาศ...." เป็นต้น

ผู้ส่งสารแต่ละคนย่อมมีวิธีการจัดสารไม่เหมือนกัน เช่น หนังสือพิมพ์รายวันมี 16 หน้า เรามองเห็นได้ว่าแต่ละฉบับพาดหัวข่าวไม่เหมือนกัน เสนอข่าวคนละข่าวกัน ให้ความสำคัญต่อข่าวเดียวกันไม่เท่ากัน การจัดภาพประกอบ หรือไม่จัดภาพประกอบข่าว เราอาจกล่าวได้ว่าวิธีการจัดสารก็คือ ลีลา (style) ของแต่ละคน มีลักษณะเป็นของตนเอง ซึ่งไม่เหมือนกันคนอื่นๆ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดสารของผู้ส่งสารคือ

1. บุคลิกส่วนตัวของผู้ส่งสาร (Personality and Characteristics of the Source)

บุคลิกลักษณะของบุคคลแต่ละคนนั้นได้รับอิทธิพลจากทักษะในการสื่อสาร ทัศนคติ ความรู้ วัฒนธรรมและสังคม ทำให้แต่ละคนมีลีลาในการจัดสารต่างๆ กันไป เช่น เราจะเห็นลีลาที่แตกต่างกันในการเขียนของนักประพันธ์ และคอลัมนิสต์ทั้งหลาย นักพูดแต่ละคนก็มีลีลาแตกต่างกัน และหากเราคุ้นเคยกับลีลาของผู้ส่งสารแต่ละคนเราก็สามารถจดจำและบอกได้ว่าผู้ส่งสารเป็นใคร เช่น เราอาจบอกได้ว่าสำนวนการเขียนอย่างนี้ลีลาการเขียนอย่างนี้เป็นของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พูดเสียงอย่างนี้ผู้พูดคือ ม.ร.ว.ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ หรือนายหนหวย

2. ผู้รับสาร (The Receiver)

ปัจจัยอีกอันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดสารของผู้ส่งสารคือ ผู้รับสาร ในการสื่อสารนั้น ผู้ส่งสารย่อมกำหนดผู้รับสารเป้าหมายของตน และในการจัดสารนั้นผู้ส่งสารต้องคำนึงถึงผู้รับสารของตนอยู่เสมอว่าผู้รับสารของตนเป็นใคร มีลักษณะอย่างไร มีความสนใจเรื่องอะไร มีความรู้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อผู้ส่งสารจะได้จัดสารให้เหมาะสมกับผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารสามารถถอดรหัสได้ง่าย และสามารถเข้าใจความหมายของสารได้ถูกต้อง เพื่อผู้ส่งสารจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของตน

4. ปัจจัยของสื่อ

สื่อเป็นตัวเชื่อมโยงผู้ส่งสารกับผู้รับสารเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้ส่งสารทำการสื่อสารไปยังผู้รับสารได้ ในการสื่อสารนั้นผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีสื่อเพื่อนำสารไปสู่ผู้รับสาร ประสิทธิภาพของสื่อย่อมมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการสื่อสารเช่นเดียวกับองค์ประกอบอื่นๆ การเลือกใช้สื่อย่อมสามารถจะเพิ่มหรือลด

ประสิทธิผลของการสื่อสารได้ หากผู้ส่งสารเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับสถานการณ์การสื่อสาร (communication situation) ประสิทธิผลของการสื่อสารก็จะมาก ในทางตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารเลือกใช้สื่อที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์การสื่อสารประสิทธิผลการสื่อสารจะน้อย

สิ่งที่กำหนดการตัดสินใจในการเลือกสื่อ

ปัจจัยที่กำหนดการจัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือกสื่อก็คือองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร อันได้แก่

1. ผู้รับสาร ในการเลือกสื่อนั้นผู้ส่งสารต้องพิจารณาถึงลักษณะของผู้รับสารด้วยว่าผู้รับสารเป็นใคร มีความสามารถในการรับและถอดรหัสสารอย่างไร ด้วยการฟัง การอ่าน หรือการดู

2. สาร ผู้ส่งสารจะต้องพิจารณาว่ารหัส เนื้อหา และการจัดรหัสสารนั้นเหมาะสมกับสื่อประเภทใด เช่น หากหัวหน้างานต้องการจะสั่งงานผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะต้องพิจารณาว่าควรจะสั่งด้วยการพูดเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ยิน หรือสั่งโดยใช้สิ่งของหรือภาพเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็น ควรจะสั่งด้วยการเรียกประชุมหรือเขียนบันทึก

3. ผู้ส่งสาร ในการเลือกสื่อนั้นผู้ส่งสารจะต้องพิจารณาความสามารถในการเข้ารหัสหรือทักษะในการสื่อสารของตนด้วยว่าตนเองมีความสามารถในการพูด เขียน หรือในการแสดง เป็นต้น

4. สื่อ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวสื่อนั้นเราต้องพิจารณาถึงความสามารถของสื่อในการนำสารไปสู่ประสาทในการรู้สึก (sense mechanisms) หรือวิธีการรับสารของผู้รับ ผู้รับสารสามารถรับความรู้สึกหรือรับสารได้โดย การเห็น(seeing) การได้ยิน (hearing) การสัมผัส (touching) การได้กลิ่น (smelling) และการลิ้มรส (tasting) สื่อแต่ละสื่อย่อมมีความสามารถต่างๆ วิทยุทำให้ผู้รับสารรับสารโดยการได้ยิน โทรทัศน์ทำให้ผู้รับสารรับสารได้ทั้งจากการเห็นและการได้ยิน หนังสือพิมพ์ทำให้ผู้อ่านรับสารโดยการเห็น ผู้ส่งสารจึงต้องเลือกว่าจะใช้สื่ออะไร สื่อบุคคลหรือสื่อมวลชน แม้แต่สื่อประเภทเดียวกันก็ต้องเลือกว่าจะใช้อะไร เช่น โทรทัศน์จะใช้ช่องไหน วิทยุจะใช้สถานีไหน หนังสือพิมพ์จะใช้ฉบับไหน ยิ่งผู้ส่งสารใช้สื่อที่สามารถนำสารไปสู่การรู้สึกหรือการรับสารของผู้รับสารได้มากทางเท่าใด โอกาสที่ผู้รับสารจะได้รับสารและเข้าใจสารจะมีมากขึ้นเท่าใด

การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์มีหน้าที่ในการจัดการ ที่จะช่วยกำหนดวัตถุประสงค์และปรัชญาขององค์การ นักประชาสัมพันธ์ จะสื่อสารกับชุมชนทั้งภายในและภายนอก โดยใช้ความพยายามที่จะสร้างความสอดคล้องกันระหว่างเป้าหมายขององค์การและความคาดหวังของสังคม ดังนั้นการประชาสัมพันธ์จะต้องพัฒนา บริหาร และประเมินโปรแกรมองค์การ โดยมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี และทำความเข้าใจระหว่างองค์กรกับชุมชน

ความหมายของการประชาสัมพันธ์

ความหมายของการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) ความหมายต่างๆ ดังนี้

1. เป็นการใช้ความพยายามที่ได้วางแผนไว้ เพื่อให้สังคมสามารถสร้างและรักษาค่านิยม (goodwill) เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างองค์การกับชุมชน

2. เป็นการจัดการขององค์การเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีกับผู้รับข่าวสารกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดเห็น (opinion) ทัศนคติ (attitude) และค่านิยม (value) หรือเป็นการติดต่อสื่อสารกับชุมชนทั้งภายในและภายนอก เพื่อสร้างภาพพจน์ขององค์การกับสาธารณชน

3. ความพยายามที่ได้วางแผนอย่างต่อเนื่องที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งความปรารถนาดีและความเข้าใจกันระหว่างองค์การและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง

4. การประชาสัมพันธ์เป็นหน้าที่ในการบริหารที่ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ กำหนดปรัชญา และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในองค์การ เนื่องจากนักประชาสัมพันธ์จะต้องสื่อสารกันทั้งในกลุ่มภายในองค์การและภายนอกองค์การ เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งจะก่อให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างเป้าหมายขององค์การและความคาดหวังของสังคม ซึ่งนักประชาสัมพันธ์จะต้องพัฒนา บริหารและประเมินโปรแกรมการประชาสัมพันธ์ขององค์การเพื่อช่วยส่งเสริมและทำความเข้าใจส่วนต่างๆ ขององค์การ

การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมากในปัจจุบัน ทั้งตามหน่วยงาน องค์การ สถาบันต่างๆ และในหมู่สาธารณชนทั่วไป ทั้งนี้เพราะงานประชาสัมพันธ์กำลังได้รับความสนใจและยอมรับจากประชาชนทั่วไปในฐานะที่การประชาสัมพันธ์เป็นงานเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างหน่วยงานสถาบันกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการประชาสัมพันธ์อย่างถูกต้องและง่ายที่สุด คือ การประชาสัมพันธ์ หมายถึง "ความสัมพันธ์กับประชาชน" (Relations with the Public) แต่การอธิบายความหมายเพียงสั้นๆ แค่นี้ไม่เกิดประโยชน์อันใด อีกทั้งยังอาจก่อให้เกิดความไขว้เขวขึ้น เพราะคำว่าการประชาสัมพันธ์ในลักษณะความหมายดังกล่าวอาจอธิบายได้ในแง่ที่เป็นสภาพการณ์ และในแง่ที่เป็นกิจกรรม อย่างไรก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การประชาสัมพันธ์ หรือการดำเนินงานประชาสัมพันธ์นั้น ส่วนหนึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงประชามติ (public opinion) ด้วยวิธีการติดต่อสื่อสาร (communication) เพื่อให้กลุ่มประชาชนเป้าหมาย (target public) เกิดมีความรู้ ความเข้าใจ และความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อหน่วยงานองค์การ สถาบัน การประชาสัมพันธ์จึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่งานเผยแพร่ (Publicity) แต่ประชาสัมพันธ์เป็นงานในเชิงสร้างสรรค์ ที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เป็นงานที่ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสร้างสัมพันธภาพกลมเกลียวราบรื่นระหว่างหน่วยงาน หรือ องค์การ สถาบัน กับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งความคิดเห็นของประชาชนหรือประชามตินี้ ก็ย่อมมีความสำคัญที่อาจจะก่อให้เกิดผลดีผลเสียแก่องค์การสถาบันได้เสมอ กล่าวคือ อาจจะก่อให้เกิดความรุ่งเรืองไพบูลย์แก่องค์การสถาบันนั้น หรืออาจก่อให้เกิดความพินาศ

หายนะแก่สถาบันนั้นได้เช่นกัน ดังนั้นการประชาสัมพันธ์ที่ดีจึงเป็นการสร้างความนิยม (goodwill) แก่กลุ่มประชาชนต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์การสถาบัน ด้วยวิธีการบอกกล่าว (to inform) ชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ และสิ่งซึ่งองค์การ สถาบันได้กระทำลงไป นักประชาสัมพันธ์หรือผู้ที่ทำงานด้านประชาสัมพันธ์ทุกคน ต่างก็รู้ซึ่งและตระหนักดีถึงความสัมพันธ์ดังกล่าว นั่นคือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่องค์การสถาบันดำเนินการตัดสินใจกระทำลงไปนั้นย่อมมีผลกระทบต่อความนึกคิดของประชาชนเสมอ ฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่จะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อโครงการหรือกิจกรรมการดำเนินงานขององค์การสถาบัน เราก็ย่อมถือได้ว่าสิ่งนั้นเป็นพื้นฐานเบื้องต้นแห่งการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ยังเป็นงานในระดับนโยบายหรือใกล้ชิดกับระดับนโยบายที่องค์การสถาบันทุกแห่ง ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นองค์การรัฐบาล หรือองค์การภาคธุรกิจเอกชน รวมทั้งองค์การที่ไม่มุ่งแสวงหากำไร (Nonprofit Organization) หรือองค์การสาธารณะกุศลทั้งหลาย (Charitable Organization) ต่างก็นำเอาการประชาสัมพันธ์ไปใช้กับองค์การสถาบันของตนอย่างกว้างขวางแพร่หลาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์จรรโลงความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานสถาบันกับกลุ่มประชาชน ป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิด ตลอดจนขจัดและลดสาเหตุความขัดแย้งต่างๆ รวมทั้งการใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อสนับสนุนนโยบายและการดำเนินงานขององค์การสถาบัน เสริมสร้างและรักษา ชื่อเสียง เกียรติคุณ ความนิยม เชื่อถือ ศรัทธา และความสนับสนุนจากประชาชนที่พึงจะมีต่อหน่วยงานหรือสถาบันของตน

ประสิทธิผลของการสื่อสาร

ประสิทธิผลของการสื่อสาร ในส่วนนี้จะพิจารณาจากแนวคิดจากการสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการสื่อสารซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับ 1) การสื่อภายในตัวบุคคล 2) การสื่อสารระหว่างบุคคล และ 3) ความเชื่อ ทัศนคติ และความคิดเห็น (พัชนี เชยจรรยา เมตตา วิวัฒนานุกูล และถิรนันท์ อนวัชศิริวงศ์, 2541)

การสื่อสารภายในตัวบุคคล (Intrapersonal communication)

การสื่อสารภายในตัวบุคคล คือ กระบวนการคิดซึ่งเกิดขึ้นภายในตัวบุคคล กล่าวอย่างง่ายๆ ก็คือปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง การสื่อสารภายในตัวบุคคลเป็นไปในลักษณะที่คนเราคำนึงถึงตนเองโดยใช้สัญลักษณ์ที่ตนเองใช้ในการสื่อสารกับผู้อื่น สัญลักษณ์ที่พูดกับผู้อื่นก็เหมือนกับบุคคลพูดกับตัวเอง

ขณะที่มีการสื่อสารทุกประเภท ทุกรูปแบบ การสื่อสารภายในบุคคลจะเกิดขึ้นเสมอในขณะเดียวกันนั้น กล่าวคือ การสื่อสารความหมายและการตีความหมายจะเกิดขึ้นในขณะนั้นด้วย แนวคิดของการสื่อสารภายในตัวบุคคล อธิบายได้ว่า การสื่อสารภายในตัวของแต่ละคนขึ้นอยู่กับสภาพการณ์

สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมรอบตัว คนเราจะเห็นสิ่งต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการเห็น รู้สึกตามที่อวัยวะรับรู้ยอมรับ สัมพันธ์กับรหัสต่างๆ ตามพลวัตของบุคลิกภาพของตนเอง

จุดสำคัญของการสื่อสารภายในตัวบุคคลดังกล่าวนี้ย่อมมีความมีความสืบเนื่องกับการสื่อสารประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารสู่สาธารณชน และการสื่อสารมวลชน

ในแต่ละบุคคลจะมีระบบการรับและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร การรับสารนั้นเราจะได้รับจากบุคคลที่เราทำการสื่อสารด้วย ในทำนองเดียวกันก็จะส่งสารให้บุคคลอื่นเช่นกัน เพราะมนุษย์ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การรับและการส่งสารเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจะถูกกลั่นกรองและมีการจัดระบบภายในความนึกคิดของบุคคล จนเกิดเป็นแนวคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองเรียกว่า **อัตตมโนทัศน์** (self- concept) ซึ่งจะมีแบบแผนเฉพาะตัว แต่กระนั้นก็เป็นกลไกที่ไม่คงที่ แปรเปลี่ยนได้ และเป็นแก่นสำคัญของการสื่อสารในสังคม

การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication)

การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ การสื่อสารโดยตรงระหว่างคนสองคนหรือมากกว่าสองในระยะห่างทางกายภาพพอที่จะเลือกใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า (หู ตา จมูก ลิ้น ผิวกาย) และปฏิกิริยาตอบสนองแบบปัจจุบันทันที

ลักษณะการสื่อสารระหว่างบุคคล เป็น สถานการณ์สัมพันธ์ซึ่งบุคคล (ผู้ส่งสาร) ส่งสัญลักษณ์เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของอีกบุคคลหนึ่ง (ผู้รับสาร) ในลักษณะซึ่งหน้ากัน (face to face) การสื่อสารระหว่างบุคคลมีลักษณะดังนี้

1. ในขั้นต้นจะมี *"ความเกี่ยวเนื่องรับรู้กัน"* (perceptual engagement) ในคนสองคนหรือมากกว่าซึ่งมีความใกล้ชิดกันทางกายภาพ

2. การรับรู้ระหว่างกันทำให้เกิดการพึ่งพากันในการสื่อสาร ซึ่งเน้นถึงปฏิสัมพันธ์อันเป็นจุดเน้นของการเอาใจใส่ในด้านความนึกคิดและการเห็นภาพ เช่น ในการสนทนากัน การมีปฏิสัมพันธ์กันนั้นแต่ละคนจะมีการตอบสนองต่อประเด็นโดยคนอื่นๆ

3. จุดเน้นของการปฏิสัมพันธ์นี้ผ่านการแลกเปลี่ยนสารระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนนี้ผู้มีส่วนร่วมจะขบคิดประเด็นอย่างกว้างขวาง ประเด็นนั้นๆ ทำให้นำมาซึ่งสารใหม่จากอีกคนหนึ่ง

4. ปฏิสัมพันธ์นี้อยู่บนพื้นฐานของการสื่อสารแบบซึ่งหน้ากัน แต่ละคนเผชิญหน้ากับอีกคนหนึ่ง

5. การสื่อสารระหว่างบุคคลมักจะมีโครงสร้างที่แน่ชัด มีกฎน้อยมากในการควบคุมความถี่ รูปแบบ หรือเนื้อหาของสารระหว่างบุคคล

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารระหว่างบุคคลมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางสังคมของการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งบุคคลมีการปะทะสังสรรค์กับแบบซึ่งหน้า (face-to-face en-counters) โดยผ่านสารที่แลกเปลี่ยนกันทั้งสองฝ่าย ทั้งที่เป็นวัจนะสารและอวัจนะสาร

คนเราไม่สามารถให้ความสนใจกับสิ่งต่างๆ รอบตัวได้ทั้งหมด แต่จะเลือกรับรู้เพียงบางส่วนเท่านั้น แต่ละคนมีความสนใจและรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวต่างกัน ฉะนั้น เมื่อได้รับสารเดียวกัน ผู้รับสารสองคนอาจให้ความสนใจและรับรู้สารเดียวกันต่างกัน โดยทั่วไปการรับรู้ที่แตกต่างกันเกิดจากอิทธิพลหรือตัวกรอง (filter) บางอย่าง ซึ่งได้แก่

1. แรงผลักดันหรือแรงจูงใจ (motives) เรามักเห็นในสิ่งที่เราต้องการเห็นและได้ยินในสิ่งที่เราต้องการได้ยินเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ตัวอย่างเช่น ถ้า ก. ไม่ชอบ ข. ก. จึงมักจะขัดแย้งกับ ข. ในเรื่องต่างๆ หาก ก.ได้รับสารซึ่ง ข.แสดงท่าทีเห็นด้วยกับ ก. ก. ก็ยังตีความว่า ข. ไม่ได้หมายความอย่างที่ ข. พูดจริง เป็นต้น

2. ประสบการณ์เดิม (past experience) คนเราต่างเติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมต่างกัน ถูกเลี้ยงดูด้วยวิธีต่างกัน และคบหาสมาคมกับคนต่างกัน เช่น คนที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศและพบเพื่อนเจ้าของประเทศที่เอื้อเฟื้อช่วยเหลือ จะเกิดทัศนคติที่ดีต่อคนของชาตินั้นมากกว่าคนที่พบกับเพื่อนซึ่งดูถูกเหยียดหยามชาติของตน

3. กรอบอ้างอิง (frame of reference) เกิดจากการสั่งสมอบรมทางครอบครัวและสังคม ฉะนั้น คนต่างศาสนากันจึงมีความเชื่อและทัศนคติในเรื่องหนึ่งต่างกันได้

4. สภาพแวดล้อม คนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมต่างกัน เช่น อุณหภูมิ บรรยากาศ สถานที่ ฯลฯ จะตีความสารที่ได้รับต่างกัน การถูกตำหนิในห้องส่วนตัวย่อมทำให้ผู้ถูกตำหนิรู้สึกต่างจากการถูกตำหนิต่อหน้าคนอื่น

5. สภาวะจิตใจและอารมณ์ ได้แก่ ความโกรธ ความกลัว ฯลฯ ทำให้คนรับรู้และตีความต่างกัน เช่น เรามักจะมองความผิดเล็กน้อยเป็นเรื่องใหญ่โต ขณะที่เราอารมณ์ไม่ดีหรือหงุดหงิด แต่กลับมองปัญหาหรืออุปสรรคใหญ่หลวงเป็นเรื่องเล็กน้อยขณะที่มีความรัก เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปการรับรู้ของบุคคลเป็นผลมาจากสภาพร่างกายหรือความสามารถทางกายภาพของบุคคล (individual biology, or physic ability) การเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม (cultural training) และลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคล (personal psychology)

การรับรู้เป็นเรื่องที่ซับซ้อน เช่น ในการสื่อสารแบบสองต่อสองหรือระหว่างบุคคลสองคน (dyadic communication) การรับรู้จะเกิดขึ้นอย่างน้อย 6 ทาง คือ

1. เรามองตัวเราอย่างไร
2. คนอื่นมองเราอย่างไร
3. เราคิดว่าคนอื่นมองเราอย่างไร
4. คนอื่นมองตัวเขาเองอย่างไร
5. เรามองคนอื่นอย่างไร
6. คนอื่นคิดว่าเรามองเขาอย่างไร

หากการรับรู้ต่างกันมาก การตีความสารต่างๆ ก็จะเป็นไปคนละทางเกิดปัญหาการสร้างความเข้าใจต่อกัน เป็นผลให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิผล

นอกเหนือไปจากการรับต่างกันเนื่องมาจากตัวกรองการสื่อสารของแต่บุคคลแล้วยังมีปัญหาการรับรู้ประเภทอื่นๆ ด้วย ซึ่งทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ เช่น

ก. การรับรู้แบบเหมารวม (stereotype) เช่น มักมองว่าผู้หญิงทุกคนเป็นคนอ่อนแอ หรือชาวใต้เป็นคนดุ

ข. การรับรู้แบบมีอคติหรือความโน้มเอียง (bias) เช่น มองคนที่ตนรักเป็นคนดี มองคนที่ตนเกลียดเป็นคนไม่ดีเสมอไป

ค. การรับรู้แบบสุดขั้ว (black or white) เช่น มองว่าถ้าคนไม่สวยก็ต้องขี้เหร่ หรือถ้าไม่เป็นคนเสียสละก็ต้องเป็นคนเห็นแก่ตัว

ง. การรับรู้แบบตายตัว (freezing) เช่น ถ้าเห็นคนๆ หนึ่งหรือของอย่างหนึ่งเคยเป็นอย่างไร ก็จะเห็นคนหรือของนั้นเป็นเช่นนั้นตลอดเวลาแม้ว่าในความเป็นจริง อาจมีการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเกิดขึ้นแล้วก็ตาม

ความเชื่อ ทัศนคติ ความคิดเห็น (Belief / Attitude / Opinion)

แม้ว่า ทัศนคติ (attitude) จะเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากแนวหนึ่งทางจิตวิทยาสังคมและการสื่อสาร และมีการใช้คำนี้กันอย่างแพร่หลายแต่ก็มีการนิยามคำว่า "ทัศนคติ" แตกต่างกันออกไป

เบอร์โกวิทซ์ (Berkowitz) ได้ยกเอานิยามของมหาวิทยาลัยมีชื่อเสียง 3 แห่ง ซึ่งเป็นผู้นำความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้มาเป็นแนวพิจารณา มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งนิยามว่า "ทัศนคติ" คือ การประเมินหรือปฏิกิริยาทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ฉะนั้นทัศนคติของบุคคลต่อวัตถุทางสังคมคือความรู้สึก "ชอบ" หรือ "ไม่ชอบ" ต่อสิ่งนั้นๆ มหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่งกล่าวว่า "ทัศนคติ" คือ การเตรียมพร้อมที่จะตอบสนองในทางหนึ่งทางใดต่อวัตถุทางสังคม และการเตรียมพร้อมนี้มีธรรมชาติเป็นการ "เห็นด้วย" และ "ไม่เห็นด้วย" ส่วนมหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่งกล่าวว่า "ทัศนคติ" คือ กลุ่มของความเข้าใจ ความรู้สึก และพฤติกรรมที่ประสมประมาณกันต่อวัตถุทางสังคม

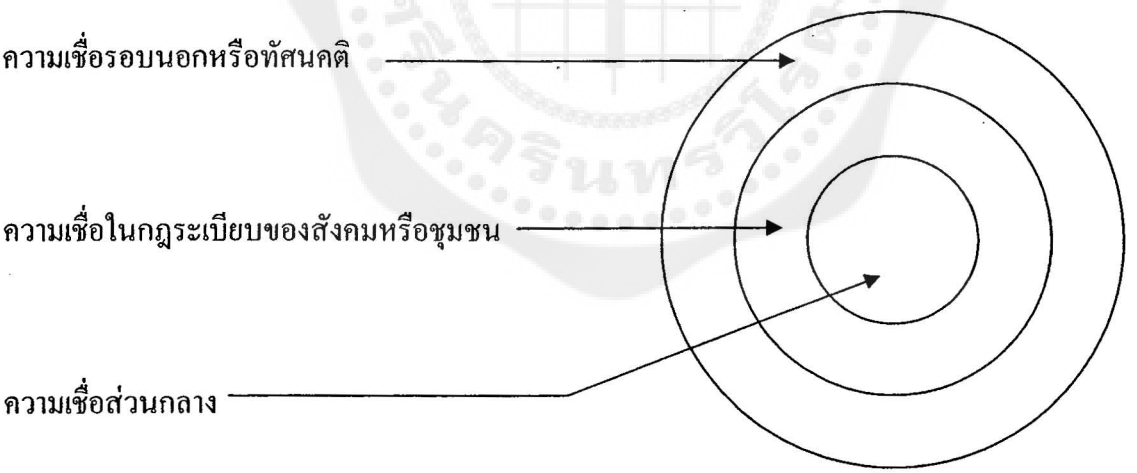
คำนิยามของมหาวิทยาลัยแห่งสุดท้าย ซึ่งรวมองค์ประกอบทางความรู้สึก อารมณ์ และความนึกคิดเข้าด้วยกัน เป็นคำนิยามที่นิยมใช้กันมากที่สุด ฉะนั้น "ทัศนคติ" จึงเป็นกลุ่มขององค์ประกอบที่มีการผสมผสานกันอย่างต่อเนื่องต่อวัตถุทางสังคม องค์ประกอบนี้รวมทั้งความเชื่อ (belief) และการประเมินค่า (องค์ประกอบทางความคิด) ความรู้สึกและอารมณ์ (องค์ประกอบทางอารมณ์และความรู้สึก) และการเตรียมพร้อมทางพฤติกรรม (องค์ประกอบทางพฤติกรรม)

องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ มักปรากฏอยู่ในนิยามทัศนคติว่า "เป็นแนวโน้มในการยอมรับกันทั่วไป" เช่น กูดส์ (Goods) นิยามทัศนคติว่า "เป็นแนวโน้มในการที่จะแสดงหรือมีปฏิกิริยาในทางบวกหรือในทางลบต่อสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมของบุคคลและประสบการณ์ทางสังคมที่ฝังรากลึกอยู่

ความคิดเห็น (opinion) คือ ผลิตผลของทัศนคติของบุคคลในสภาพการณ์บางอย่างรอบตัว บุคคลจะจัดเรียงทัศนคติของตนตามลำดับความสำคัญเมื่อบุคคลพูดหรือเขียน บุคคลนั้นกำลังแสดงลำดับขั้น (hierarchy) ของทัศนคติของเขา กล่าวคือ เขากำลังให้ความคิดเห็น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสภาพแวดล้อมภายนอก การเปลี่ยนแปลงนี้จะเกิดขึ้นในลำดับของทัศนคติด้วย ทำให้เกิดการจัดลำดับใหม่และเกิดความคิดเห็นใหม่ตามมา ฉะนั้นความคิดเห็น จึงเป็นการแสดงออกว่าตนมีทัศนคติอย่างไรด้วยผ่านคำพูดหรือตัวหนังสือ

เบเรลสัน และสไตเนอร์ (Berelson and Steiner) ย้ำว่า แม้ว่าความหมายคำว่าทัศนคติและความคิดเห็นจะไม่คลุมเครือมากเช่นในอดีต แต่ก็ควรมีการจำกัดความเสียใหม่โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่าง "ความคิดเห็น" " ทัศนคติ" และ "ความเชื่อ" เนื่องจากคำเหล่านี้ยังหาความหมายที่แน่นอนตายตัวไม่ได้

โรคี (Rokeach) เห็นว่า ทัศนคติเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในระดับรอบนอกสุด ซึ่งเป็นความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงผิวเผิน และสามารถเปลี่ยนได้เสมอและเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าความเชื่ออีก 2 ระดับ คือความเชื่อในกฎระเบียบของสังคมหรือชุมชน เช่น เชื่อว่าต้องหยุดรถเมื่อไฟแดง ซึ่งเปลี่ยนได้เมื่อสังคมเปลี่ยนกฎเกณฑ์ไป และความเชื่อส่วนกลางซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้จากการสั่งสมทางสังคมจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัว ศาสนา สถานศึกษาและแหล่งต่างๆ เป็นระยะเวลานาน จนยากที่จะเปลี่ยนแปลงเช่น เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต้องตาย ฆ่าสัตว์เป็นบาป แม่รักลูก เป็นต้น เมื่อเวลาผ่านไป ทัศนคติที่สั่งสมมานานอาจกลายเป็นความเชื่อส่วนกลางได้

ภาพที่ 2 ความเชื่อในระบบความคิดของมนุษย์

การขาดความหมายที่แน่นอนตายตัวดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เกิดความสับสน และบุคคลมักฉวยโอกาสจากที่คนไม่ทราบความหมายที่แน่นอนนี้ด้วยการประเมินองค์ประกอบอื่นๆ ซึ่งแท้จริงไม่ใช่ทัศนคติ ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติ

ในการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติเป็น การพยายามหาและเข้าใจกระบวนการต่างๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ คือ

ก. การเสริมทัศนคติที่มีอยู่เดิม (attitude reinforcement) หรือการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่สอดคล้องกัน การเสริมหรือย้ำคือการให้ทัศนคติที่มีอยู่มีความหนักแน่นยิ่งขึ้น

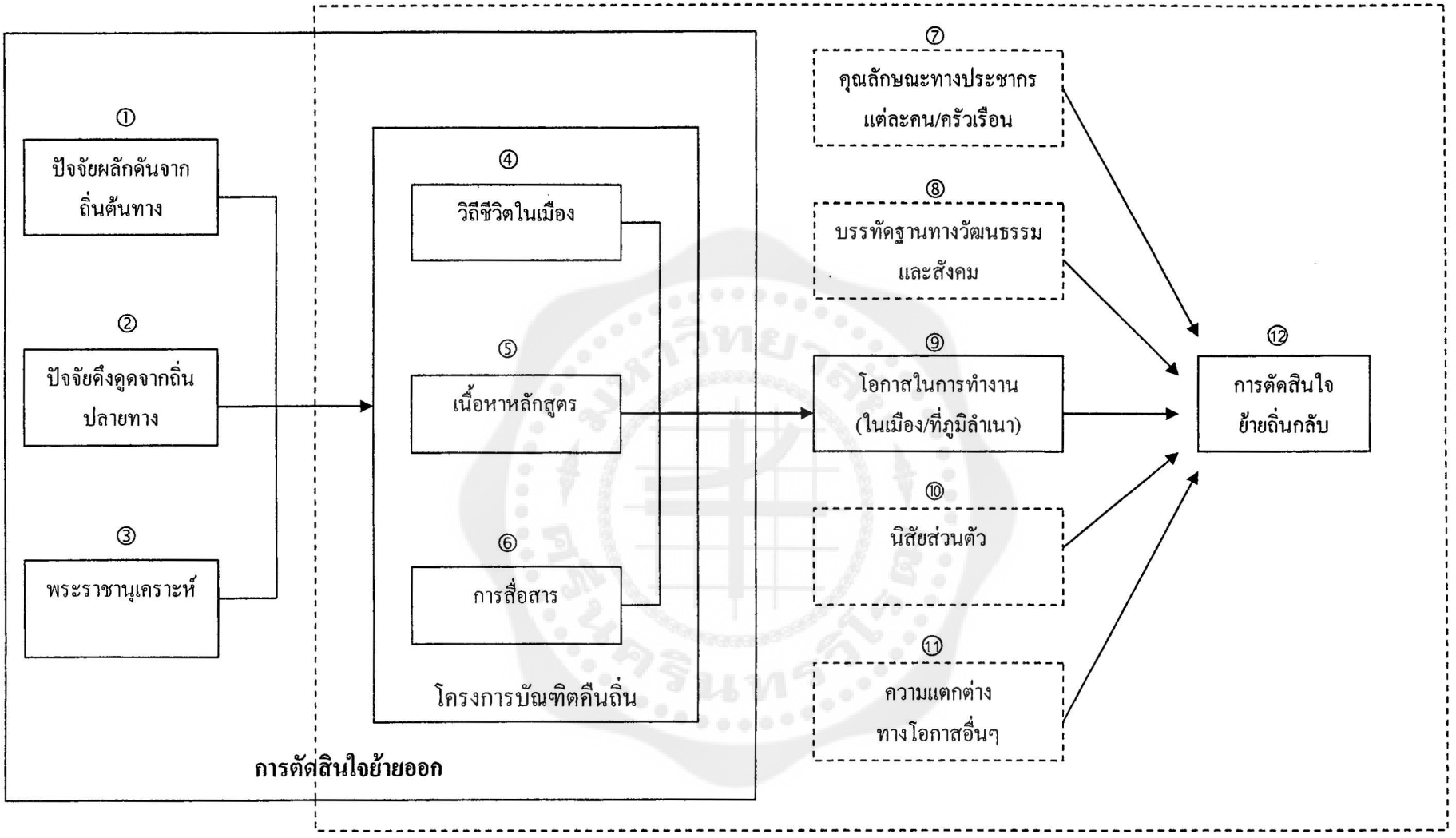
ข. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (attitude change) คือการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางตรงข้าม เช่น เปลี่ยนจากทัศนคติในทางบวกให้กลายเป็นทางลบ หรือการเปลี่ยนจากลบเป็นบวก

ค. ผลกระทบแบบวกกลับ (boomerang effect) คือความต้องการเปลี่ยนสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกลับเป็นไปในทางตรงข้ามกับสิ่งที่ต้องการ

ง. การอนุรักษ์ (conservation) คือการคงทัศนคติที่มีอยู่ไว้ สารจึงถูกสร้างขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต่อทัศนคติที่มีอยู่

จ. การเป็นกลาง (neutralization) คือการเปลี่ยนทัศนคติให้อยู่ที่ศูนย์ กล่าวคือ ไม่มีทัศนคติในทางบวก (สนับสนุน) และ/หรือ ในทางลบ (ต่อต้าน) ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ฉ. การถึงระดับเพดานหรือจุดสูงสุด (ceiling effect) คือการเสริมหรือย้ำทัศนคติมีมากจนถึงขีดซึ่งการเสริมหรือย้ำใดๆ มากไปกว่านี้ไม่ก่อให้เกิดผลใด หรือไม่สามารถวัดผลของการเสริมที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากจุดอิ่มตัวนั้นแล้ว

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพที่ 2 นิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นได้ผ่านประสบการณ์ การย้ายถิ่นแล้วหนึ่งครั้ง ซึ่งได้แก่การตัดสินใจย้ายออกจาก (กรอบเส้นทึบ) บ้านเกิดเพื่อมาศึกษาในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นเป็นระยะเวลา 4 ปี ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และเมื่อมาเรียนในโครงการก็จำเป็นจะต้องตัดสินใจเรื่องการย้ายถิ่นอีกครั้ง ว่าเมื่อเรียนจบแล้วจะใช้ชีวิตที่ใด ซึ่งมักจะเป็นการเลือกระหว่างทำงานในเมืองกับกลับภูมิลำเนา แม้โครงการจะมีเป้าหมายให้นิสิตกลับภูมิลำเนาแต่ก็ไม่ได้เป็นข้อกำหนดที่จะบังคับให้นิสิตทุกคนกลับ ดังนั้นจึงเป็นสิทธิของนิสิตที่จะเลือกตัดสินใจเองได้ งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาว่าเมื่อนิสิตเข้ามาเรียนในโครงการแล้ว นิสิตอาจได้รับประสบการณ์บางอย่างที่มีผลต่อความคิดในการตัดสินใจย้ายกลับ งานวิจัยนี้จึงศึกษาในส่วนของความตั้งใจในการย้ายถิ่นกลับ (กรอบเส้นประ) ของนิสิต

ในส่วนที่ 1 (กรอบเส้นทึบ) แสดงถึงองค์ประกอบที่ทำให้นิสิตได้เข้ามาเรียนในโครงการประการแรกคือ ปัจจัยผลักดันจากถิ่นต้นทาง (1) ซึ่งได้แก่ความสิ้นหวังและไม่มีอาชีพ ประกอบกับโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงที่เป็นปัจจัยดึงดูดจากในเมือง (2) ร่วมกับการได้รับความช่วยเหลือในเรื่องเงินทุนในการศึกษาต่อจากการเป็นนิสิตในพระราชานุเคราะห์ (3) ทำให้นิสิตได้ย้ายมาเรียนในมหาวิทยาลัย

เมื่อนิสิตเข้ามาเรียนในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ทำให้เกิดความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตในเมือง (4) ที่รับผ่านนิสิตคนอื่นๆ ที่เรียนในมหาวิทยาลัยด้วยกัน และใช้เวลาถึง 4 ปี ในการซึมซับวิถีชีวิตแบบนี้ รวมทั้งการคมนาคมที่ช่วยให้นิสิตได้มีประสบการณ์รู้จักวิถีชีวิตในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังได้มีโอกาสรับรู้วิถีชีวิตแบบเมืองผ่านกระบวนการเรียนการสอน ผ่านสื่อสารมวลชนต่างๆ โครงการบัณฑิตคืนถิ่นยังสอนตามหลักสูตรที่มีเนื้อหาหลัก (5) เพื่อให้สามารถสร้างงานประกอบอาชีพได้ โดยอาศัยหลักและแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเป็นสำคัญ เมื่ออยู่ในโครงการนี้ นิสิตยังคงมีโอกาสติดต่อสื่อสาร (6) มากขึ้นและหลากหลายขึ้น เพราะมีการสื่อสารกับที่บ้าน สื่อสารกับเพื่อนใหม่และสังคมใหม่ สื่อสารกับครูอาจารย์ และสื่อสารกับสำนักพระราชวัง เมื่อพิจารณาปัจจัยทั้ง 3 ด้านคือวิถีชีวิตในเมือง เนื้อหาหลักสูตรและการสื่อสาร ร่วมกันแล้วน่าจะส่งผลต่อโอกาสในการทำงาน (9) ของนิสิตด้วย เพราะวิถีชีวิตในเมืองทำให้นิสิตคุ้นเคยและกล้าที่จะทำงานในเมืองมากขึ้นเพราะอาจจะปรับตัวได้ง่าย เนื่องจากมีประสบการณ์เนื้อหาหลักสูตร แม้จะสอนให้นิสิต สามารถสร้างงานในถิ่นภูมิลำเนา แต่ก็สอนให้นิสิตมีสมรรถภาพในการทำงานด้านอื่นๆ ด้วยและพร้อมที่จะทำงานตามคำสั่งหรือที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นลักษณะของงานส่วนใหญ่ในเมือง และด้านที่ 3 การสื่อสาร มีอิทธิพลต่อโอกาสในการทำงานด้วย กล่าวคือ การสื่อสารกับที่บ้านที่ภูมิลำเนานั้น หากนิสิตได้รับการตอกย้ำถึงความยากลำบากในการทำงาน และได้รับการส่งเสริมให้ทำงานในเมืองก็อาจทำให้นิสิตมีทัศนคติเปลี่ยนแปลงได้ การสื่อสารกับเพื่อนและสังคมภายนอก อาจทำให้นิสิตอยากทำงานในเมืองเหมือนเพื่อน เหมือนตัวแบบทางสังคมอื่นๆ ในทางตรงกันข้าม การสื่อสารกับสำนักพระราชวังน่าจะช่วยให้นิสิตใกล้ชิดกับนโยบายของโครงการและคิดหาทางกลับบ้าน

ภูมิลำเนา ตามพระราชประสงค์ การสื่อสารกับอาจารย์ก็เช่นกัน น่าจะมีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนา เพราะได้มีการสอดแทรกแนวคิดที่จะใช้ชีวิตอย่างพอเพียงในถิ่นทุรกันดาร และฝึกให้รู้จักคิดสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างตนเอง ดังนั้นประสบการณ์ที่นิสิตได้รับในช่วงที่เรียนในโครงการน่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดเรื่องโอกาสในการทำงาน (9) อยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตามในการตัดสินใจย้ายถิ่นนั้นยังต้องประกอบด้วยปัจจัยอื่นๆ อีก เช่น คุณลักษณะทางประชากรของแต่ละคน / ครัวเรือน (7) บรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและสังคม (8) นิสัยส่วนตัว (10) และความแตกต่างทางโอกาสด้านอื่นๆ (11)

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงมุ่งศึกษาความคิดของนิสิตที่เรียนในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นว่าอิทธิพลทางความคิดที่นิสิตได้รับจากด้านต่างๆ นั้นส่งผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับอย่างไร โดยพิจารณาในส่วนของประเด็นการทำงานเป็นหลักเพราะมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของนิสิตหลังจบการศึกษา แนวคิดที่นำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ ได้แก่ 1) แนวคิดการย้ายถิ่น 2) แนวคิดเรื่องการสื่อสาร และ 3) แนวคิดเรื่องการจัดหลักสูตรให้แก่นิสิต

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและผู้ให้ข้อมูล

ประชากรสำหรับการวิจัยนี้ได้แก่นิสิตในโครงการบัณฑิตคือถิ่นชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 และมีผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 89 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้พนักงานเก็บข้อมูล 3 คน ในการแจกแบบสอบถามแก่นิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทุกชั้นปี ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้น 2 สัปดาห์ โดยเก็บข้อมูลในเดือนมกราคม พ.ศ. 2548

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ ใช้วิธีการสังเคราะห์เนื้อหาโดยตรวจสอบเนื้อหา 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 คนยืนยัน 2) ตรวจสอบข้อมูลโดยให้อาจารย์ผู้ดูแลนิสิตจำนวน 2 ท่านยืนยัน 3) ตรวจสอบโดยให้อาจารย์ผู้สอนนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นจำนวน 3 ท่านยืนยัน และ 4) ตรวจสอบโดยผู้แทนจากโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีที่ผลการวิจัยมาจากผู้ให้ข้อมูลโดยตรง จึงมีแหล่งข้อมูลเพียงแหล่งเดียว ไม่อาจตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งอื่นได้ และใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามนิสิตโครงการเพียงวิธีเดียว จึงไม่สามารถตรวจทานข้อมูลโดยวิธีอื่นๆได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพ
3. วิเคราะห์ข้อมูลบางส่วนจากข้อมูลเชิงปริมาณที่รายงานผลด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics)

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นี้ ได้แบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (ข้อมูลทั่วไป) และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ข้อมูลด้านความคิดเห็น) โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (ข้อมูลทั่วไป)

ตารางที่ 1 จำนวน และร้อยละของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทั้งหมดจำแนกตามชั้นปี

ชั้นปี	จำนวน	ร้อยละ
1	11	12.4
2	25	28.1
3	28	31.4
4	25	28.1
รวม	**89**	**100**

จากตารางพบว่า นิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ณ ปีการศึกษา 2547 มีจำนวนทั้งสิ้น 89 คน เป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 จำนวน 11 คน นิสิตชั้นปีที่ 2 จำนวน 25 คนนิสิตชั้นปีที่ 3 จำนวน 28 คน และนิสิตชั้นปีที่ 4 จำนวน 25 คน

ตารางที่ 2 จำนวนนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นในปีการศึกษา 2547 ที่ให้ข้อมูล จำแนกตามเพศและชั้นปี

ชั้นปี	ชาย		หญิง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	-	-	7	14.3
2	6	31.6	11	22.5
3	8	42.1	13	26.5
4	5	26.3	18	36.7
รวม	19	100	49	100
ร้อยละของนิสิต	**27.9**		**72.1**	

จากตารางพบว่านิสิตหญิงที่ให้ข้อมูลมีจำนวนมากกว่านิสิตชายทุกชั้นปี โดยมีนิสิตชายที่ให้ข้อมูล 19 คน และมีนิสิตหญิงที่ให้ข้อมูล 49 คน คิดเป็นร้อยละ 27.9 และร้อยละ 72.1 ของนิสิตที่ให้ข้อมูลทั้งหมด ตามลำดับ

ตารางที่ 3 จำนวนนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นในปีการศึกษา 2547 จำแนกตาม เพศ ชั้นปีและการให้ข้อมูล

ชั้นปี	จำนวนนิสิตชาย (คน)		จำนวนนิสิตหญิง (คน)	
	ทั้งหมด	ให้ข้อมูล	ทั้งหมด	ให้ข้อมูล
1	2	-	9	7
2	7	6	18	11
3	9	8	19	13
4	7	5	18	18
รวม	25	19	64	49
คิดเป็นร้อยละ	**100**	**67.9**	**100**	**76.6**

จากตารางพบว่า นิสิตชายในโครงการทั้งหมด 25 คน ให้ข้อมูล 19 คน คิดเป็นนิสิตชายที่ให้ข้อมูลร้อยละ 67.9 ของนิสิตชายทั้งหมด ขณะที่นิสิตหญิงในโครงการทั้งหมด 64 คน ให้ข้อมูล 49 คน คิดเป็นนิสิตหญิงที่ให้ข้อมูลร้อยละ 76.6 ของนิสิตหญิงทั้งหมด

ตารางที่ 4 จำนวนนิสิตที่ให้ข้อมูลจำแนกตามภูมิภาค จังหวัด และชั้นปี

ภาค	จำนวนนิสิต				รวม	
	ชั้นปีที่ 1	ชั้นปีที่ 2	ชั้นปีที่ 3	ชั้นปีที่ 4	จำนวน	ร้อยละ
ตะวันออก						
กาญจนบุรี	-	2	-	1	3	4.4
ราชบุรี	-	-	-	1	1	1.5
ฉะเชิงเทรา	-	1	1	-	2	2.9
ปราจีนบุรี	-	-	1	-	1	1.5
จันทบุรี	-	-	-	1	1	1.5
สระแก้ว	-	1	3	2	6	8.8
รวมภาคตะวันออก					**14**	**20.6**
ตะวันออกเฉียงเหนือ						
อุบลราชธานี	-	-	-	2	2	2.9
อำนาจเจริญ	1	1	-	2	4	5.9
รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ					**6**	**8.8**
เหนือ						
น่าน	4	9	8	8	29	42.6
พะเยา	-	-	2	-	2	2.9
แม่ฮ่องสอน	-	1	-	-	1	1.5
รวมภาคเหนือ					**32**	**47.1**
ใต้						
นครศรีธรรมราช	-	1	8	4	7	10.3
ระนอง	-	-	1	-	1	1.5
พัทลุง	-	-	1	1	2	2.9
สตูล	-	-	1	-	1	1.5
ประจวบคีรีขันธ์	1	1	1	-	3	4.4
สุราษฎร์ธานี	-	-	-	1	1	1.5
ยะลา	1	-	-	-	1	1.5
รวมภาคใต้					**16**	**23.5**
รวม จำนวน	**7**	**17**	**21**	**23**	**68**	**-**
รวม ร้อยละ	**10.3**	**25.0**	**30.9**	**33.8**	**-**	**100**

จากตารางพบว่านิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 47.1) มาจากภาคเหนือ นิสิตที่มาจากจังหวัดน่านมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.6 รองลงมาได้แก่นิสิตที่มาจากภาคใต้ ภาคตะวันออก

และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 23.5, 20.6 และ 8.8 (ตามลำดับ) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจำนวนนิสิตตามชั้นปีพบว่านิสิตชั้นปีที่ 4 (รุ่น1) มีจำนวนมากที่สุด 23 คน คิดเป็นร้อยละ 33.8 รองลงมาคือนิสิตชั้นปีที่ 3, 2 และ 1 คิดเป็นร้อยละ 30.9, 25.0 และ 10.3 (ตามลำดับ) เห็นได้ว่านิสิตมีจำนวนลดลงเรื่อยๆ ตามรุ่นที่เข้าเรียน

ตารางที่ 5 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

อาชีพบิดา*		จำนวนสมาชิกในครัวเรือน					รวม	
		1 – 2	3 - 4	5 - 6	7 - 8	9 คนขึ้นไป	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม		-	16	17	4	6	43	63.2
รับจ้างทั่วไป		1	4	8	-	-	13	19.1
แรงงานมีฝีมือ		-	1	-	-	-	1	1.5
ค้าขาย		-	-	3	1	-	4	5.9
เสียชีวิต		2	2	3	-	-	7	10.3
รวม*	**จำนวน**	**3**	**23**	**31**	**5**	**-**	**63**	**-**
	ร้อยละ	**4.4**	**33.8**	**45.6**	**7.4**	**8.8**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 63 คน คิดเป็นร้อยละ 92.6 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63.2) มีบิดาประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาได้แก่นิสิตที่มีบิดาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 19.1) และพบว่านิสิตที่มีบิดาประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ส่วนนิสิตที่บิดาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่มีสมาชิกครัวเรือน 5-6 คน อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าร้อยละ 10.3 ของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นที่ให้ข้อมูลนั้น บิดาถึงแก่กรรมแล้ว

ตารางที่ 6 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

อาชีพมารดา*		จำนวนสมาชิกในครัวเรือน					รวม	
		1 - 2	3 - 4	5 - 6	7 - 8	9 คนขึ้นไป	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม		2	20	19	4	6	51	77.3
รับจ้างทั่วไป		1	1	5	1	-	8	12.2
แรงงานมีฝีมือ		-	2	-	-	-	2	3.0
ค้าขาย		-	-	1	-	-	1	1.5
ไม่มีอาชีพ		-	1	1	-	-	2	3.0
เสียชีวิต		-	1	1	-	-	2	3.0
รวม	**จำนวน**	**3**	**25**	**27**	**5**	**6**	**66**	**-**
	ร้อยละ	**4.5**	**37.9**	**40.9**	**7.6**	**9.1**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 66 คน คิดเป็นร้อยละ 97.1 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.9 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 77.3) มีมารดาประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาได้แก่นิสิตที่มีมารดาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 12.2) และพบว่า นิสิตที่มีมารดาประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้น ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 3-6 คน ส่วนนิสิตที่มารดาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่มีสมาชิกครัวเรือน 5-6 คน และพบว่าร้อยละ 3.0 ของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นที่ให้ข้อมูลนั้น มารดาถึงแก่กรรมแล้ว

ตารางที่ 7 จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษาของบิดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

การศึกษาบิดา*		จำนวนสมาชิกในครัวเรือน					รวม	
		1 - 2	3 - 4	5 - 6	7 - 8	9 คนขึ้นไป	จำนวน	ร้อยละ
ป. 1		-	-	-	1	-	1	1.9
ป. 2		-	2	-	-	-	2	3.8
ป. 4		1	7	12	2	4	26	49.1
ป. 6		-	5	3	-	-	8	15.1
ม. 3		-	2	5	-	-	7	13.2
ม. 6		-	-	1	-	-	1	1.9
ไม่ได้รับการศึกษา		-	-	-	-	1	1	1.9
เสียชีวิต		2	2	3	-	-	7	13.2
รวม	**จำนวน**	**3**	**18**	**23**	**4**	**5**	**53**	**-**
	ร้อยละ	**5.7**	**34.0**	**43.4**	**7.5**	**9.4**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 53 คน คิดเป็นร้อยละ 77.9 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*

มีผู้ไม่ตอบคำถาม 15 คน คิดเป็นร้อยละ 22.1 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49.1) มีบิดาจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาได้แก่นิสิตที่มีบิดาจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และ มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ร้อยละ 15.1 และ 13.2 ตามลำดับ)

ตารางที่ 8 จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษาของมารดาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

การศึกษามารดา*		จำนวนสมาชิกในครัวเรือน					รวม	
		1 - 2	3 - 4	5 - 6	7 - 8	9 คนขึ้นไป	จำนวน	ร้อยละ
ป. 1		-	-	1	-	-	1	2.1
ป. 2		-	-	-	-	1	1	2.1
ป. 4		1	12	12	3	3	31	66.0
ป. 6		-	3	2	-	1	6	12.8
ม. 1		-	-	1	-	-	1	2.1
ม. 6		-	-	1	-	-	1	2.1
ไม่ได้รับการศึกษา		-	2	1	-	1	4	8.5
เสียชีวิต		-	1	1	-	-	2	4.3
รวม	**จำนวน**	**1**	**18**	**19**	**3**	**6**	**47**	**-**
	ร้อยละ	**2.1**	**38.3**	**40.4**	**6.4**	**12.8**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 47 คน คิดเป็นร้อยละ 69.1 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 21 คน คิดเป็นร้อยละ 30.9 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.0) มีมารดาจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาได้แก่นิสิตที่มีมารดาจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และ ไม่ได้รับการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 12.8 และ 8.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 9 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและสภาพการอยู่อาศัยของนิสิต

อาชีพบิดา*		สภาพการอยู่อาศัย				รวม	
		อยู่กับบิดา	อยู่กับมารดา	อยู่กับบิดามารดา	อยู่กับญาติ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม		-	4	38	1	43	63.2
รับจ้างทั่วไป		1	1	11	-	13	19.1
แรงงานมีฝีมือ		-	-	1	-	1	1.5
ค้าขาย		-	-	4	-	4	5.9
เสียชีวิต		-	5	1	1	7	10.3
รวม	**จำนวน**	**1**	**10**	**45**	**2**	**63**	**-**
	ร้อยละ	**1.5**	**14.7**	**80.9**	**2.9**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 63 คน คิดเป็นร้อยละ 92.6 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่า (ร้อยละ 80.9) อาศัยอยู่กับบิดามารดา รองลงมา คือ นิสิตที่อาศัยอยู่กับมารดา คิดเป็นร้อยละ 14.7 ซึ่งสาเหตุที่นิสิตอยู่กับมารดาคนเดียวนั้นอาจเป็นเพราะบิดาทำอาชีพเกษตรกรรม หรือรับจ้างนอกพื้นที่ภูมิลำเนา และมีนิสิต 5 คน ที่บิดาเสียชีวิตแล้ว

ตารางที่ 10 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและสภาพการอยู่อาศัยของนิสิต

อาชีพมารดา*		สภาพการอยู่อาศัย				รวม	
		อยู่กับบิดา	อยู่กับมารดา	อยู่กับบิดามารดา	อยู่กับญาติ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม		-	11	40	-	51	76.1
รับจ้างทั่วไป		1	1	5	1	8	11.9
แรงงานมีฝีมือ		-	1	1	-	2	3.0
ค้าขาย		-	1	1	-	2	3.0
ไม่มีอาชีพ		-	1	1	-	2	3.0
เสียชีวิต		-	-	-	2	2	3.0
รวม	**จำนวน**	**1**	**15**	**48**	**3**	**67**	**-**
	ร้อยละ	**1.5**	**22.4**	**71.6**	**4.5**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 67 คน คิดเป็นร้อยละ 98.5 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่า (ร้อยละ 71.6) อาศัยอยู่กับบิดามารดา รองลงมา คือ นิสิตที่อาศัยอยู่กับมารดา คิดเป็นร้อยละ 22.4 อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามารดาส่วนใหญ่ร้อยละ 76.1 จะมีอาชีพเกษตรกรรม แต่นิสิตก็ยังอยู่กับมารดา และพบว่ามีนิสิตเพียง 4 คน หรือร้อยละ 6 เท่านั้นที่ไม่ได้อยู่กับมารดา (คืออยู่กับบิดา ร้อยละ 1.5 และอยู่กับญาติ ร้อยละ 4.5)

ตารางที่ 11 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและสถานที่ประกอบอาชีพ

อาชีพบิดา*		สถานที่ประกอบอาชีพ		รวม
		ในหมู่บ้าน (ร้อยละ)	นอกหมู่บ้าน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
เกษตรกรรม		41 (68.3)	1 (1.7)	42 (70.0)
รับจ้างทั่วไป		8 (13.3)	5 (8.3)	13 (21.6)
แรงงานมีฝีมือ		1 (1.7)	-	1 (1.7)
ค้าขาย		2 (3.3)	2 (3.3)	4 (6.7)
รวม	**จำนวน (ร้อยละ)**	**52 (86.7)**	**8 (13.3)**	**60 (100)**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 60 คน คิดเป็นร้อยละ 88.2 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 8 คน คิดเป็นร้อยละ 11.8 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่าบิดาของนิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.7) ทำงานอยู่ในหมู่บ้าน โดยทำงานเกษตรกรรมมากที่สุด รองลงมาได้แก่งานรับจ้างทั่วไป และพบว่ามีบิดาของนิสิตเพียงร้อยละ 13.3 เท่านั้นที่ประกอบอาชีพนอกหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่งานรับจ้างทั่วไป 5 คน ค้าขาย 2 คน และทำเกษตรกรรม 1 คน แม้ว่าภูมิลำเนาของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นจะอยู่ในถิ่นทุรกันดาร แต่บิดาของนิสิตส่วนใหญ่ก็ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในหมู่บ้านร้อยละ 13.3 มีบิดานิสิตที่ทำงานนอกหมู่บ้านร้อยละ 13.3

ตารางที่ 12 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและสถานที่ประกอบอาชีพ

อาชีพมารดา*		สถานที่ประกอบอาชีพ		รวมผู้มีอาชีพ
		ในหมู่บ้าน (ร้อยละ)	นอกหมู่บ้าน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)
เกษตรกรรม		50 (79.4)	1 (1.6)	51 (76.1)
รับจ้างทั่วไป		8 (12.4)	-	8 (11.9)
แรงงานมีฝีมือ		29 (3.2)	-	2 (3.0)
ค้าขาย		2 (3.2)	-	2 (3.0)
รวม**	**จำนวน**	**62 (98.5)**	**1 (1.6)**	**63 (100)**

** หมายเหตุ มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 63 คน คิดเป็นร้อยละ 92.6 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*

มีผู้ไม่ตอบคำถาม 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

***ไม่รวมผู้ไม่มีอาชีพและผู้เสียชีวิต จึงเหลือผู้ประกอบอาชีพทั้งสิ้น 63 คน*

จากตารางพบว่ามารดาของนิสิตเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.4) ทำงานอยู่ในหมู่บ้าน โดยทำงานเกษตรกรรมในหมู่บ้านคิดเป็นร้อยละ 79.4 รองลงมาได้แก่งานรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 12.7 และพบว่ามีมารดาของนิสิตเพียง 1 คน หรือร้อยละ 1.6 เท่านั้น ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมนอกหมู่บ้าน ทั้งนี้น่าจะเป็นเพราะในสภาพสังคมไทยจะต้องการให้มารดาอยู่ดูแลบ้าน และตามแนวคิดการย้ายถิ่นผู้หญิงจะย้ายถิ่นเพื่อทำงานน้อยกว่าผู้ชายที่มักเป็นหัวหน้าครัวเรือน

ตารางที่ 13 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพบิดาและรายได้บิดาต่อปี

อาชีพบิดา		รายได้บิดาต่อปี (บาท)				รวม	
		ต่ำกว่า 5,000	5,001-10,000	10,001-20,000	เกิน 20,000	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม		28	5	2	8	43	63.2
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		65.1	11.6	4.7	18.6		
ร้อยละของผู้มีรายได้		54.9	83.3	66.7	100		
รับจ้างทั่วไป		11	1	1	-	13	19.1
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		84.6	7.7	7.7	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		21.6	16.7	33.3	-		
แรงงานมีฝีมือ		1	-	-	-	1	1.5
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		100	-	-	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		2.0	-	-	-		
ค้าขาย		4	-	-	-	4	5.9
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		100	-	-	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		7.8	-	-	-		
เสียชีวิต		7	-	-	-	7	10.3
ร้อยละของผู้เสียชีวิต		100	-	-	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		13.7	-	-	-		
รวม	**จำนวน**	**51**	**6**	**3**	**8**	**68**	**-**
	ร้อยละ	**75.0**	**8.8**	**4.4**	**11.8**	**-**	**100**

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.0) มีบิดาที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อปี โดยในจำนวนนี้ ร้อยละ 54.9 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขณะที่ร้อยละ 21.6 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคือนิสิตที่มีบิดามีรายได้เกิน 20,000 บาท ต่อปี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 11.8 ของนิสิตที่ให้ข้อมูลและบิดาที่มีรายได้เกิน 20,000 บาทต่อปีนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งหมด

ตารางที่ 14 จำนวนนิสิตจำแนกตามอาชีพมารดาและรายได้มารดาต่อปี

อาชีพมารดา*		รายได้มารดาต่อปี (บาท)				รวม	
		ต่ำกว่า5,000	5,001-10,000	10,001-20,000	20,000 ขึ้นไป	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรม		37	4	3	7	51	76.1
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		72.5	7.8	5.9	13.7		
ร้อยละของผู้มีรายได้		74	66.7	75	100		
รับจ้างทั่วไป		6	2	-	-	8	11.9
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		75	25	-	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		12	33.3	-	-		
แรงงานมีฝีมือ		2	-	-	-	2	3.0
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		100	-	-	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		4	-	-	-		
ค้าขาย		1	-	1	-	2	3.0
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		50	-	50	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		2	-	25	-		
ไม่มีอาชีพ		2	-	-	-	2	3.0
ร้อยละของผู้ทำอาชีพนี้		100	-	-	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		4	-	-	-		
เสียชีวิต		2	-	-	-	2	3.0
ร้อยละของผู้เสียชีวิต		100	-	-	-		
ร้อยละของผู้มีรายได้		4	-	-	-		
รวม	**จำนวน**	**50**	**6**	**4**	**7**	**67**	**-**
	ร้อยละ	**74.6**	**9.0**	**6.0**	**10.4**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 67 คน คิดเป็นร้อยละ 98.5 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.6) มีมารดาที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อปี โดยในจำนวนนี้ ร้อยละ 74 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขณะที่ร้อยละ 12 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคือนิสิตที่มีรายได้เกิน 20,000 บาทต่อปี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10.4 ของนิสิตที่ให้ข้อมูลและมารดาที่มีรายได้เกิน 20,000 บาทต่อปีนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้งหมด

ตารางที่ 15 จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษาบิดาและรายได้บิดาต่อปี

การศึกษาบิดา*		รายได้ต่อปี (บาท)				รวม	
		ต่ำกว่า 5,000	5,001-10,000	10,001-20,000	20,000 ขึ้นไป	จำนวน	ร้อยละ
ป. 1		1	-	-	-	1	1.9
ป. 2		2	-	-	-	2	3.8
ป. 4		17	3	1	5	26	49.0
ป. 6		6	1	-	1	8	15.1
ม. 3		6	-	1	-	7	13.2
ม. 6		1	-	-	-	1	1.9
ไม่ได้รับการศึกษา		-	-	-	1	1	1.9
เสียชีวิต		7	-	-	-	7	13.2
รวม	**จำนวน**	**40**	**4**	**2**	**7**	**53**	**-**
	ร้อยละ	**75.5**	**7.5**	**3.8**	**13.2**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 53 คน คิดเป็นร้อยละ 77.9 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 15 คน คิดเป็นร้อยละ 22.1 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 49) จบการศึกษาประถมปีที่ 4 โดยบิดาที่จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ 4 ส่วนใหญ่ (17 คน) จะมีรายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อปี

ตารางที่ 16 จำนวนนิสิตจำแนกตามการศึกษามารดาและรายได้มารดาต่อปี

การศึกษามารดา*		รายได้ต่อปี (บาท)				รวม	
		ต่ำกว่า 5,000	5,001-10,000	10,001-20,000	20,000 ขึ้นไป	จำนวน	ร้อยละ
ป. 1		1	-	-	-	1	2.1
ป. 2		-	-	1	-	1	2.1
ป. 4		22	1	4	4	31	66.0
ป. 6		4	1	-	1	6	12.8
ม. 1		1	-	-	-	1	2.1
ม. 6		1	-	-	-	1	2.1
ไม่ได้รับการศึกษา		2	1	-	1	4	8.5
เสียชีวิต		2	-	-	-	2	4.3
รวม	**จำนวน**	**33**	**3**	**5**	**6**	**47**	**-**
	ร้อยละ	**70.2**	**6.4**	**10.6**	**12.8**	**-**	**100**

** หมายเหตุ* *มีผู้ตอบคำถามทั้งหมด 47 คน คิดเป็นร้อยละ 69.1 ของผู้ตอบแบบสอบถาม*
มีผู้ไม่ตอบคำถาม 21 คน คิดเป็นร้อยละ 30.9 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากตารางพบว่านิสิตส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66) มีมารดาจบการศึกษาชั้นประถมปีที่ 4 โดยมารดาที่จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ 4 ส่วนใหญ่ (22 คน) จะมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท

ตารางที่ 17 จำนวนนิสิตชายที่ติดต่อกับครอบครัวด้วยวิธีต่างๆ

วิธีการการติดต่อ	ไม่ติดต่อกลับที่บ้านด้วยวิธีนี้	จำนวนครั้งที่ติดต่อ / เดือน				
		1 - 2	3 - 4	5 - 6	มากกว่า 7	รวม (คน)
1. โทรศัพท์สาธารณะ	2	9	3	0	4	16
2. โทรศัพท์มือถือ	1	5	6	1	4	16
3. ผู้ปกครองมาเยี่ยมที่มหาวิทยาลัย	17	0	0	0	0	0
4. นิสิตกลับไปเยี่ยมบ้าน	9	7	0	0	1	8
5. ผู้ปกครองเขียนจดหมายมาหา	14	3	0	0	0	3
6. นิสิตเขียนจดหมายหาผู้ปกครอง	13	4	0	0	1	5
7. ส่งโทรเลข	17	0	0	0	0	0
รวม		**28**	**9**	**1**	**10**	

ตารางที่ 18 จำนวนนิสิตหญิงที่ติดต่อกับครอบครัวด้วยวิธีต่างๆ

วิธีการการติดต่อ	ไม่ติดต่อกลับที่บ้านด้วยวิธีนี้	จำนวนครั้งที่ติดต่อ / เดือน				
		1 - 2	3 – 4	5 - 6	มากกว่า 7	รวม (คน)
1. โทรศัพท์สาธารณะ	5	16	12	3	8	39
2. โทรศัพท์มือถือ	0	14	11	5	15	45
3. ผู้ปกครองมาเยี่ยมที่มหาวิทยาลัย	39	4	0	0	0	4
4. นิสิตกลับไปเยี่ยมบ้าน	11	29	2	1	1	33
5. ผู้ปกครองเขียนจดหมายมาหา	30	7	5	0	1	13
6. นิสิตเขียนจดหมายหาผู้ปกครอง	28	8	3	4	0	15
7. ส่งโทรเลข	40	1	0	0	0	1
รวม		**79**	**33**	**13**	**25**	

จากตารางที่ 17 พบว่านิสิตชายใช้วิธีการติดต่อกับครอบครัวด้วยการโทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์มือถือมากที่สุด (16 คน) ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสังเกตว่านิสิตในพระราชานุเคราะห์ เป็นผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ แต่กลับมีโทรศัพท์มือถือใช้ และพบว่านิสิตไม่มีผู้ปกครองมาเยี่ยมที่มหาวิทยาลัย ซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

จากตารางที่ 18 พบว่านิสิตหญิงใช้วิธีการติดต่อกับครอบครัวด้วยการโทรศัพท์มือถือมากที่สุด (45 คน) และใช้วิธีโทรศัพท์สาธารณะรองลงมา (39 คน) และพบว่านิสิตติดต่อกับครอบครัวด้วยการส่งโทรเลขน้อยที่สุด (1 คน) และเมื่อวิเคราะห์ร่วมกันทุกวิธีพบว่านิสิตทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่ติดต่อกับครอบครัวเดือนละ 1-2 ครั้ง

เมื่อพิจารณาตารางที่ 17 และ 18 ร่วมกันพบว่า ในเรื่องการติดต่อกับครอบครัวนั้น นิสิตหญิงมีการติดต่อกับครอบครัวมากกว่านิสิตชาย วิธีการที่นิสิตชายติดต่อกับครอบครัวมากที่สุดได้แก่ การโทรศัพท์ ซึ่งมีการใช้โทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์มือถือจำนวนใกล้เคียงกัน ส่วนในกลุ่มผู้หญิง นิสิตติดต่อกับครอบครัวมากที่สุดด้วยโทรศัพท์มือถือ และติดต่อมากกว่า 7 ครั้งต่อเดือน ทั้งนี้เป็นเพราะการติดต่อด้วยโทรศัพท์มือถือเป็นวิธีการที่จะสะดวกที่สุดอีกทั้งมีค่าใช้จ่าย น้อยกว่าวิธีอื่น เมื่อเปรียบเทียบกัน ยกเว้นการเขียนจดหมาย อย่างไรก็ตามการเขียนจดหมายหาผู้ปกครองนั้น ทำให้นิสิตใช้เวลามากกว่า จึงไม่เป็นที่นิยม และที่การเขียนจดหมายจากผู้ปกครองนั้นอาจจะไม่สะดวก เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย จึงเป็นอุปสรรคต่อการเขียนหนังสือ ขณะที่ผู้ปกครองที่เขียนได้ อาจไม่มีเวลาเขียนจดหมาย ดังนั้นการใช้โทรศัพท์จึงเป็นวิธีการติดต่อที่สะดวกที่สุด

วิธีการที่นิสิตใช้ติดต่อกับครอบครัว รองลงมาคือการกลับไปเยี่ยมบ้าน ซึ่งอาจเป็นในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดนขัตฤกษ์ อย่างไรก็ตาม การกลับไปเยี่ยมบ้านมีค่าใช้จ่ายสูงและในช่วงปิดภาคการศึกษา นิสิตบางส่วนต้องฝึกงาน ในด้านของการเขียนจดหมายจากนิสิตถึงผู้ปกครองนั้น นิสิตหญิงเขียนมากกว่านิสิตชายและจำนวนผู้ปกครองของนิสิตหญิง ที่เขียนจดหมายมาหานิสิตก็มีมากกว่าผู้ปกครองของนิสิตชาย ทั้งนี้เป็นเพราะในครอบครัวไทยนั้นจะห่วงลูกสาวค่อนข้างมาก เพราะอยู่ไกลหูไกลตาและอยู่คนเดียว เป็นไปตามลักษณะการเลี้ยงดูของคนในสังคมไทย

ช่องทางการตัดต่อการสื่อสารระหว่างนิสิตกับผู้ปกครอง ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด จึงเป็นการใช้โทรศัพท์มือถือ เพราะมีความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดค่าใช่จ่ายในเชิงเปรียบเทียบไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ในด้านการอ่านและเขียนซึ่งผ็ปกครองมีค่อนข้างจำกัด ความสะดวกของช่องทางการสื่อสารรูปแบบนี้จึงยึดความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวไว้ได้

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการเรียนในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

ความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ
1) เนื้อหาวิชาที่เรียน	3.81
2) การฝึกงาน	3.65
3) วิธีการสอนของอาจารย์โดยรวม	3.86
4) การให้เวลาดูแลเรื่องทั่วไปของอาจารย์	3.22
5) การอยู่หอพักมหาวิทยาลัย	3.40
6) ทุนการศึกษาที่ได้รับ	**4.30**
7) ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย	4.08
8) สภาพห้องเรียน	3.56
9) วิถีชีวิตในเมือง	3.08
10) ความสะดวกสบายของการสื่อสาร	3.76
11) ความสะดวกสบายของการคมนาคม	3.44
12) การติดต่อสื่อสารกับภาควิชา	3.05

จากตารางพบว่านิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นมีระดับความพึงพอใจในเรื่องทุนการศึกษาที่ได้รับมากที่สุดอยู่ระดับ 4.30 (จากคะแนนทั้งหมดระดับ 5.00) รองลงมานิสิตพอใจชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย วิธีการสอนของอาจารย์โดยรวมและเนื้อหาวิชาที่เรียน คิดเป็นคะแนน 4.08 , 3.86 และ 3.81 (ตามลำดับ) ส่วนเรื่องที่นิสิตมีความพึงพอใจน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ คือการติดต่อสื่อสารกับภาควิชา คิดเป็นคะแนนความพึงพอใจ 3.05 ขณะที่มีความพึงพอใจวิถีชีวิตในเมืองระดับ 3.08

ในการพึงพอใจเรื่องทุนการศึกษาที่ได้รับนั้นเนื่องจากนิสิตมาจากถิ่นทุรกันดารที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งนอกจากเป็นการขาดสถานศึกษาแล้วยังขาดเงินทุนที่ใช้ในการศึกษาด้วยการได้รับทุนพระราชทาน ให้เรียนในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น เป็นการทำให้ความต้องการของนิสิตและครอบครัวที่ต้องการให้เด็กได้เรียนต่อ (ในระดับอุดมศึกษา) สมบูรณ์ขึ้น จึงทำให้นิสิตพึงพอใจทุนการศึกษาที่ได้รับในระดับสูง (แม้ว่าความต้องการศึกษาต่อนั้นจะเป็นฐานของความคิดที่จะก้าวออกจากภาคเกษตร หรือทำงานในเมืองก็ตาม- ดูการอภิปรายในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเรื่องการทำงาน)

ความพึงพอใจในเรื่องการติดต่อสื่อสารกับภาควิชาที่อยู่ในระดับต่ำเนื่องจากนิสิตบัณฑิตคืนถิ่นเรียนที่ศูนย์องครักษ์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และพักในหอพักของมหาวิทยาลัยโดยที่ไม่มีคณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาประจำอยู่ที่นั่นเลยเนื่องจากคณาจารย์ทุกคนมีภาระที่ต้องสอนนิสิตวิชาเอกพัฒนาชุมชนเมืองที่เรียนที่ประสานมิตรด้วย ทำให้เวลาที่จะไปดูแลนิสิตบัณฑิตคืนถิ่นมีค่อนข้างน้อย (หลักสูตรบัณฑิตคืนถิ่นอาศัยอาจารย์พิเศษมาช่วยสอนค่อนข้างมาก) จึงทำให้ขาดความใกล้ชิดระหว่าง

นิสิตกับอาจารย์และขาดการสื่อสารในหลายเรื่องที่มีความจำเป็น เช่น ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งนำไปสู่การขาดความผูกพัน การมีภาควิชาอยู่คนละที่กับที่นิสิตอยู่ ทำให้นิสิตไม่ได้รับการอบรมและขัดเกลา (Socialization) เท่าที่ควร อาจส่งผลต่อรูปแบบและทัศนคติในการใช้ชีวิต

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ข้อมูลด้านความคิดเห็น)

ในการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นนี้แบ่ง ความคิดเห็นออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ก่อนเข้ามาเรียน 2) เมื่อเรียนที่มหาวิทยาลัย 3) การทำงาน และ 4) การกลับภูมิลำเนา โดยผู้วิจัยคิดว่าความคิดเห็นของนิสิตก่อนเข้าเรียนต่างจาก ความคิดเห็นของนิสิตขณะที่เรียนในมหาวิทยาลัย โดยเป็นการศึกษาภาพรวมของความคิด และผู้วิจัยแยกศึกษาความคิดเห็นเรื่องการทำงาน และเรื่องการกลับภูมิลำเนาไว้เป็นแต่ละส่วนเฉพาะเพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการศึกษาความคิดเห็นทั้ง 4 กลุ่ม สามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

1. ก่อนเข้ามาเรียน

เมื่อนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทราบว่าจะได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัย นิสิตมีความรู้สึกดีใจ ภูมิใจ นิสิตชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นนิสิตรุ่นแรก มีทัศนคติที่ดีต่อการทราบข่าวการได้เข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยค่อนข้างชัดเจน ขณะที่นิสิตรุ่นต่อๆ มาบางคนเริ่มมีความรู้สึกเฉยๆ บ้าง และไม่อยากเรียนบ้าง ภาพที่เกิดขึ้นนี้อาจเกิดจากการรับรู้ การรับทัศนคติจากรุ่นพี่ เพราะนิสิตส่วนหนึ่งมาจากภูมิลำเนาเดียวกัน เนื่องจากนิสิตปี 4 เองนั้น บางคนยังมีความไม่ชัดเจนในอนาคตของตนเอง ซึ่งอาจเป็นอิทธิพลส่วนหนึ่งให้รุ่นน้อง เกิดความลังเลในการเรียนต่อ ซึ่งใช้เวลาถึง 4 ปี ซึ่งเป็นเวลาค่อนข้างนานเพราะ อายุของนิสิตเริ่มเรียนในระดับมหาวิทยาลัยนั้น หากไม่เข้าเรียน ก็สามารถทำงาน ช่วยพ่อแม่ ครอบครัว และมีชีวิตของตัวเองได้แล้ว

ในด้านของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง เมื่อทราบว่านิสิตได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ครอบครัวอยากให้ทำงานดีๆ เพราะเป็นความหวังของพ่อแม่ ดังที่กล่าวว่า

"เรียนจบจะได้กลับไปช่วยงาน " (ปี 2)
"ตั้งใจเรียน จะได้เป็นที่พึ่งของพ่อแม่และน้องได้ " (ปี 3)
"...มีเพียงข้าพเจ้าคนเดียวที่ได้เรียนสูงกว่าผู้อื่น จึงเหมือนเป็นความหวังของพ่อแม่ " (ปี 3)
"ดีใจที่ลูกได้เรียนในระดับมหาวิทยาลัย เมื่อจบออกไปแล้วจะได้มีงานที่ดีๆ ทำ" (ปี 4)
"ให้ตั้งใจศึกษา ให้มีงานทำที่ดี เป็นที่พึ่งของพ่อแม่และครอบครัว " (ปี 4)
"...อยากให้ได้ทำงานที่ดีๆ ไม่ให้ลำบากเหมือนพ่อและแม่ " (ปี 4)

นอกจากนี้ยังพบว่า ครอบครัวเห็นว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยเป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูลและเชิดชูวงศ์ตระกูล ดังที่กล่าวว่า

"รู้สึกดีใจมาก เพราะในการสอบในมหาวิทยาลัยถือว่าเก่ง และเป็นที่เชิดหน้า ชู ตาแก่วงศ์ตระกูล " (ปี4)

"...ทุกคนต่างภาคภูมิใจ เพราะเป็นคนแรกในครอบครัว และคนแรกในชุมชน ที่ได้เรียนในระดับมหาวิทยาลัย " (ปี 4)

อย่างไรก็ตาม ก็มีผู้ปกครองบางคนที่มีความกังวลกับการที่บุตรหลานจะมาเรียนต่อในมหาวิทยาลัย โดยห่วงอนาคตของบุตรหลาน โดยส่วนใหญ่ห่วงเรื่องงานที่จะทำในอนาคต ดังข้อความที่ว่า

"...ทุกคนจะถามถึงเรื่องหรือสิ่งที่ต้องทำหลังจบการศึกษา " (ปี 2)

"หากมีงานรองรับดี ก็จะดี เรียนไปเพื่ออะไร ทั้งๆ ที่ครอบครัวก็ทำเกษตรอยู่แล้ว " (ปี 3)

"จบแล้วอยากให้ลูกหลานได้ทำงานที่มีอาชีพแน่นอนและมีเงินเลี้ยงตัวเองได้ " (ปี 3)

"...คนในชุมชนทุกคนต่างถามว่าจบมาทำงานอะไร มีงานรองรับหรือเปล่า" (ปี 4)

"ให้ตั้งใจเรียน แล้วกลับมารับราชการที่บ้าน " (ปี 4)

ขณะที่บางครอบครัวก็ไม่อยากให้บุตรหลานมาเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังข้อความ

"เห็นชอบแต่ไกลบ้าน " (ปี 1)

"...แต่ก็คงหนักใจเรื่องค่าใช้จ่ายบ้าง " (ปี 2)

"บางคนก็สนับสนุนให้เรียน แต่บางคนก็ไม่สนับสนุน " (ปี 3)

"พ่อไม่อยากให้มาเรียนที่นี่ อยากให้ไปสอบตำรวจ แม่บอกว่าทำไมเลือกเรียน ไกลบ้านมากอยากให้อยู่ใกล้ๆ บ้าน " (ปี 3)

"ตอนแรกพ่อไม่ให้เรียน แต่พออธิบายเหตุผลของการเรียนให้ท่านทราบ ท่าน ก็ยอมรับ " (ปี 4)

ส่วนความคิดในด้านการทำงานของนิสิต ก่อนที่จะเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยนั้น มีความคิดอยากทำงานที่มีลักษณะอิสระ อยู่ในท้องถิ่นชนบท ในบ้านของตนเอง

"ทำงานในหมู่บ้านตนเอง งานอะไรก็ได้ " (ปี 1)

"อยากจะใช้ชีวิตอย่างอิสระ ไม่ดิ้นรนตามกระแสมากเกินไป " (ปี 2)

"อยากทำงานที่เป็นของตัวเอง ไม่ขึ้นอยู่กับใคร" (ปี 3)

"อยากทำงานอิสระ เป็นนายตัวเอง โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ " (ปี 3)

"...ทำเกษตรกรรม กลางคืนก็มีเวลาตัดเย็บเสื้อผ้าบ้าง " (ปี 3)

"...หรือทำงานอิสระ... " (ปี 4)

"อยากมีชีวิตแบบเรียบๆ มีความสุขกับงานที่ทำ ไม่อยู่ภายใต้คำสั่งของใคร" (ปี 4)

ขณะที่มีนิสิตส่วนหนึ่งอยากเรียนต่อ ซึ่งเห็นได้จากข้อความดังนี้

"ยังไม่คิดทำงาน แต่อยากจะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา " (ปี 1)

"คิดจะเรียนต่อไม่ว่าเป็นสถาบันใด... " (ปี 2)

2. เมื่อเรียนที่มหาวิทยาลัย

เมื่อนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ นิสิตชอบเรื่องบรรยากาศ อากาศ สถานที่ ซึ่งเป็นลักษณะของภูมิทัศน์และกายภาพ ขณะเดียวกันก็มีสิ่งที่ไม่ชอบด้วยเช่นกัน นิสิตชั้นปีที่ 4 มองในเรื่องของด้านวิชาการมากกว่านิสิตระดับชั้นต่ำกว่า ซึ่งเป็นเพราะประสบการณ์ที่อยู่นานกว่า และมีระบบคิดที่พัฒนาขึ้น ขณะที่นิสิตโดยทั่วไปไม่ชอบเรื่องความเป็นอยู่บางอย่าง

สิ่งที่นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นชอบคือ สภาพภูมิทัศน์ อากาศ และบรรยากาศโดยรวม ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างข้อความ

"ชอบบรรยากาศ อากาศดี น่าอยู่อาศัย" (ปี1)
"ชอบบรรยากาศ เพราะที่องครักษ์ จะมีพื้นที่กว้างขวาง บรรยากาศดี ไม่มีมลพิษ" (ปี2)
"... อากาศปลอดโปร่ง ไม่แออัด" (ปี2)
"... ชอบความเป็นชนบท ไม่วุ่นวาย" (ปี2)
"... ที่นี่คล้ายกับที่บ้าน" (ปี3)
"ชอบสถานที่ เพราะไม่ต้องอยู่ในเมือง มีความสงบดี อากาศดี" (ปี4)

จากที่นิสิตแสดงความเห็น พบว่า นิสิตไม่ชอบความแออัด วุ่นวายในเมืองใหญ่ ชอบความเป็นชนบท ชอบอากาศดี มีพื้นที่กว้างขวาง และคล้ายกับที่บ้านของนิสิต

ในส่วนที่นิสิตไม่ชอบ จะเป็นด้านสุขภาพอนามัยในการอยู่อาศัยที่ศูนย์องครักษ์เพราะมียุงมาก และระบบน้ำประปาไม่สะอาด รวมทั้งมีน้ำเน่าเหม็น ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดยุงมาก ดูได้จากข้อความ

"... น้ำเหลือง ยุงเยอะ" (ปี1)
"น้ำ ยุง น้ำเหม็น" (ปี1)
"น้ำคลองที่เหม็นและสีขุ่น ทำให้ดูไม่สดชื่น" (ปี2)
"น้ำประปาไม่สะอาด มีตะกอน" (ปี2)
"สภาพน้ำที่เน่าเสีย เป็นภัยต่อสุขภาพ" (ปี3)
"น้ำดื่มในหอไม่ไหลบ่อยมาก" (ปี3)
"คลองในมหาวิทยาลัยเน่า ยุงเยอะ" (ปี4)

นอกจากนี้จะพบว่านิสิตไม่ชอบอากาศที่ร้อนจัด โดยไม่มีร่มเงาต้นไม้ เห็นได้จากข้อความ

"ร้อนสุดๆ" (ปี1)
"อากาศร้อน" (ปี2)
"ที่นี่ร้อนกว่าทุกที่" (ปี3)

"อากาศร้อนเพราะว่าต้นไม้ที่ปลูกยังไม่โต เวลาเดินตามถนนก็ร้อนมาก" (ปี3)
"ความแห้งแล้ง" (ปี4)

และนิสิตยังไม่พอใจวิถีความเป็นอยู่ในหอพักด้วย

"ระบบของหอพัก" (ปี2)
"หอพักไม่สะดวกหลายๆ ด้าน" (ปี2)
"กฎระเบียบเคร่งครัด รู้สึกไม่ชอบ เพราะนิสิตก็โตๆ กันแล้ว" (ปี2)
"ค่าหอแพง บริการไม่ดี" (ปี2)
"ทำไมทุกเทอมต้องให้นิสิตย้ายหอหรือย้ายห้องบ่อยจัง ดูเหมือนการบริหารของมหาวิทยาลัย ไม่ค่อยดีเท่าไหร่นัก ทำให้นิสิตต้องเดือดร้อน" (ปี3)
"เรื่องหอพักต้องเปลี่ยนทุกเทอม ย้ายของ เบื่อ และที่สำคัญไม่มีสิทธิที่จะเลือกหอหรือห้องได้เลย" (ปี3)
"สวัสดิการหอพักไม่ดี" (ปี3)
"กฎระเบียบหอพักที่เข้มงวด..." (ปี3)

นิสิตโครงการอาจมีความอึดอัดกับกฎระเบียบของการอยู่ในหอพักมากกว่านิสิตทั่วไป เพราะนิสิตกลุ่มนี้อยู่ในชนบท ที่มีอิสระมากๆ ไม่ถูกจำกัดเรื่องเวลา สถานที่ เมื่ออยู่ในหอพักที่มีกฎเกณฑ์ทำให้เกิดความอึดอัด นอกจากนี้เด็กในชนบทที่อายุ 18 นั้นถือว่าโตพอที่จะดูแลตัวเอง และครอบครัวได้แล้ว ซึ่งต่างจากเด็กในเมืองใหญ่ที่วัยเดียวกัน ยังพึ่งพาพ่อแม่และมีความเป็นผู้ใหญ่น้อยกว่า

สิ่งต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น จะพอใจสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ความเป็นอิสระมากกว่า สภาพที่ไม่มีทางออกและนิสิตจะมองทางออกเหมือนที่บ้านเกิด ก็จะมองหาต้นไม้ และพบว่าไม่มีต้นไม้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในด้านของวิชาการและการเรียนการสอนนิสิตชั้นปีที่ 4 ไม่พอใจกับการเรียนการสอนในบางกรณี เห็นได้จากข้อความ

"แหล่งข้อมูลข่าวสารมีน้อย"
"ไม่มีตึกคณะสังคมที่องครักษ์ ทำให้การประสานงานไม่สะดวก"
"ไม่มีตึกคณะสังคม ทำให้เวลาเรียนหนังสือต้องคอยขอห้องเรียน"
"หลักสูตรที่เรียนยังไม่แน่นพอ"
"... ความไม่พร้อมในสื่อการเรียนการสอน"

ทั้งนี้เนื่องจากนิสิต ในโครงการนี้ แม้จะเป็นโครงการในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย แต่มีเพียงคณาจารย์ของภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์เท่านั้นที่ดูแล อาจารย์ทั้งหมดอยู่ที่ศูนย์ประสานมิตร ทำให้เกิดความห่างเหินและความยากลำบากในการติดต่อสื่อสาร อาจารย์มักไหว้วานให้นิสิต

ประสานงานด้านการเรียนการสอนแทน เพราะไม่มีเจ้าหน้าที่ หรืออาจารย์ผู้ประสานงาน จึงเป็นเหตุทำให้นิสิตรู้สึกไม่พอใจ

ในส่วนที่นิสิต กล่าวว่า หลักสูตรไม่แน่นพอนั้น น่าจะเกิดจากข้อจำกัดในการร่างหลักสูตรและขาดแคลนบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะทาง รวมทั้งไม่มีความชัดเจนในแนวทางและนโยบาย การดำเนินงานเนื่องจากหลักสูตรนี้เกิดจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเริ่มดำเนินการพร้อมกับการปรับหลักสูตรจนกว่าจะลงตัว ดังนั้น นิสิตชั้นปีที่ 4 (ปัจจุบัน) จึงเป็นนิสิตรุ่นทดลอง นิสิตกลุ่มนี้จะไม่มีแผนการศึกษาที่ชัดเจนจนจบการศึกษา คณาจารย์ปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการอยู่ตลอดเวลา ทำให้นิสิตรู้สึกว่า หลักสูตรการศึกษาหลวม มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะภาควิชาสังคมวิทยา มีอาจารย์เพียง 6 คน[1] เมื่อเริ่มหลักสูตร และ 10 คน[2] ในปัจจุบัน และต้องรับผิดชอบดำเนินการทั้งหมดแต่เพียงลำพัง นอกจากนี้เมื่อเปลี่ยนชุดผู้บริหารของมหาวิทยาลัย หลักสูตรก็ขาดความต่อเนื่อง และไม่ได้รับการสนับสนุนต่อเท่าที่ควร จึงต้องปรับเปลี่ยนตาม

3. การทำงาน

ในด้านของการทำงาน นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มีความต้องการทำงานที่หลากหลาย สามารถแบ่งได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) กลุ่มที่อยากรับราชการ 2) กลุ่มที่อยากทำงานพัฒนาชุมชน 3) กลุ่มที่อยากทำงานเอกชน 4) กลุ่มที่อยากทำเกษตร และ 5) งานอิสระ ธุรกิจส่วนตัว และอยากอยู่เฉยๆ

1) กลุ่มที่อยากรับราชการส่วนมาก ได้แก่ อยากเป็นครู ตำรวจ ทหาร ทั้งนี้เพราะอาชีพต่างๆ เหล่านี้เป็นอาชีพที่มีความมั่นคง มีเกียรติ ซึ่งเป็นทัศนคติของคนในชนบทส่วนใหญ่ ที่อยากทำงานราชการรวมทั้งได้รับแรงสนับสนุนจากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และ ชุมชนจึงพบว่านิสิตให้ข้อมูลว่า

"รับราชการตำรวจ" (ปี4)
"ข้าราชการครู" (ปี4)
"ครูสอนเด็กมัธยม" (ปี3)
"อยากทำงานเกี่ยวกับราชการ" (ปี3)
"อยากสอบ ตชด. และทำงานอยู่ในหมู่บ้าน เป็นครู ตชด. ..." (ปี3)
"ทำงานส่วนตัว หรือรับราชการ ก็ได้ ที่ทำให้ตนเองสามารถดูแลตนเองและครอบครัวได้" (ปี2)

---

[1] 6 คน ประกอบด้วย 1) อ.อรุณ เก้าเอี้ยน 2) อ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์ 3) อ.สิริภา สงเคราะห์ 4) อ.ดลฤดี สุวรรณคีรี 5) ผศ.พัชรี ศรีสังข์ และ 6) ผศ.น้อม งามนิสัย

[2] 10 คน ประกอบด้วย 5 ท่านตาม [1] และ 7) อ.จารุวรรณ ขำเพชร (ตำแหน่งปัจจุบัน ผศ.) 8) อ.ดร.วรรณรัตน์ รัตนวรางค์ 9) อ.ดร.หทัยรัตน์ มาประณีต 10) อ.ทศพล กฤตยพิสิฐ 11) อ.ดร.สุรพล จรรยากูล

2) กลุ่มที่อยากทำงานพัฒนาชุมชน เนื่องจากบัณฑิตคืนถิ่น เรียนเอกพัฒนาชุมชน ได้รับแนวคิดหลักจากการศึกษา เกี่ยวกับการพัฒนา รวมทั้งวิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นกับชุมชน อีกทั้งความรักความผูกพันกับบ้านเกิด ทำให้นิสิตกลุ่มหนึ่งสนในงานด้านพัฒนาชุมชนนี้ซึ่งนิสิตได้ให้ข้อมูลว่า

"อยากจบเร็วๆ จะได้นำความรู้ที่ได้มา พัฒนาบ้านเกิด" (ปี2)
"งานเกี่ยวกับชุมชน" (ปี2)
"อยากเป็นนักพัฒนาชุมชน ในถิ่นทุรกันดาร" (ปี3)
"นักพัฒนาสังคมและชุมชน เพราะชอบในการช่วยเหลือผู้อื่นที่ด้อยกว่า..." (ปี3)
"อยากทำงานในชุมชน เช่น อบต. หรือเป็นครูสอนเด็กๆ บนดอย..." (ปี4)
"ทำงานเพื่อชุมชน... เนื่องจากว่าไม่ต้องการเผชิญชีวิตกับความวุ่นวาย ภายนอกหมู่บ้าน" (ปี4)

3) กลุ่มที่อยากทำงานเอกชน นิสิตที่ต้องการทำงานเอกชนนั้น น่าจะมีเหตุผลเบื้องหลังอยู่หลายอย่างไม่ว่าจะเป็นความต้องการทำงานสบาย ความต้องการเก็บเงิน ซึ่งความต้องการทำงานนี้ สะท้อนออกมาในรูปของข้อความ

"ทำงานเอกชน บริษัท....." (ปี4)
"อยากเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจการโรงแรม รีสอร์ท อยู่กับธรรมชาติ" (ปี4)

อย่างไรก็ตาม จะพบว่านิสิตที่อยากทำงานเอกชนนั้น มักจะเป็นการทำเพื่อหาประสบการณ์ หรือหาเงินมากกว่าเป็นงานถาวร ดูได้จากข้อความ

"ช่วงจบใหม่ๆ นี้ อยากทำงานบริษัทก่อน เพื่อหาประสบการณ์... แล้วหาลู่ทางสอบเข้ารับราชการ" (ปี4)
"หาประสบการณ์ทำงานในการสมัครทั่วไป และหลังจากนั้น ทำธุรกิจร้านอาหาร....." (ปี4)

4) กลุ่มที่อยากทำเกษตร นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นส่วนมากจะมีครอบครัวทำการเกษตร และคุ้นเคยกับงานด้านนี้ ดังนั้นจึงมีนิสิตที่สนใจงานเกษตร ที่ให้ข้อมูลว่า

"อยากทำงานของตัวเอง เพราะมีชีวิตอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ไม่มีใครบังคับ" (ปี2)
"อยากทำไร่ เพราะว่าได้พัฒนาบ้านตัวเอง" (ปี3)
"... เกี่ยวกับการทำฟาร์ม การเกษตรที่เป็นของตนเอง" (ปี3)

5) กลุ่มที่อยากทำงานอิสระ ธุรกิจส่วนตัว และอยากอยู่เฉยๆ ชีวิตความเป็นอยู่ของนิสิตบัณฑิตคืนถิ่นเกิดและเติบโตมาในชุมชนที่มีความเป็นอิสระ ไม่ต้องเร่งรีบ แข่งขัน มีความเป็นตัวเองสูง ดังนั้นจึงมีนิสิตที่ต้องการทำงานอิสระ ขึ้นกับตัวเอง นิสิตจึงให้ข้อมูลว่า

"ธุรกิจส่วนตัว เป็นของตัวเอง อยู่กันโดยไม่เดือดร้อนใคร" (ปี2)
"เปิดกิจการส่วนตัว ร้านอะไรก็ได้ที่เราชอบ เช่น ถ่ายรูป ร้านคอมพิวเตอร์" (ปี2)
"กิจการอะไรก็ได้ ที่เป็นของตัวเอง" (ปี2)
"อยากทำงานที่เป็นอิสระมากที่สุด เพราะชอบความอิสระ" (ปี3)
"อยากประกอบอาชีพส่วนตัว เพราะไม่อยากจะเป็นลูกจ้างของใคร อยากจะเป็นนายของตัวเอง" (ปี3)
"อยากทำธุรกิจส่วนตัว อยากเป็นนายของตนเอง" (ปี4)

อย่างไรก็ตาม นิสิตชั้นปี 1 ยังมีความชัดเจนในเรื่องการทำงานน้อยกว่า นิสิตชั้นปีอื่นๆ และลักษณะความอยากทำงาน เป็นแนวความคิดเชิงอุดมการณ์ (ideal / imagination) มากกว่าความเป็นจริง (realistic) ซึ่งเห็นได้จากข้อความ

"พัฒนากร เพราะอยากทำงานกับชุมชน"
"อยากเรียนให้จบปริญญาตรีเร็วๆ เพราะจะได้หางานทำเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากครอบครัวจน และไม่มีใครคอยดูแล"
"นักสังคมสงเคราะห์ เพราะได้ช่วยคนอื่น และทหาร"
"ทำงานครู เพราะเป็นความฝัน"
"ทำประโยชน์ให้เด็กชาวเขาชาวดอย"

ส่วนเรื่องรายได้นั้น นิสิตมีความต้องการรายได้หลากหลาย เป็นช่วงกว้างตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 28,000 บาท ขณะที่บางคนต้องการ 100,000 บาท ที่ได้จากทำฟาร์ม ค่าใช้จ่ายจำนวนนี้ถูกใช้สำหรับเป็น 1) ค่าใช้จ่ายส่วนตัว 2) ให้บิดามารดาและค่าใช้จ่ายครัวเรือน 3) ให้น้องเรียน และ 4) อื่นๆ ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาล ค่าใช่จ่ายในการศึกษาต่อ ค่าพาหนะค่าเดินทาง และเก็บออม

อย่างไรก็ตาม มีนิสิตจำนวนหนึ่งที่ไม่สนใจจำนวนรายได้ จึงปรากฏเป็นข้อความ

"เท่าไหร่ก็ได้ แต่ขอให้มีความสุขกับการทำงาน และเพื่อนร่วมงาน" (ปี1)
"ใช้เท่าไหร่ก็พอใช้ ถ้าใช้ทำเพราะสบายใจ อยู่เพราะสบายใจดีกว่า" (ปี1)
"มีความพึงพอใจ และความเพียรพยายาม" (ปี2)
"ควรจะมีรายได้ตามเกณฑ์ของการศึกษา ก็คงจะเพียงพอกับค่าใช้จ่ายเพราะที่บ้านของข้าพเจ้าคงไม่ต้องซื้ออะไรมาก" (ปี2)
"ผมไม่คิดเรื่องเงิน แต่ผมคิดเรื่องปากเรื่องท้องของคนในชุมชนและครอบครัว" (ปี3)

สำหรับ นิสิตชั้นปี 4 จะสามารถระบุจำนวนเงินหรือรายได้ที่ต้องการได้ชัดเจนมากกว่าชั้นปีอื่น ซึ่งเห็นได้ว่าเกิดจากสภาพความเป็นจริงที่นิสิตกำลังจะจบการศึกษาและออกไปรับผิดชอบชีวิตตัวเอง และมีประสบการณ์ว่าปัจจุบันค่าครองชีพมีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต ต่างจากความคิดของนิสิตรุ่นน้อง ที่ยังคิดถึงเรื่องของความสุขใจ ความเพียงพอ ซึ่งอาจจะมีความคิดที่เปลี่ยนไปได้ เมื่อมีประสบการณ์มากขึ้นจากการฝึกงาน

4. การกลับภูมิลำเนา

ในเรื่องการกลับภูมิลำเนานั้นได้แบ่งความคิดเห็นออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย ก) ความต้องการกลับบ้านเกิดในปัจจุบัน ข) ความคิดในการประกอบอาชีพที่ภูมิลำเนา ค) เหตุผลในการกลับภูมิลำเนา และ ง) เหตุผลที่ทำให้ไม่อยากกลับภูมิลำเนา

ก. ความต้องการกลับบ้านเกิดในปัจจุบัน

เมื่อนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นถูกถามเรื่องความต้องการกลับภูมิลำเนาในปัจจุบัน พบว่ามีความเห็นที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่อยากกลับ 2) กลุ่มที่ไม่อยากกลับ และ 3) กลุ่มที่ไม่แน่ใจ

1) *กลุ่มที่อยากกลับนั้น* นิสิตให้เหตุผลไปในเชิงความผูกพันกับครอบครัวและภูมิลำเนา โดยเหตุผลต่างๆ ที่ทำให้นิสิตอยากกลับบ้านเกิด ได้แก่

1. อยากกลับไปพัฒนาชุมชน พัฒนาหมู่บ้าน
2. อยากกลับไปอยู่กับครอบครัว ดูแลพ่อแม่ คิดถึงบ้าน จากบ้านมานาน
3. ที่บ้านสบาย เป็นทุกอย่าง มีความสุข และไม่วุ่นวาย

อย่างไรก็ตาม นิสิตชั้นปีที่ 4 เป็นนิสิตชั้นปีเดียวที่มีผู้ให้เหตุผลว่า

"อยากตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพฯ"

ข้อความดังกล่าวสะท้อนความคิดของนิสิตที่กำลังจะสำเร็จการศึกษา แต่การอยากกลับด้วยเหตุผลนี้ก็ไม่สะท้อนว่านิสิตจะกลับบ้านไปทำอะไร มีเพียงความรู้สึกกตัญญู หรือความสามารถในการดำรงชีพได้ ยังไม่เป็นที่แน่ชัด

2) *กลุ่มที่ไม่อยากกลับ* นิสิตกลุ่มนี้ให้ความเห็น ณ เวลาที่ตอบแบบสอบถามว่า ยังไม่พร้อมหรืออยากหาประสบการณ์ก่อน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก เพราะนิสิตกลุ่มนี้ส่วนใหญ่อยู่ชั้นปี 4 การที่นิสิตตอบว่า ยังไม่พร้อม เห็นได้จากข้อความ

"อยากหาประสบการณ์ อยากทำงานหลายๆ ที่ เพื่อหาประสบการณ์ให้กับชีวิต"
"อยากหาประสบการณ์การทำงานก่อน เพื่อเรียนรู้งาน...."

แสดงว่าการจัดการศึกษาในนิสิตตลอดระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมา ไม่เพียงพอสำหรับการกลับไปทำงานในท้องถิ่นซึ่งเป็นภูมิลำเนา อีกทั้งการที่นิสิตต้องการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ก็แสดงให้เห็นว่า การฝึกงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา [3] ไม่ช่วยให้นิสิตทำงานได้ หรือไม่มั่นใจเพียงพอที่จะกลับไปดำเนินชีวิตในบ้านเกิด อย่างไรก็ตามการตอบเช่นนี้สะท้อนถึงความรู้สึกของนิสิตที่ต้องการมีความพร้อมจากประสบการณ์ทำงาน มีความพร้อมจากการศึกษาต่อ มีความพร้อมเนื่องจากมีงาน มีอาชีพรองรับ โดยไม่ได้กลับไปท้องถิ่นเพื่อสร้าง แต่กลับท้องถิ่นแบบ "ผู้มี" ทั้งความพร้อม ทั้งการศึกษา เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ เพื่อให้สร้างงานได้อย่างทันที ไม่ได้กลับถิ่นแบบ "ผู้สร้าง"

ส่วนชั้นปีอื่นๆ ไม่มีใครให้เหตุผลว่าไม่อยากกลับไปบ้านเกิด ณ ปัจจุบัน เว้นแต่นิสิตที่ให้ข้อมูลว่า เหนื่อยจากฝึกงาน จากข้อความ

"แทนที่ปิดเทอมจะได้พักผ่อน แต่กลับต้องไปฝึกงาน เรียนมาไม่เคยได้หยุด พักเลย ฝึกงานตลอด" (ปี3)

ความเห็นนี้แสดงถึงความรู้สึกไม่พึงพอใจของการจัดให้มีการฝึกงานในช่วงปิดภาคการศึกษา ซึ่งการฝึกงานของนิสิต[4] เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในโครงการนี้

การไม่พอใจของนิสิตเรื่องการฝึกงานนี้ อาจทำให้ต้องทบทวนว่า จะดำเนินการอย่างไรจึงเป็นไปได้ว่าจะมีการดำเนินการ เช่น 1) ชี้แจงให้เด็กที่จะเข้ามาโครงการนี้ทราบก่อนเข้าเรียน เพื่อให้มีความพร้อมทางด้านจิตใจ และเตรียมพร้อมแต่เนิ่นๆ 2) ปรับปรุงหลักสูตรโดยลดเวลาการฝึกงานลง ทั้งนี้ควรได้มีการพิจารณาอย่างชัดเจนร่วมกันระหว่าง 3 ฝ่าย ได้แก่

(1) ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในฐานะผู้รับผิดชอบดำเนินการหลักสูตรพัฒนาชุมชน

---

[3] นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น เมื่อเรียนถึงปี 4 จะผ่านการฝึกงานทั้งหมด 6 ครั้ง

[4] การฝึกงานของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มีรายละเอียด ดังนี้

ปี 1 ฝึกงาน 1 ครั้ง คือ 1) ภาคฤดูร้อน
ปี 2 ฝึกงาน 2 ครั้ง คือ 1) ภาคปลาย 2) ภาคฤดูร้อน
ปี 3 ฝึกงาน 2 ครั้ง คือ 1) ภาคปลาย 2) ภาคฤดูร้อน
ปี 4 ฝึกงาน 1 ครั้ง คือ 1) ภาคปลาย

(2) ผู้บริหารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในฐานะผู้รับแนวพระราชดำริมาบริหารโครงการฯ และ ผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการ การจัดการเรียนการสอนและการฝึกงาน

(3) สำนักพระราชวังในฐานะผู้รับสนองพระราชดำริในการจัดการ ประสานงานโครงการบัณฑิตคืนถิ่น และมอบทุนพระราชทานให้แก่นิสิตในโครงการ

3) กลุ่มที่ไม่แน่ใจ นิสิตกลุ่มนี้คือกลุ่มที่ยังไม่สามารถให้คำตอบได้ว่าจะกลับบ้านเกิด ณ ปัจจุบันหรือไม่ ซึ่งมีหลายเหตุผล แต่ที่เป็นที่น่าสังเกตคือนิสิตกลุ่มนี้จะให้เหตุผลว่าสาเหตุที่ไม่แน่ใจจะตัดสินใจกลับบ้านเกิดหรือไม่เป็นเพราะไม่รู้อนาคต ดังข้อความ

"ไม่แน่ใจ เพราะกลับบ้านก็ไม่รู้ว่าจะไปทำอะไร ยังมองไม่เห็นทางที่จะดำเนินต่อไปในอนาคต" (ปี 1)

"ไม่แน่ใจ เพราะไม่รู้อนาคตตัวเอง" (ปี1)

"ไม่รู้ว่าอนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร คนเราเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา" (ปี3)

สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความไม่ชัดเจน ของแนวทางการศึกษาหรือหลักสูตรที่ยังไม่สามารถให้ความมั่นใจกับนิสิต หรือไม่มีความเด่นชัดในเป้าหมายของการศึกษา และแสดงถึงความอ่อนของอาจารย์ผู้ดูแลโครงการ ว่าไม่สามารถชี้หรือให้แนวทางอนาคตแก่นิสิตได้ ซึ่งอาจเกิดจาก 1) โครงการบอกแต่เป้าหมาย (goal) ว่าให้กลับถิ่น แต่ไม่สามารถบอกขั้นตอน วิธีการ (means) ที่จะบรรลุเป้าหมาย 2) อาจารย์ไม่ได้เป็นแบบอย่างให้นิสิตได้ เนื่องจากเป็นผู้สอนด้านวิชาการ ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ 3) การฝึกภาคปฏิบัตินั้น หลักสูตรได้มอบหมายให้ผู้ปฏิบัติ เช่น ปราชญ์ ผู้นำชุมชน เป็นผู้สอน ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติที่ดีมีประสิทธิภาพ (effective) แต่ผู้สอน (instructor) เหล่านั้นไม่ใช่ครู (lecture) ที่จะสอนนิสิตคิด มองเห็นความเชื่อมโยง และการประยุกต์ปรับใช้ รวมทั้งวางแผนชีวิต โดยผสมผสานการฝึกปฏิบัติกับแนวคิดทฤษฎีที่เรียน ในระดับอุดมศึกษา นิสิตจึงมองการเรียนเป็น 2 ภาค คือ 1) ส่วนทฤษฎี ที่นิสิตมองไม่เห็นว่าจะเอาไปใช้ในชีวิตได้อย่างไร และ 2) ส่วนปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากการฝึกงานที่แม้นิสิตได้เรียนรู้ขั้นตอน วิธีการ แต่ไม่เห็นเบื้องหลังของความสำเร็จของผู้ปฏิบัติที่ตนไปฝึกงานด้วย ไม่ว่าจะเป็น ความขยัน ความอดทน และความมีวินัย และสำคัญที่สุดคือ หลักคิดและการผสมผสานหลักคิดเข้ากับวิธีการคิดแก้ปัญหา

ข. ความคิดในการประกอบอาชีพที่ภูมิลำเนา

เมื่อถามถึงความคิดเห็นของนิสิตว่าหากกลับไปบ้านเกิดจะประกอบอาชีพอะไร นิสิตมีความเห็นหลากหลาย แต่ก็สามารถจัดกลุ่มได้แนวทางเดียวกันเรื่องการทำงาน (ในด้านที่ 3 หน้า 66-69) คือ

1) กลุ่มที่อยากรับราชการ 2) กลุ่มที่อยากทำงานพัฒนาชุมชน 3) กลุ่มที่อยากทำงานเอกชน 4) กลุ่มที่อยากทำเกษตร และ 5) กลุ่มที่อยากทำงานอิสระ ธุรกิจส่วนตัว หรือร่วมงานกับเพื่อน หรือช่วยงานพ่อแม่

ค. เหตุผลในการกลับภูมิลำเนา

นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ให้เหตุผลที่ทำให้อยากกลับภูมิลำเนาแตกต่างกัน สามารถจัดได้เป็น 5 กลุ่ม คือ 1) กลับไปพัฒนาชุมชน บ้านเกิด 2) ดูแลพ่อแม่ 3) อยู่กับครอบครัว คิดถึงบ้าน 4) ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ค่าครองชีพต่ำ 5) อยู่แล้วสบายใจ อบอุ่น อยากใช้ชีวิตชนบท

1) กลุ่มที่อยากกลับบ้านไปพัฒนาชุมชนบ้านเกิด ให้เหตุผลดังข้อความ

"ท้องถิ่นของตนเอง เราย่อมมีความรักและหวงแหน อยากที่จะพัฒนา หรือทำให้ท้องถิ่นของตนดีขึ้น" (ปี1)

"อยากกลับไปใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปทำประโยชน์ให้กับท้องถิ่น พัฒนาท้องถิ่น" (ปี2)

"ยังมีสิ่งที่ไม่ได้พัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะการศึกษาของทุกคนที่บ้าน และเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะกลับไปบ้านมีงานทำเป็นแบบอย่างให้พวกเรา ทัศนคติที่เขามีต่อการศึกษาก็จะดีขึ้น ทำให้เขามองการศึกษาดีขึ้น" (ปี2)

"ทำให้บ้านเกิดตนเองเจริญ ทั้งคน และวัตถุ" (ปี3)

"อยากช่วยเหลือเกษตรกรที่ถูกกดขี่จากพ่อค้าคนกลาง เนื่องจากเกษตรกรในชุมชนมีการศึกษาต่ำ เมื่อเรามีโอกาสศึกษาที่สูงขึ้น ก็อยากไปช่วยเกษตรกรในชุมชน" (ปี3)

"ผมใช้เงินทุนมา 10 ปี จึงอยากเป็นส่วนหนึ่ง ที่อาจจะทำให้ส่วนรวมพัฒนาขึ้น" (ปี4)

"เป็นการได้แสดงความสามารถและตอบแทนแผ่นดินเกิดของตนเอง..." (ปี4)

2) กลุ่มที่อยากกลับภูมิลำเนาเพื่อดูแลพ่อแม่ นั้นเป็นเหตุผลด้านความกตัญญูกตเวทีเพราะนิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มาจากบริเวณถิ่นทุรกันดาร ดังนั้นพ่อแม่ญาติพี่น้องที่อยู่ในถิ่นจึงมีความยากลำบากในการดำรงชีวิต เนื่องจากความแห้งแล้ง และภูมิประเทศที่ห่างไกลความเจริญ นิสิตแสดงความรู้สึกผ่านข้อความ

"อยากตอบแทนพระคุณแม่โดยการดูแลท่าน" (ปี1)

"คิดถึงพ่อแม่ ญาติ แฟน ตอนนี้แม่ป่วยอยู่ อยากกลับบ้าน" (ปี2)

"เพราะอยู่ใกล้พ่อแม่ จะได้ดูแลท่าน..." (ปี3)

"อยากดูแลพ่อแม่....." (ปี3)

"ดูแลพ่อแม่เพราะท่านอายุมากแล้ว" (ปี4)

"เลี้ยงดูพ่อแม่" (ปี4)

3) กลุ่มที่อยากอยู่กับครอบครัวและคิดถึงบ้าน แสดงโดยข้อความ

"อยากไปอยู่กับครอบครัว เลี้ยงดูบุพการี" (ปี1)
"... คิดถึงคนที่บ้าน" (ปี1)
"คิดถึงพ่อแม่....." (ปี2)
"คิดถึงบ้าน" (ปี3)
"... จะได้อยู่กับครอบครัว พร้อมหน้าพร้อมตา" (ปี3)
"เพราะคิดว่าบ้านเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของเรา" (ปี4)

4) กลุ่มที่เห็นว่าไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย นอกจากการที่นิสิตให้ข้อมูลมาว่า อยากกลับบ้าน เพราะคิดถึงบ้าน แล้วเหตุผลเบื้องหลังน่าจะเกิดจาก การใช้ชีวิตเรียบง่ายในชุมชน ที่มีลักษณะ ความเป็นชนบทสูงอยู่ ทำให้มีค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่พึ่งระบบธรรมชาติ มากกว่าระบบเงินทุน นิสิตจึงพอใจที่จะกลับบ้าน เห็นได้จากข้อความ

"ใกล้บ้าน ประหยัดค่าใช้จ่าย..." (ปี1)
"มีที่ดินเป็นของตนเอง ค่าครองชีพต่ำ" (ปี3)
"... ค่าใช้จ่ายน้อย สามารถมีเงินเก็บได้ ค่าตอบแทน (เงินเดือน) ได้มาเท่าไหร่ก็เหลือใช้ เพราะไม่สิ้นเปลืองกับค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น"(ปี4)

5) กลุ่มที่เห็นว่าอยู่แล้วสบายใจ แม้ว่านิสิตต้องการกลับบ้านเพราะประหยัดแล้ว เหตุผลในด้านความสบายใจ ความอบอุ่น และการมีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท ก็เป็นเหตุผลที่ทำให้นิสิตอยากกลับบ้าน เห็นได้จากข้อความ

"อยากกลับบ้านที่เคยอยู่ เพราะรู้จักที่นั่นดีกว่าคนอื่น" (ปี2)
"อยากไปใช้ชีวิตในชนบท..." (ปี3)
"เป็นสถานที่คุ้นเคย มีผู้คนรู้จัก ทำงานสะดวก" (ปี3)
"มีความคุ้นเคยทางด้านวัฒนธรรมของตัวเอง สามารถสื่อสารให้เข้าใจตรงกันได้ง่าย และเรามีทุน มีที่ดินเป็นของตนเอง" (ปี3)
"สืบสานชีวิตชนบท" (ปี4)
"...เป็นภูมิลำเนา อยู่แล้วสบายใจ ไม่มีความวุ่นวาย" (ปี4)
"... แค่คิดถึงก็รู้สึกอบอุ่น" (ปี4)
"เป็นชุมชนที่ยังเป็นสังคมชนบทอยู่ มีความน่าอยู่มากกว่าเมืองกรุงร้อยเท่า" (ปี4)

ง. เหตุผลที่ทำให้ไม่อยากกลับภูมิลำเนา

นิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทุกคนมีความเข้าใจวัตถุประสงค์โครงการอยู่แล้วว่าต้องการให้นิสิตกลับภูมิลำเนาเพื่อดำเนินชีวิตต่อไป อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีเหตุผลที่ทำให้ไม่อยากกลับบ้าน

เกิด ดังนี้ 1) ไม่มีอาชีพ ไม่มีงาน ไม่มีที่ดิน 2) ต้องการเพิ่มประสบการณ์ก่อน 3) ไม่มีทุน ไม่มีเงิน และ 4) สังคมที่บ้านไม่เข้าใจ พ่อแม่อยากให้ทำงานในกรุงเทพฯ

นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทุกคนมีบ้านเกิดอยู่ในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความยากลำบากต่อการทำมาหากินและการประกอบอาชีพ นอกจากนั้นบางครอบครัวขาดที่ดินทำกินและไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง เมื่อรับการศึกษา ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ งานที่ได้รับการแนะนำจากอาจารย์และปราชญ์ชาวบ้านหรืออาจารย์พิเศษ อาจดูยากเกินไปสำหรับนิสิตที่ยังขาดประสบการณ์ ในการเริ่มต้นทำงานด้วยตนเองซึ่งอาจเกิดจาก 1) การขาดประสบการณ์ 2) การขาดเงินลงทุน และ 3) การขาดผู้สนับสนุน ประกอบกับนิสิตได้รับอิทธิพลของความเป็นเมืองในช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย ณ ศูนย์องครักษ์ที่ใกล้กับเขตเมืองหลวง ทำให้เห็นภาพวิถีชีวิต คนเมืองค่อนข้างมาก และเห็นภาพการทำงานแบบคนเมือง คือ การทำงานรับเงินเดือน ดังนั้นนิสิตจึงเกิดความรู้สึกไม่อยากกลับภูมิลำเนา

ข้อมูลที่แสดงว่านิสิตไม่อยากกลับภูมิลำเนา เนื่องจากไม่มีอาชีพ ไม่มีงานทำ ไม่มีที่ดินทำกิน เห็นได้จากข้อความ

"ไม่มีอาชีพที่จะกลับไปทำเมื่ออยู่บ้าน" (ปี 1)
"รู้สึกไม่ค่อยมีอะไรทำ ทำแล้วไม่คุ้มกับสิ่งที่เป็นอยู่ สู้ทำงานในกรุงเทพฯ ไม่ได้" (ปี 2)
"ไม่มีพื้นที่ประกอบอาชีพและไม่มีทุน" (ปี 3)
"ที่บ้านไม่มีงานทำ" (ปี 4)

ส่วนข้อความที่แสดงถึงความต้องการหาประสบการณ์การทำงานของนิสิต ได้แก่

"อยากมีอาชีพที่มั่นคงก่อนกลับบ้าน" (ปี 2)
"อยากหาประสบการณ์ อยากทำงานหลาย ๆ หน้าที่ เพื่อหาประสบการณ์ให้กับชีวิต" (ปี 4)

บางข้อความนั้นแสดงถึง ความกังวลเรื่องทุนกับเงิน เห็นได้จากข้อความ

"ไม่มีพื้นที่ประกอบอาชีพและไม่มีทุน" (ปี 3)
"...อยากทำงานเก็บเงินเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว" (ปี 4)

เหตุผลในด้านความคาดหวังของชุมชน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นิสิตไม่อยากกลับบ้านเกิด เพราะคนส่วนใหญ่ในชุมชนอยากให้ได้งานทำที่ดีกว่าที่บ้าน โดยมองว่าเมื่อนิสิตได้เรียนสูงแล้ว ไม่ควรต้องมาทำงานใช้แรงงานงานที่เหน็ดเหนื่อย ควรทำงานสบายๆ รับเงินเดือน คนในชุมชนจึงมีความคาดหวังสูง เห็นได้จาก

"...จบการศึกษาระดับปริญญาแล้วกลับมาอยู่บ้านมันก็ไม่ต่างอะไรกับคนที่ไม่ได้เรียน" (ปี 3)

"พ่อแม่ตลอดทั้งคนในชุมชนมีความมุ่งหวังที่จะให้หางานทำในกรุงเทพฯ หรือที่ไหนก็ได้ ไม่ใช่ที่บ้าน" (ปี 3)

"สังคมบ้านเกิดไม่เข้าใจ" (ปี 4)

"ความกดดันจากเพื่อนบ้านที่มองเราว่า "เรียนมาสูง แต่มาทำอะไรก็ไม่รู้ ไม่เห็นเหมาะกับปริญญาตรีเลย" (ปี 4)

"ชาวบ้านชอบถามว่า จบแล้วจะทำงานอะไร ก็ไม่รู้ว่าจะเรียนไปทำไม เสียเวลาเปล่าๆ คนที่เขาเรียนไม่สูง ยังสามารถหาเงินได้เยอะกว่าเรียนสูงๆ เสียอีก ได้ยินแล้วรู้สึกอายชาวบ้าน" (ปี 4)

ข้อความเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนไม่มีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการบัณฑิตคืนถิ่น กล่าวคือ แทนที่จะภาคภูมิใจเมื่อบุตรหลานเรียนจบและกลับมาทำงานที่บ้านเกิด กลับมองว่าคนที่กลับมาถิ่นเกิดคือคนที่ล้มเหลว ไปไหนไม่รอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อจบการศึกษาสูงด้วย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงว่า แม้นิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นจะตระหนักถึงวัตถุประสงค์ของโครงการที่ให้กลับบ้านเกิดเมื่อเรียนจบ แต่ก็มีปัจจัยหลายอย่างมีอิทธิพลต่อความคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยเรื่องความคิดของคนในพื้นที่บ้านเกิดที่ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และมีความคาดหวังสูง สิ่งนี้อาจเกิดจากการขาดการทำความเข้าใจกับชุมชน คือ สำนักพระราชวังไม่ได้ให้ข้อมูลกับชุมชนว่าเด็กออกจากชุมชนไปไหน ไปทำอะไร อย่างไร คนที่ทราบคือตัวเด็กหรือนิสิตที่รับพระราชทานทุนเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถอธิบายให้คนในชุมชนเข้าใจหลักการและแนวทางปฏิบัติตามโครงการที่ได้ทั้งหมด เพราะเกี่ยวข้องกับบทบาทและสถานภาพของนิสิตในชุมชน

หากเมื่อใดก็ตามที่ชาวบ้านมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการและเปิดรับให้นิสิตในพระราชานุเคราะห์ในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นนั้น กลับสู่บ้านเกิดได้ด้วยความมีเกียรติและศักดิ์ศรี ในการต้อนรับและชื่นชม ก็น่าจะทำให้นิสิตมีความพร้อมทางจิตใจที่จะกลับบ้านเกิดมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้นิสิตยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครทั้งในด้านดีและด้านไม่ดี โดยด้านดีนั้นเป็นเสมือนปัจจัยดึงดูดจากถิ่นปลายทาง ขณะที่ด้านไม่ดี เปรียบได้กับปัจจัยผลักดันของถิ่นปลายทาง

ด้านดี

1) อิสระ เอื้อต่อความก้าวหน้า
2) ไม่ลำบากเหมือนทำเกษตร
3) เป็นทางเลือกถ้าท้องถิ่นไม่มีงานทำ
4) เงินเดือนเยอะ

ด้านไม่ดี

1) วุ่นวาย เร่งรีบ แข่งขันสูง ลำบาก แก่งแย่ง แออัด
2) ค่าครองชีพสูง ฟุ่มเฟือย
3) สุขภาพชีวิตไม่ดี สิ่งแวดล้อมเสื่อม อากาศร้อน รถติด
4) ไม่อบอุ่น เห็นแก่ตัว สังคมแบ่งแยก ตัวใครตัวมัน

เมื่อนิสิตได้พิจารณาด้านดี และด้านไม่ดีของการทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครแล้ว นิสิตจะต้องพิจารณาไตร่ตรองว่าน้ำหนักด้านใดมีมากว่ากัน เพื่อที่สุดท้ายจะได้ตัดสินใจว่าจะเลือกกลับภูมิลำเนาหรือไม่กลับ

บทที่ 5
บทวิเคราะห์อุปสรรคของโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

การดำเนินการ โครงการบัณฑิตคืนถิ่นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการเนื่องจากในการทำงานต้องมีการติดต่อประสานงานและเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนหลายกลุ่ม ในบทวิเคราะห์นี้ได้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก อุปสรรคจากบุคคลผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) คุณภาพนิสิตที่ได้รับคัดเลือกให้เข้ามาศึกษาในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น 2) บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน 3) บุคลากรที่เป็นฝ่ายสนับสนุนการเรียนการสอน 4) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และ 5) สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และส่วนที่สอง อุปสรรคด้านการจัดการหลักสูตรและงบประมาณรายละเอียดต่างๆ นั้น ผู้วิจัยได้สรุปไว้ดังต่อไปนี้

<u>ส่วนที่1</u> อุปสรรคจากบุคคลผู้เกี่ยวข้อง

1. คุณภาพนิสิตที่ได้รับคัดเลือกให้เข้ามาศึกษาในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

นิสิตที่เข้ามาศึกษาในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ส่วนหนึ่งเป็นเด็กที่สืบเนื่องมาจากการเป็นนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่สำเร็จการศึกษาจากชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและโรงเรียนในพระราชานุเคราะห์ทั้งหลายที่กระจายกันอยู่ทั่วภูมิภาคของประเทศไทย ส่วนที่สองมาจาก โรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร ในที่นี้หมายถึงนิสิตที่สำเร็จการศึกษามาจากโรงเรียนบ่อเกลือ ของ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ซึ่งมีเป็นจำนวนมากที่เข้ามาศึกษาต่อในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นนี้ จากที่มาของนิสิตทั้งสองกลุ่มดังกล่าวนี้ทำให้ต้องมีการสอบคัดเลือกเข้ามาศึกษาต่อ แต่ถึงแม้จะมีการสอบคัดเลือกแล้วก็ตาม แต่พบว่า นิสิตมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจาก พื้นฐานการศึกษาเดิมที่ไม่แข็ง ทั้งนี้เป็นเพราะโรงเรียนในชนบทขาดสื่อการเรียนการสอนและขาดบุคลากร ที่มีความรู้ความสามารถเทียบเท่ากับนักเรียนที่เรียนในตัวเมือง ซึ่งคุณภาพของนิสิตทางการเรียนที่มีพื้นฐานอ่อนนั้นส่งผลต่อการเรียนในระดับอุดมศึกษา เพราะเป็นการเรียนร่วมกันในวิชาพื้นฐาน เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ สังคม ทำให้ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการสอน และวิธีการประเมินผล เพราะนิสิตมักได้ผลการเรียนไม่ถึงระดับมาตรฐาน ทำให้การดำเนินงานมีลักษณะ 2 มาตรฐาน และอาจารย์ต้องให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ ส่วนที่เป็นผลกระทบ คือ นิสิตได้รับการดูแลมากจนบางครั้งไม่ขวนขวายด้วยตนเอง

2. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

บุคลากรหลักที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้กับนิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น คือ บุคลากรในภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ ในปัจจุบันคือ เดือนเมษายน 2548 ซึ่งมีคณาจารย์ทั้งสิ้น 11 คน แต่มีนิสิตในการดูแลทั้ง 2 สาขา คือ นิสิตสาขาการพัฒนาชมชุนเมือง ชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 140 คน และนิสิตสาขาพัฒนาชุมชน (บัณฑิตคืนถิ่น) ชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 90 คน

คณาจารย์ในภาควิชานั้นส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาทางด้าน สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประชากรศาสตร์ สุขศึกษา การพัฒนาชุมชน และ Development studies เป็นต้น แต่เนื่องด้วยในการเรียนการสอนของหลักสูตรบัณฑิตคืนถิ่น ประกอบไปด้วยวิชาโท 3 สาขา (ดูรายละเอียดในหัวข้อเนื้อหาหลักสูตร) ได้แก่ วิชาโทศิลปาชีพ วิศวกรรมศาสตร์ และวิชาชีพการเกษตร ซึ่งทั้ง 3 สาขานี้ จำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้น ทางภาควิชาได้พยายามจัดการเรียนการสอนโดยนำวิชาเฉพาะทางเหล่านี้ไปให้กับคณะที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้การสอน เช่น วิชาโทวิศวกรรมศาสตร์ ก็มีการขอความร่วมมือไปยังคณะวิศวกรรมศาสตร์ เพื่อจัดการเรียนการสอน แต่ภาระหลักที่ภาควิชาต้องจัดการเรียนการสอน คือ วิชาโทวิชาชีพการเกษตร ซึ่งทางภาควิชาต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรภายนอกในพื้นที่ของ จังหวัดนครนายก ได้แก่ ปศุสัตว์อำเภอ คณาจารย์ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขต ปทุมธานี รวมทั้งเกษตรกรในพื้นที่ อำเภอองครักษ์

จากความจำเป็นของบุคลากรดังกล่าว ทำให้ภาควิชาต้องมีภาระเพิ่มเติมในการติดต่อประสานงานและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายที่ตามมา

การปฏิบัติงานของคณาจารย์ในภาควิชา ต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งที่ศูนย์องครักษ์และศูนย์ประสานมิตร ทำให้เวลาส่วนหนึ่งหมดไปกับการเดินทาง แต่ด้วยหน้าที่ดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้คณาจารย์ในภาควิชารู้สึกท้อแท้ แต่มีปัญหาและอุปสรรคในแง่ของการเดินทาง และปัญหาของการขาดการให้ขวัญและกำลังใจจากผู้บริหารระดับสูงไม่ว่าจะเป็นจากทางคณะหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งทั้งคณะและมหาวิทยาลัยเห็นความสำคัญและให้ความสนกับบทบาทดังกล่าวไม่มากเท่าที่ควร และในเรื่องของค่าตอบแทนที่ทางคณาจารย์ไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นพิเศษแต่อย่างใดสำหรับอาจารย์ที่ต้องขับรถส่วนตัวไปสอน เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่าไม่ได้ไปสอนในรายวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัย เป็นการไปสอนวิชาเอกของภาควิชา อีกทั้งรถตู้ที่จัดบริการให้คณาจารย์เพื่อเป็นยานพาหนะในการเดินทางไปสอนก็ไม่เพียงพอและไม่มีความสะดวกในเรื่องของเวลาในการเดินทางไปและกลับ หากมหาวิทยาลัยสามารถจัดสรรเรื่องค่าน้ำมันรถและรถบริการให้เพียงพอและสะดวกได้มากกว่านี้ก็จะเป็นการสนับสนุนโครงการบัณฑิตคืนถิ่นเป็นรูปธรรมมากขึ้น

3. บุคลากรที่เป็นฝ่ายสนับสนุนด้านการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนให้กับนิสิตเพื่อที่จะทำให้นิสิตสำเร็จการศึกษาไปเป็นนิสิตที่สมบูรณ์แบบและมีคุณภาพนั้น ต้องได้รับการสนับสนุนจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย ทั้งภายในมหาวิทยาลัย และนอกมหาวิทยาลัย โดยในที่นี้จะนำเสนอเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

3.1 บุคลากรภายในมหาวิทยาลัย

การเรียนการสอนในหลักสูตรบัณฑิตคืนถิ่น ประกอบด้วยการศึกษาดูงานนอกสถานที่ และการฝึกงานตามหลักสูตร ทั้งที่เป็นการกลับไปฝึกงานในพื้นที่ของตนเองและการฝึกงานกับปราชญ์ในท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศไทย แต่ทั้งนี้ก็เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการขออนุมัติโครงการต่างๆ เช่น การออกเอกสาร การดำเนินการประสานงาน การขอเบิกงบประมาณ การเดินทาง และการขอใช้ยานพาหนะในการเดินทาง เป็นต้น ซึ่งน่าจะเกิดจากผู้บริหารขาดการตอกย้ำถึงความสำคัญของหลักสูตรบัณฑิตคืนถิ่น และผู้ปฏิบัติงานสายสนับสนุนมองภาระงานที่เกิดจากการดำเนินหลักสูตรบัณฑิตคืนถิ่นว่าเป็นการเพิ่มภาระงาน เรื่องดังกล่าวเห็นได้ว่าเกิดจากการขาดการสื่อสารที่ชัดเจนในหลักการจากผู้บริหารสู่ผู้ปฏิบัติ และขาดการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงานเพื่อส่วนรวมอาจจัดได้ว่าเป็นความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องภายในมหาวิทยาลัย

3.2 บุคลากรภายนอกมหาวิทยาลัย

ในเรื่องของบุคลากรภายนอกนั้น อุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นและพบได้บ่อย คือ การติดต่อประสานงานกับปราชญ์และเจ้าหน้าที่ต่างๆ ซึ่งการดำเนินการทั้งหมดนี้คณาจารย์ภายในภาควิชาสังคมวิทยาได้ดำเนินการเองทั้งหมด ต้องใช้ทั้งแรงงาน และงบประมาณ(บางครั้งเป็นเงินส่วนตัว) ในการติดต่อประสานงานทุกครั้ง

นอกจากยังมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานเครือข่ายปราชญ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเรื่องของการจัดนิสิตลงฝึกงานในพื้นที่แต่เมื่อนิสิตลงไปในพื้นที่เพื่อฝึกงานแล้วก็พบอุปสรรคที่เกิดจากปราชญ์ผู้ให้ความรู้เอง กล่าวคือปราชญ์บางคนขาดความสามารถและคุณธรรมไม่เพียงพอต่อการให้คำแนะนำและให้ความรู้แก่นิสิต ซึ่งส่วนนี้ถือว่าเป็นปัญหาในเรื่องของการบุคลากร และจัดพื้นที่ฝึกงานที่ยังคงพบอยู่อย่างต่อเนื่อง

จากปัญหาดังกล่าวจึงเกิดเป็นข้อเสนอแนะในเรื่องของการส่งนิสิตไปฝึกงาน โดยต้องการให้มีหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือดูแล ในเรื่องของการติดต่อประสานงาน ประกอบกับต้องการให้มีเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ที่เป็นบ้านเกิดของนิสิตเองมาร่วมประสานงานด้วย เพื่อเกิดเป็นการสร้างความร่วมมือขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการทำงานงานและการได้รับความช่วยเหลือ เมื่อนิสิตได้ลงไปฝึกงานในพื้นที่จริง

4. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

โครงการบัณฑิตคืนถิ่นได้เริ่มดำเนินการในช่วงที่ รองศาสตราจารย์คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญเป็นอธิการบดี (พ.ศ.2544) และเป็นผู้สนองโองการของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ต้องการช่วยเหลือและส่งเสริมในเรื่องของการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนของไทยที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ประกอบกับกระแสการพัฒนาที่ต้องการให้เยาวชนที่ได้รับการศึกษาได้กลับไปทำงานยังพื้นที่และถิ่นฐานเดิมของตนเอง

เพื่อให้เกิดการพัฒนาในท้องถิ่นของตนและเป็นการลดภาวะสมองไหลที่มีอยู่มากในสังคมเมืองปัจจุบันนี้อีกด้วย ดังนี้เอง คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ จึงรับเอาแนวความคิดของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มาดำเนินงานในขณะที่ตนเองดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดี โดยได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำงานเป็นฝ่ายต่างๆ โดยมีอธิการบดีเป็นประธาน และมีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เป็นผู้ร่วมงาน โดยจัดตั้งเป็นคณะอนุกรรมการในการดำเนินโครงการซึ่งประกอบไปด้วย ฝ่ายปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ฝ่ายคัดเลือก ฝ่ายประเมินผล ฝ่ายรายได้และสิทธิประโยชน์ ฝ่ายควบคุมและดูแลหอพัก ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา เป็นต้น โดยทางภาควิชาสังคมวิทยาทำหน้าที่อยู่ในส่วนของคณะกรรมการดำเนินโครงการ

ปัจจุบันนี้โครงการบัณฑิตคืนถิ่นมี ศาสตราจารย์วิรุณ ตั้งเจริญ อธิการบดีคนปัจจุบัน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2546) เป็นประธานอำนวยการโครงการ ซึ่งท่านก็ได้ดูแลรับผิดชอบงานโครงการบัณฑิตคืนถิ่นเรื่อยมา แต่ปัญหาและอุปสรรคที่ทางภาควิชาได้นำเสนอไปต่ออธิการบดีคนปัจจุบันในเรื่องของ งบประมาณและการดำเนินงาน ทางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยังไม่ได้ให้นโยบายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาดังกล่าว

5. สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินโครงการ แต่ไม่มีหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องของการเรียนการสอน สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทำหน้าที่เพียงดูแลควบคุมงานโดยส่วนรวมและสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป และเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนในเรื่องของเงินทุนให้แก่นิสิต ภาคการศึกษาละ 25,000 บาท และยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการประกาศรับสมัครผู้คัดเลือก และส่งรายชื่อมายังมหาวิทยาลัยเพื่อให้ดำเนินการสอบคัดเลือกในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย โดยสอบแข่งขันพร้อมกับนิสิตที่รับทุนโครงการเพชรในตม[5] ที่มีการจัดการสอบกระจายตามมณฑลทหารบกของแต่ละจังหวัด ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เงินทุนสนับสนุนการศึกษานั้นเกิดความล่าช้าในการจัดสรรมาให้กับนิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นส่งผลให้เกิดปัญหากับนิสิตโดยตรงในเรื่องของ ค่าใช้จ่ายในการกินอยู่ ค่าใช้จ่ายเรื่องหอพักและค่าใช้จ่ายในการลงทะเบียน ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น การถูกเตือนเพื่อเรียกเก็บค่าที่พักอาศัยจากทางหอพัก การต่อบัตรห้องสมุด การลงทะเบียนเรียนล่าช้า การขอยืมเงินของอาจารย์ภายในภาควิชา เป็นต้น

ดังนั้นทางภาควิชาจึงขอเสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมดูแลเรื่องการเงินของนิสิตโดยแต่งตั้งจากมหาวิทยาลัย พร้อมทั้งให้ทางสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ส่งเงินมาให้ทางคณะกรรมการดูแลเพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการส่งมอบเงินให้แก่นิสิต

---

[5] โครงการเพชรในตม จัดโดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

<u>ส่วนที่สอง</u> อุปสรรคด้านการจัดหลักสูตรและงบประมาณ

1. หลักสูตรการเรียนการสอน

หลักสูตรการเรียนการสอนในวิชาโทของนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นนั้น มีทั้งหมด 3 รายวิชา คือ ศิลปาชีพ วิศวกรรมศาสตร์ วิชาชีพการเกษตร ซึ่งในทุกรายวิชาที่จัดตั้งขึ้นนั้นมีจุดประสงค์เพื่อให้นิสิตนั้นได้นำเอาวิชาความรู้กลับไปใช้ในพื้นที่บ้านเกิดของตนอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยในแต่ละหลักสูตรที่จัดตั้งขึ้นนั้นจะให้ตัวนิสิตเองเป็นผู้เลือกเรียนเพื่อให้เกิดความถนัดและตรงตามความต้องการของตัวนิสิตเอง แต่ก็ยังเกิดปัญหาเนื่องจากการเรียนการสอนของวิชาเอกการพัฒนาชุมชนนั้นจะอยู่ที่กระบวนการสอนในเรื่องของการพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในวิชาโทนั้นเป็นเพียงวิชาเสริมให้นิสิตมีความรู้เพิ่มเติมที่แตกต่างและเป็นวิชาชีพติดตัวต่อไป ในการจัดการเรียนการสอนวิชาเสริมดังกล่าว อาจารย์ในภาควิชาสังคมวิทยาเป็นผู้จัดการเรียนการสอนให้ ทำให้เนื้อหาสาระของวิชาไม่เข้มข้น อีกทั้งรายวิชาที่เป็นวิชาโทนั้นมีเวลาเรียนน้อยกว่าวิชาเอก ทำให้นิสิตได้เรียนวิชาชีพน้อยกว่าวิชาเอก และได้รับความรู้ในวิชาโทเฉพาะความรู้พื้นฐานเท่านั้น ความรู้ที่ได้รับจึงไม่มากเท่ากับนิสิตที่เรียนวิชาเหล่านั้นเป็นวิชาเอก การจัดวิชาโทจึงไม่เกิดความโดดเด่นในรายวิชาที่เรียน นอกจากนั้นในการเรียนยังต้องมีการออกนอกพื้นที่ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าใช้จ่ายส่วนตัว ที่ส่งผลต่อนิสิตอีกด้วย

2. งบประมาณ

เนื่องจากในการเรียนการสอนของภาควิชามีการเดินทางดูงานภายนอกสถานที่อยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายและเพิ่มภาระให้กับทั้งตัวนิสิตเองและภาควิชาด้วย นอกจากการเดินทางดูงานภายนอกแล้ว ภาควิชายังมีการจัดกิจกรรมขึ้นในภาควิชา เพื่อเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์และคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามให้แก่นิสิต อีกด้วย อีกทั้งในการฝึกงานของนิสิตนั้นจะกระจายกันไปฝึกงานยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ทำให้อาจารย์ที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษานั้นต้องออกพื้นที่เพื่อดูแลนิสิตและมีการนิเทศงานให้แก่นิสิต นอกจากนี้อาจารย์ยังต้องเดินทางพบผู้ปกครองของนิสิตเพื่ออธิบายถึงความจำเป็นและวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อให้เกิดความเข้าอันดีระหว่างมหาวิทยาลัยและผู้ปกครอง ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้มีภาระเรื่องค่าใช้จ่ายและงบประมาณเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะจำนวนนิสิตที่มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ท้ายสุดนั้นเป็นเรื่องของค่าตอบแทนแก่วิทยากร อาจารย์พิเศษ และ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นผู้มาให้ความรู้ และดูแลนิสิตเวลาที่นิสิตออกไปฝึกงานนอกสถานที่ ที่เงินส่วนนี้ยังมีสนับสนุนไม่มากเท่าที่ควร และต้องใช้เวลาในการเบิกจ่ายเป็นเวลานาน ทำให้เรื่องของงบประมาณนี้ยังเป็นปัญหาที่ยังรอการแก้ไขอยู่

แม้ว่าอุปสรรคต่างๆ เกิดขึ้นมาเป็นเวลาพอสมควร ภาควิชาสังคมวิทยาได้ใช้ความพยายามในการหาทางดำเนินการปรับปรุงแก้ไขมาโดยตลอด แต่ก็ดูเหมือนจะเกินความสามารถของภาควิชาที่จะทำให้สำเร็จได้ อย่างไรก็ตามส่วนต่อไปนี้เป็นการนำข้อมูลที่ภาควิชาสังคมวิทยาได้เคยสรุปรวมไว้ และได้เสนอผู้บริหารไปแล้ว มาไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน[6]

ภารกิจในการให้การศึกษาแก่นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ตามพระประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เป็นภารกิจที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาประเทศในภายภาคหน้า เพื่อสนองต่อพระราชประสงค์ดังกล่าวคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พยายามทุ่มเทกำลังบุคลากรและทรัพยากรต่างๆ เพื่อดำเนินงานโครงการ แต่ก็พบกับปัญหาบางประการดังนี้

1. ปัญหาด้านงบประมาณ

ปัจจุบันนิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น 3 ชั้นปี มีจำนวนทั้งสิ้น 80 คน การจัดสรรงบประมาณต้องแบ่งสรรใช้ในหลายรายการเพื่อก่อให้เกิดผลสัมฤทธิผลทางการศึกษามากที่สุด ภาระในการบริหารการเงินของภาควิชาได้แก่

1.1 ค่าจ้างสอนให้กับอาจารย์พิเศษ

1.2 ค่าใช้จ่ายในการนำนิสิตดูงานในแต่ละรายวิชาทุกภาคการศึกษา ภาคการศึกษาละ 3-4 วิชาๆ ละ 1-2 ครั้ง

1.3 ค่าใช้จ่ายในการนิเทศก์งาน ในรายวิชาโทวิชาชีพการเกษตร และวิชาโทศิลปาชีพในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ รวมทั้งการเยี่ยมบ้านของผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ปกครองกับทางมหาวิทยาลัย ทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก

1.4 ค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมพิเศษให้แก่นิสิต เช่น การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

1.5 ค่าตอบแทนครูภูมิปัญญาไทย (ปราชญ์ชาวบ้าน) ในการฝึกงานให้กับนิสิต ฯลฯ

1.6 ด้วยภาระงานที่ต้องปฏิบัติ ส่งผลให้ทางภาควิชาต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานเป็นจำนวนมาก

2. ปัญหาการใช้งบประมาณ

2.1 การทำงานกับชาวบ้านหลายครั้งที่อาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการ ต้องใช้เงินส่วนตัวเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงาน เช่น การซื้อของฝาก ซึ่งอาจารย์ไม่ได้ถือว่าเป็นภาระที่สำคัญแต่ถือว่าเป็นการสร้างความผูกพันเชิงวัฒนธรรมระหว่างมหาวิทยาลัยกับชาวบ้านและชุมชนในท้องถิ่น

---

[6] ปรากฏในเอกสารจัดเตรียมเสนอต่อรองศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ (อธิการบดีในขณะนั้น) และผู้บริหาร เป็นข้อมูลเบื้อต้นเพื่อถวายรายงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสจัดประชุมครูภูมิปัญญาไทย (ปราชญ์ชาวบ้าน) วันจันทร์ที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2546 และเสนอ ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ (อธิการบดีปัจจุบัน) วันพุธที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2546

2.2 การเบิกจ่ายงบประมาณ มีปัญหาอันอันเกิดจากอาจารย์ไม่เข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์ทางการเงิน เช่น การต้องเช่าเหมารถในพื้นที่ (เนื่องจากเป็นถิ่นทุรกันดาร)หรือการขาดหลักฐานบางอย่างที่นำมาแสดงในการจ่ายเงิน (ทั้งๆ ที่ปฏิบัติจริงเพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการ) ขณะที่เจ้าหน้าที่ยึดกฎ ระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นที่ตั้ง ทำให้อาจารย์เจอปัญหาและอุปสรรคจนขาดขวัญและกำลังใจในการทำงาน

3. ปัญหาการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ

หลักสูตรวิชาเอกการพัฒนาชุมชน มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้นิสิตนำความรู้กลับไปพัฒนาบ้านเกิด ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างมากจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ตั้งแต่การร่างหลักสูตร การจัดอาจารย์ผู้สอน การจัดวิทยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นอาจารย์พิเศษ และข้าราชการในพื้นที่ที่ต้องรับทราบว่ามีโครงการนี้

การประสานงานและการสร้างความร่วมมือต้องอาศัยความพยายามอย่างมาก เนื่องจากพื้นที่การฝึกงานกระจายทั่วทุกภาค

4. ปัญหารายวิชาที่ศึกษา

การเปิดสอนวิชาโทวิชาชีพการเกษตรเป็นความจำเป็นต่อการกลับไปพัฒนาท้องถิ่น แต่มหาวิทยาลัยไม่มีคณะหรือภาควิชาที่เกี่ยวข้องทำให้ต้องพึ่งพาจากหน่วยงานภายนอกตั้งแต่เริ่มต้นการร่างหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และทางภาควิชาสังคมวิทยา ไม่มีอาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านการเกษตรหรือการพัฒนาชุมชนโดยตรง ส่วนการนิเทศก์งานของนิสิตไม่มีประสิทธิภาพสมดังความคาดหมาย

5. ปัญหาบุคลากรในภาควิชา

ภาคสังคมวิทยาปัจจุบันมีอาจารย์ทั้งสิ้น 8 คน แต่มีนิสิตในการดูแลจำนวน 2 สาขา คือการพัฒนาชุมชนเมืองและสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน (บัณฑิตคืนถิ่น) อีกทั้งต้องปฏิบัติงานทั้งศูนย์องครักษ์และประสานมิตรซึ่งเป็นภาระที่หนัก ภาควิชาสังคมวิทยามีนโยบายให้อาจารย์นำนิสิตออกนอกพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพความเป็นจริง อาจารย์ต้องหาชุมชนที่เหมาะสมกับการพัฒนาในยุคใหม่ในแต่ละพื้นที่ที่ทำให้บุคลากรต้องทำงานหนัก ไม่มีเวลาในการทำงานตามภาระหน้าที่ของอาจารย์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยอันส่งผลต่อคุณภาพของอาจารย์ในภายภาคหน้า

ปัญหาเหล่านี้ เป็นปัญหาที่ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ พยายามแก้ไขและปรับปรุงการปฏิบัติงาน แต่เนื่องจากภาควิชาเป็นหน่วยงานปฏิบัติ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในมหาวิทยาลัย และองค์กรภายนอก การปฏิบัติงานบางครั้งจึงขาดศักยภาพเพียงพอทำให้งานไม่เป็นไปตามคาดหวัง

ทางภาควิชาสังคมวิทยา จึงใคร่ขอเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการกลางของมหาวิทยาลัยที่รับผิดชอบหลักสูตรบัณฑิตคืนถิ่น และมีสำนักงานโครงการและบุคลากรทำหน้าที่เฉพาะ

บทที่ 6
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความตั้งในย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนั้น เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการตัดสินใจย้ายกลับถิ่นกับบริบททางสังคมของนิสิต การศึกษาวิจัยนี้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากนิสิตโดยใช้แบบสอบถามกับนิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

การศึกษานี้แบ่งการเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วนคือ ข้อมูลเชิงปริมาณ (ข้อมูลทั่วไป) และข้อมูลเชิงคุณภาพ (ข้อมูลด้านความคิดเห็น) ซึ่งข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยได้ข้อสรุปความคิดเห็นของนิสิต 4 มุมมอง คือความคิดเห็น 1) ก่อนเข้ามาเรียน 2) เมื่อเรียนที่มหาวิทยาลัย 3) การทำงาน และ 4) ความต้องการกลับภูมิลำเนา ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

ข้อมูลเชิงปริมาณ (ข้อมูลทั่วไป)

นิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มีนิสิตรวมทั้ง 4 ชั้นปี 89 คน ให้ข้อมูลแก่การศึกษาวิจัยนี้ 68 คน คิดเป็นร้อยละ 76 ของนิสิตในโครงการทั้งหมด นิสิตหญิงที่ให้ข้อมูลคิดเป็นร้อยละ 76.6 ของนิสิตหญิงทั้งหมด ขณะที่นิสิตชายที่ให้ข้อมูลคิดเป็นร้อยละ 68 ของนิสิตชายทั้งหมด นิสิตในโครงการมาจากภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ร้อยละ 20.6, 8.8, 47.1 และ 23.5 (ตามลำดับ) และในจำนวนนิสิตทั้งหมดที่ให้ข้อมูล นิสิตมาจากจังหวัดน่านมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 47.1

เมื่อพิจารณาด้านครัวเรือน นิสิตร้อยละ 45.6 อยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกครัวเรือน 5-6 คน บิดามารดาของนิสิตส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม โดยบิดาที่มีอาชีพเกษตรกรรมมีร้อยละ 63.2 ขณะที่มารดาที่มีอาชีพเกษตรกรรมมีร้อยละ 77.3 อาชีพที่บิดามารดาทำรองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป บิดามารดาของนิสิตส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 นอกจากนี้ยังพบว่านิสิตที่บิดาเสียชีวิตแล้วมี 7 คน และมีนิสิตที่มารดาเสียชีวิตแล้ว 2 คน อย่างไรก็ตามแม้ว่าภูมิลำเนาของนิสิตในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นจะอยู่ในถิ่นทุรกันดาร แต่ก็พบว่าบิดาของนิสิตส่วนใหญ่ร้อยละ 68.3 ทำอาชีพเกษตรกรรมในหมู่บ้าน และมีบิดาของนิสิตที่ทำงานนอกหมู่บ้านร้อยละ 13.3 การวิจัยยังพบว่าในกลุ่มมารดาที่ทำงานในหมู่บ้านมารดานิสิตทำอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 79.4 และมารดานิสิตที่ทำงานนอกหมู่บ้านมีเพียงร้อยละ 1.6

ครัวเรือนของนิสิตส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 75 ของนิสิตที่ให้ข้อมูล นิสิตทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่ ติดต่อกับครอบครัว เดือนละ 1-2 ครั้ง โดยนิสิตหญิงติดต่อกับครอบครัวมากกว่านิสิตชายหรือ กล่าวได้ว่านิสิตหญิงมีความใกล้ชิดกับครอบครัวมากกว่านิสิตชาย ในด้านของความพึงพอใจที่นิสิตพึงพอใจเรื่องทุนการศึกษามากที่สุด คิดเป็น 4.3 จากคะแนนเต็ม 5 ขณะที่นิสิตมีความพอใจ

เรื่องการสื่อสารกับภาควิชาต่ำที่สุด คือ 3.05 และพอใจวิถีชีวิตในเมือง 3.08 แสดงว่านิสิตมีความคาดหวังว่าจะได้รับการติดต่อกับภาควิชาสังคมวิทยา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องการเรียนการสอนมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งอธิบายได้โดยอาศัยแนวคิดเรื่องการสื่อสาร นอกจากนี้ พบว่าความพอใจกับวิถีชีวิตในเมืองอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากนิสิตผ่านการประเมินตามกระบวนการตัดสินใจย้ายถิ่นและพบว่าวิถีชีวิตในเมืองไม่สอดคล้องกับคุณลักษณะทางประชากรของบุคคลและครัวเรือน บรรทัดฐานทางวัฒนธรรม นิสัยส่วนตัว ตามแนวคิดของ G. De Jong and Fawcell (1981)

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ข้อมูลด้านความคิดเห็น)

ในส่วนความคิดเห็นของนิสิต ผู้วิจัยแบ่งวิเคราะห์เป็น 4 ส่วน ได้แก่ความคิดเห็น 1) ก่อนเข้ามาเรียน 2) เมื่อเรียนที่มหาวิทยาลัย 3) การทำงาน และ 4) การกลับภูมิลำเนา

ความคิดเห็นก่อนเข้ามาเรียนในโครงการบัณฑิตคืนถิ่นมองได้ 2 ด้าน คือมุมมองของครอบครัวและมุมมองของตัวนิสิตเอง ในด้านครอบครัวของนิสิตนั้น มีความรู้สึกชื่นชมยินดี เห็นว่าการเข้าโครงการนี้เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล และครอบครัวส่วนหนึ่งมองว่าเมื่อลูกได้เข้าเรียนในโครงการนี้แล้ว จะได้ทำงานดีๆ เป็นที่พึ่งของครอบครัวไม่ต้องลำบากเหมือนพ่อแม่ ครอบครัวจะเป็นห่วงเรื่องการประกอบอาชีพหลังจากจบการศึกษา ความคิดเห็นของครอบครัวนิสิตสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังว่านิสิตจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตตัวเองและครอบครัว ผ่านการศึกษาระดับสูง และครอบครัวของนิสิตมองว่าการศึกษาระดับอุดมศึกษา จะช่วยให้นิสิตไม่ต้องทำงานเกษตรโดยเฉพาะที่บ้านเกิด เพราะมีความทุรกันดารและยากลำบากในการดำรงชีวิต แม้ว่าเป้าประสงค์ของโครงการบัณฑิตคือความต้องการให้นิสิตที่เรียนจบแล้วกลับไปทำงานที่ภูมิลำเนา

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลในบทนี้ผู้วิจัยได้อภิปรายตามแนวคิดที่เกี่ยวข้อง โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องความตั้งในย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒนี้ ได้แก่ 1) แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น 2) แนวคิดเรื่องการสื่อสาร และ 3) การศึกษาของไทยและแนวคิดเรื่องการจัดหลักสูตร ซึ่งนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่น ทำให้เห็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับ สามารถแยกตัวแปรที่เกี่ยวข้องได้ตามแนวคิดของปัจจัยผลักดัน (Push factor) และปัจจัยดึงดูด (Pull factor) ของถิ่นต้นทาง (Place of origin) และถิ่นปลายทาง (Place of destination) โดยพบว่า

1) นิสิตที่ตั้งใจย้ายถิ่นกลับ จะมีปัจจัยดึงดูดที่บ้านเกิดมาก ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ความผูกพันกับครอบครัว ความต้องการกลับไปช่วยบุพการีที่อยู่อย่างยากลำบาก และความต้องการมีชีวิตอิสระแบบสังคมชนบท ขณะที่นิสิตกลุ่มนี้จะไม่ชอบความเร่งรีบและการแข่งขันของสภาพสังคมเมือง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นปัจจัย

ผลักดันจากถิ่นปลายทางที่นิสิตกำลังตัดสินใจ เป็นไปตามกรอบแนวคิดการวิจัยว่านิสัยส่วนตัว (วิถีชีวิตของบุคคล) และบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกันทำให้เกิดความไม่ลงรอยของการเข้ากันทางวัฒนธรรม (ระหว่างวัฒนธรรมที่บ้านเกิดในถิ่นทุรกันดาร กับวัฒนธรรมของคนเมืองในเขตเมือง) และแสดงออกมาในรูปแบบของการตัดสินใจไม่เข้าร่วมวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นนิสิตจึงตั้งใจย้ายถิ่นกลับ

2) นิสิตที่ไม่อยากกลับ ส่วนใหญ่จะเป็นนิสิตชั้นปีที่ 4 เพราะนิสิตเหล่านี้รู้สึกว่ายังไม่พร้อมที่จะกลับไปสร้างงานที่บ้านเกิด ดังนั้นเขาจึงต้องการหาประสบการณ์ก่อน โดยมักเป็นการตัดสินใจทำงานในเมืองเพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ในมุมมองของผู้วิจัยคิดว่าประเด็นนี้น่าสนใจมาก เพราะการที่นิสิตให้เหตุผลว่ายังไม่พร้อมนั้น สะท้อนถึงความไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพราะหลักคิดที่ให้นิสิตได้เรียนในระดับอุดมศึกษานั้นเพื่อให้มีความพร้อมในการกลับไปพัฒนางานที่บ้านเกิด มากกว่าที่จะเพื่อทำงานในเมือง แต่นิสิตกลับเห็นว่าการทำงานในเมืองจะทำให้มีประสบการณ์มากพอที่จะนำกลับไปใช้ในบ้านเกิด ลักษณะเช่นนี้ อาจหลีกเลี่ยงการนำวัฒนธรรมใหม่เข้าไปเผยแพร่ไม่ได้ โดยเฉพาะแนวคิดทางด้านการค้าและระบบการทำงานเชิงทุนนิยม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การนำความรู้สำเร็จรูปเข้าไปในท้องถิ่น อาจไม่ตรงกับพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ต้องการให้นิสิตสร้างงานขึ้นมาเองในบริบทของท้องถิ่นที่นิสิตรู้ข้อจำกัดและอุปสรรค อย่างไรก็ตาม หากการทำงานในเขตเมืองของนิสิตสามารถช่วยพัฒนาระบบคิดแล้วนำกลับไปปรับใช้ให้เข้ากับวัฒนธรรรมที่บ้านเกิดได้ก็อาจจะมีความเหมาะสมขึ้นได้ อย่างไรก็ตามความพร้อมด้านงานในเมือง (job availability) หรือ โอกาสในการทำงานในเมือง (job opportunity) ถือได้ว่าเป็นปัจจัยดึงดูดจากถิ่นปลายทางที่ทำให้นิสิตเลือกที่อยู่ปลายทางมากกว่ากลับบ้านเกิด เพราะนิสิตได้เปรียบเทียบปัจจัยดึงดูดของ 2 ที่แล้ว จึงพบได้ว่าโอกาสในการทำงานและความแตกต่างทางโอกาสอื่นๆ เช่น ค่าจ้าง ผลตอบแทน การเรียนรู้ และความก้าวหน้าในอาชีพ และชั้นทางสังคม ทำให้นิสิตตัดสินใจไม่กลับถิ่น

3) นิสิตที่ยังไม่แน่ใจ นิสิตกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่าการตัดสินใจไม่ได้ เกิดจากความไม่ชัดเจนในอนาคต คือยังไม่เห็นว่าจะมีความรู้ออกไปทำงานที่บ้านเกิดได้อย่างไร และยังขาดความมั่นใจที่จะสร้างงานขึ้นมา ลักษณะเช่นนี้สะท้อนถึงความไม่หนักแน่นของเนื้อหาหรือหลักสูตร จึงทำให้นิสิตขาดความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง ความไม่แน่ใจในการตัดสินใจของนิสิตนี้ ยังเกิดจาก 1) ความไม่เข้าใจหลักคิดของโครงการอย่างลึกซึ้ง คือทราบแต่เพียงว่าตัวนิสิตเป็นผู้มีโอกาสได้เรียนแต่ขาดความตระหนักในความรับผิดชอบว่าเป็นภาระที่จะต้องกลับไปเป็นผู้สร้างงานที่บ้านเกิด 2) การขาดแบบอย่างที่ประสบความสำเร็จ คือยังไม่มีรุ่นพี่ที่เรียนสำเร็จแล้วสามารถกลับไปทำงานที่บ้านเกิดได้ประสบผลสำเร็จ โดยผู้ที่ทำงานที่ถิ่นทุรกันดารได้สำเร็จคนอื่นๆ นั้น ก็ไม่ได้เรียนระดับอุดมศึกษาแต่อย่างใด จึงมีความขัดแย้งในใจ และ 3) การขาดระบบคิดและความสามารถในการเชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติรวมทั้งขาดความสามารถในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ เนื่องจากการเรียนของนิสิตเป็นการเรียนแบบแยกส่วน คือเรียนทฤษฎีจากอาจารย์ที่สอนทฤษฎีที่ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ และเรียนปฏิบัติจากผู้ปฏิบัติที่ไม่ได้เชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดทางวิชาการ ทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่านิสิตกลุ่มนี้ยังขาดความชัดเจนที่เพียงพอในการตัดสินใจ ยิ่ง

ไปกว่านั้น พบว่านิสิตกลุ่มนี้จะมีความสับสนว่า เมื่อเรียนในระดับอุดมศึกษาแล้ว น่าจะมีโอกาสทำงานที่ดีกว่าการกลับไปทำงานในถิ่นทุรกันดาร และคิดว่าการช่วยเหลือครอบครัวคือการทำงานใดๆ เพื่อให้ได้เงินมาช่วยครอบครัวมากว่าการกลับบ้านเกิด

แนวคิดเรื่องการสื่อสาร ช่วยอธิบายเหตุผลเบื้องหลังของการตัดสินใจของนิสิตได้ ซึ่งการวิจัยนี้ได้วิเคราะห์การสื่อสารเป็น 4 ลักษณะสำคัญ คือ 1) โครงการบัณฑิตคืนถิ่นกับชาวบ้านในชุมชน 2) โครงการบัณฑิตคืนถิ่นกับนิสิต 3) นิสิตกับชาวบ้าน และ 4) นิสิตกับอาจารย์

1) โครงการบัณฑิตคืนถิ่นกับชาวบ้านในชุมชน

เนื่องจากโครงการบัณฑิตคืนถิ่นขาดการประชาสัมพันธ์[7] ที่เหมาะสม คือ ไม่มีการให้ความเข้าใจกับชาวบ้านถึงวัตถุประสงค์โครงการว่านิสิตที่เข้าโครงการได้ไปเรียนเพื่อกลับมาทำงานในหมู่บ้าน ขณะที่ความคิดของชาวบ้าน เข้าใจว่าคนที่ได้เรียนสูงจะมีโอกาสยกระดับคุณภาพชีวิตโดยการทำงานอื่นที่ดีขึ้น ทำงานในเมือง ไม่ต้องกลับมาทำงานที่ถิ่นทุรกันดาร เมื่อมั่งมีเงินทองก็ค่อยส่งกลับมาช่วยเหลือญาติพี่น้องทางบ้าน จึงพบว่าชาวบ้านมีความคิดว่า 1) นิสิตจะได้ไปทำงานอื่นนอกบ้าน และ 2) ถ้านิสิตกลับบ้านถือว่า "ล้มเหลว" ความคิดของคนในชุมชนเป็นเช่นนี้ เพราะความล้มเหลวของการพัฒนาภาคเกษตรกรรม ความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ที่ทำงานในไร่นาและนอกภาคเกษตรกรรม ความจำกัดของที่ดิน และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมสอดคล้องตามแนวคิดของ นภาภรณ์ หะวานนท์ (2540)

ซึ่งข้อวิเคราะห์นี้พบได้จาก กรณีที่นิสิตกลับไปฝึกงานที่บ้าน ก็ไม่ได้รับความร่วมมือมากนักไม่ว่าจะทำอะไร เพราะชาวบ้านคิดว่านิสิตควรไปทำงานที่อื่น ขณะเดียวกันความคิดของชาวบ้านก็จะสะท้อนออกมาจากข้อความที่ได้เสนออยู่ในผลการวิเคราะห์บทที่ 4

จึงได้เห็นว่าการสื่อสารระหว่างโครงการกับชาวบ้านหรือหมายถึงการสื่อสารระหว่างสำนักงานโครงการพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กับชาวบ้านนั้นยังไม่อยู่ในระดับที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและถูกต้องได้ จัดว่าเป็นอุปสรรคสำคัญของสื่อสาร ที่ทำให้โครงการไม่บรรลุผลตามความประสงค์

2) โครงการบัณฑิตคืนถิ่นกับนิสิต

แม้ว่าโครงการบัณฑิตคืนถิ่นได้ให้ข้อมูลกับนิสิตทราบว่า เมื่อเรียนจบแล้ว 1) นิสิตกลับไปสร้างงานที่บ้าน และ 2) ถ้านิสิตไม่กลับบ้านถือว่า "ล้มเหลว"

แต่โครงการบัณฑิตคืนถิ่นขาดการปลูกจิตสำนึกหรือเน้นย้ำรักษาความคิดและทัศนคติของนิสิตให้คงมั่น ทำให้ทัศนคติของนิสิตเปลี่ยนแปลงได้ตามสิ่งเร้าที่มากระทบไม่ว่าจะเป็น ความเป็นเมือง ความคิดด้านบริโภคนิยม การเรียนรู้นวัตกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดระยะเวลาที่นิสิตศึกษาในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ดูเหมือนว่าจะมีการสร้างทัศนคติ การธำรงรักษาทัศนคติความคิดเรื่องการกลับถิ่น

---

[7] การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล กลุ่มชน และภายในชุมชน

น้อยมาก และมักจะเป็นการบอกกล่าวเท่านั้น ไม่มีกิจกรรมใดๆ ที่ทำให้นิสิตเกิดความเชื่อมั่น (กิจกรรมที่เป็นสื่อจากโครงการหรือสำนักพระราชวัง ที่ไม่ใช่กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร)

ดังนั้นในด้านการสื่อสารจึงถือว่าขาดสาระสำคัญในทางกระบวนการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร คือ รักษาทัศนคติเพื่อให้สารจากสำนักพระราชวังคงอยู่ในความคิดของนิสิตในโครงการ

3) นิสิตกับชาวบ้าน นิสิตไม่มีโอกาสสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน เพราะอยู่ไกลและนิสิตไม่ใช่ตัวแทนของสำนักพระราชวังที่จะสามารถจะยืนยันกับชาวบ้านว่าการกลับมาบ้านเกิดคือความสำเร็จ เพราะตัวนิสิตนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือน้อยกว่าสำนักพระราชวัง ซึ่งเป็นไปตามหลักความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ดังนั้นการที่นิสิตสื่อสารกับชาวบ้านจะไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร หากสำนักพระราชวังทำหน้าที่ช่วยนิสิตในการสร้างความความภาคภูมิใจที่ถูกต้องให้ชาวบ้าน จะเป็นเสริมความมั่นใจให้กับนิสิต และลดความกดดันที่นิสิตจะต้องพบเมื่อกลับบ้าน หรือแม้กลับมาทำงานที่บ้านเกิดในอนาคตสำนักพระราชวังจะช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดระหว่าง นิสิตกับชุมชนได้มากหาสร้างความชัดเจนและเน้นย้ำกับชาวบ้านสม่ำเสมอ จนชาวบ้านมีความคิดในการ “รอลูกหลานกับมา” และมีความคิดว่าความสำเร็จของโครงการบัณฑิตคืนถิ่นหรือความสำเร็จของลูกหลานคือ การกลับบ้าน ไม่ใช่การกลับบ้านคือความล้มเหลว

4) นิสิตกับอาจารย์ การสื่อสารระหว่างนิสิตกับอาจารย์ มีอุปสรรคในด้านของระยะทางเพราะนิสิตเรียนและอยู่ที่องครักษ์ ขณะที่อาจารย์จะอยู่ที่ประสานมิตร ดังนั้นนิสิตจะขาดความใกล้ชิด ซึ่งมีส่วนสำคัญเกี่ยวเนื่องกับการปลูกฝังทัศนคติ เพราะอาจารย์เป็นตัวแบบนั้นไม่ได้เป็นที่ยอมรับ (มีวิถีชีวิตต่างจากนิสิต) เท่าที่ควร การติดต่อสื่อสารส่วนใหญ่จะเป็นทางที่อาจารย์ไปหานิสิตที่องครักษ์

สรุปได้ว่า ส่วนหนึ่งที่ทำให้โครงการบัณฑิตคืนถิ่นไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการในด้านที่ต้องการให้นิสิตกลับไปพัฒนาท้องถิ่นนั้น เกิดจากการขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และขาดการตอกย้ำทัศนคติของนิสิต รวมถึงการขาดการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมของโครงการ

การศึกษาของไทยและแนวคิดเรื่องการจัดหลักสูตร

การจัดหลักสูตรในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น แม้เป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่ก็ยังขาดทั้งบุคลากรและองค์ความรู้ที่เพียงพอสอดคล้องกับแนวคิดของ กนกรัตน์ อินทรทัศน์ (2531) และจักรกฤษณ์ คุ้มรอบ (2535) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาโทของหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยวิชาโทวิชาชีพการเกษตร ศิลปาชีพและวิศวกรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒยังขาดความรู้ทางด้านการเกษตร ซึ่งเป็นพื้นฐานอาชีพหลักที่สำคัญของชุมชนในชนบทไทย การจัดหลักสูตรมีอุปสรรคหลายด้าน ประกอบด้วย 1) คุณภาพนิสิตที่ได้รับคัดเลือกให้เข้ามาศึกษาในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น 2) บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน 3) บุคลากรที่เป็นฝ่ายสนับสนุนด้านการเรียนการสอน 4) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ 5) สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคด้านงบประมาณด้วย แนวทางในการจัดหลักสูตรกำลังดำเนินการปรับปรุง และอยู่ระหว่างการพิจารณา

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องความตั้งใจย้ายถิ่นกลับของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ : กรณีศึกษานิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นี้ได้แบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย 2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย โดยมีข้อมูลดังนี้

ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

การศึกษาการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อดูความต้องการการย้ายถิ่นกลับของนิสิตที่พิจารณาในขณะที่นิสิตยังอยู่ในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดังนั้นจึงควรมีการติดตามศึกษาความคิด และความตั้งใจในการย้ายถิ่นกลับหลังจากนิสิตสำเร็จ การศึกษาโดยอาจศึกษาเป็นกรณีได้ เนื่องจากนิสิตมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. โครงการบัณฑิตคืนถิ่นเป็นโครงการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายดังนั้นผู้บริหารในแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้องจึงควรดำเนินการเพื่อให้การประสานงานเป็นไปด้วยความราบรื่น และมีนโยบายในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสะดวกต่อการสานต่องานเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหาร

2. ความสำเร็จของโครงการส่วนหนึ่งขึ้นกับจิตสำนึกของนิสิตในพระราชานุเคราะห์ ดังนั้นการสร้างทัศนคติที่ดีให่แก่นิสิตในการกลับบ้าน การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโครงการบัณฑิตคินถิ่นให้แก่ชาวบ้านในชุมชนในการยอมรับนิสิตกลับภูมิลำเนา จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากและมีผลต่อความสำเร็จของโครงการ ดังนั้นจึงควรมีนโยบายสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดกับชาวบ้านในชุมชนที่เป็นภูมิลำเนาของนิสิต โดยทำเป็นแผนประชาสัมพันธ์ในระยะยาว

บรรณานุกรม

กนกรัตน์ อินทรทัศน์. (2531). **การศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาด้านนวัตกรรมทางการเรียนการสอนในโรงเรียนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน.** ปริญญานิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

จักรกฤษณ์ คุ้มรอบ, ร.ต.อ. (2535). **สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 3.** ปริญญานิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ฉวีวรรณ เศวตมาลย์. (2543). *โครงการพัฒนาการเรียนการสอนผ่านเว็บไซต์ Think Quest หนึ่งในโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบทตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.* **วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์** 1(4) : 51-62.

นภาภรณ์ หะวานนท์. (2540). **เอกสารคำสอนวิชาสังคมวิทยาสำหรับการพัฒนาประเทศ.** กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2542). **การประชาสัมพันธ์.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน).

ปรมะ สตะเวทิน. (2546). **หลักนิเทศศาสตร์.** กรุงเทพฯ : หจก. ภาพพิมพ์.

ประดิษฐ์ มัชฌิมา. (2523). **สังคมวิทยาชนบทและสหกรณ์.** กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2543). **ประชากรศาสตร์ สารัตถศึกษาเรื่องประชากรศาสตร์.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พัชนี เชยจรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูล และถิรนันท์ อนวัชศิริวงศ์. (2541). **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เยลโล่การพิมพ์.

ฝ่ายส่งเสริมการวิจัยสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2544). **รวมผลงานนิทรรศการวิชาการและวิจัยวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2544.** (พิมพ์ครั้งที่ 15).

ภาคย์ กลั่นบุศย์. (2529). **ปัญหาและความคิดเห็นของศึกษาธิการอำเภอในการปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** ปริญญานิพนธ์หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

มนตรี แย้มกสิกร. (2527). **รายงานโครงการผลิตสื่อการสอนสำหรับโรงเรียนกันดาร โครงการอันเนื่องจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

_____. (2528). **รายงานโครงการผลิตสื่อการสอนสำหรับโรงเรียนกันดาร โครงการอันเนื่องจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. (อัดสำเนา)

รัชนีกร เศรษโฐ. (2528). **สังคมวิทยาชนบท.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

รัตนพินิจ นิทิศการศึกษา. (2542). **รวมปาฐกถาด้านการศึกษา ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

โรม บุนนาค. (2537 ก). *ร.ร.เชิงเขา ๗ ห้อง ๕ ครู.* **วารสารมติครู** 1(2) : 71-76.

_____. (2537 ข). *ร.ร.ในป่าสงวน.* **วารสารมติครู** 1(3) : 71-75.

วิรัช ลภิรัตนกุล. (2544). **การประชาสัมพันธ์.** พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2532). **การศึกษากับการพัฒนาชนบทไทย : แนวคิดทฤษฎีและบทวิเคราะห์การย้ายถิ่น.** กรุงเทพฯ : อักษราพิพัฒน์.

สถาบันวิจัยโภชนาการมหาวิทยาลัยมหิดล. (ม.ป.ป). **ตามรอยพระยุคลบาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในงานด้านอาหารและโภชนาการ.** กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2519). **รักเมืองไทย.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สมพร เทพสิทธา. (2530). **สมเด็จพระภูมิพลมหาราช พระมหากษัตริย์ยอดนักพัฒนา.** กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์.

สุรีย์พร พันพึ่ง. (2544). *การย้ายถิ่นและการกระจายตัวของประชากร.* อยู่ใน บุญเลิศ เลี่ยวประไพ (บรรณาธิการ). **ประชากรไทยสมัย ร.9.** นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา.

เสรี วงษ์มณฑา. (2542). **การประชาสัมพันธ์ : ทฤษฎีและการปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ : บริษัท ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2527). **สมเด็จย่ากับการประถมศึกษา.** กรุงเทพฯ : โรงพิพม์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2539). **ร่าง แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544).** (อัดสำเนา)

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2536). **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรี สิรินธรฯ กับ การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี่.

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2546). *โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.* **วารสารจดหมายข่าวห้องสมุดเฉพาะสำนักราชเลขาธิการ.** 17(2) : 44-48.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2546). **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทย**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

สันทัด เสริมศรี. (2541). **ประชากรศาสตร์ทางสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ : สามเจริญพาณิช.

อัจฉรา จิระศักดิ์ระวี. (2539). **สมเด็จพระเทพฯ พระผู้อยู่ในดวงใจราษฎร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ช้างทอง.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Weeks J. R. (1994). Population : An introduction to concepts and issues. CA : International Thomson Publishing.

Rattanawarang W. (2002). Migration and land use change : A case study in Nang Rong, Buriram, Unpublish Ph.D. Thesis in Demography. Faculty of Graduate Studies. Mahidol University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. ปัจจุบันท่านอายุ ..... ปี
2. เพศ .....
3. ภูมิลำเนาจังหวัด .....
4. จำนวนคนที่อาศัยอยู่ในบ้านที่ภูมิลำเนาทั้งหมด .....คน (รวมทุกคนที่อยู่ในบ้านเดียวกัน)
5. ปัจจุบัน ที่บ้านของท่าน ท่านอาศัยอยู่กับ

   ☐ บิดา ☐ มารดา ☐ บิดา และมารดา ☐ ญาติ (ระบุ).....
6. ข้อมูลเกี่ยวกับบิดา

   6.1 ปัจจุบันอายุ ..... ปี

   6.2 อาชีพ .....

   6.3 ลักษณะงานที่ทำเกี่ยวกับ .....

   6.4 ทำงานที่ ☐ ในหมู่บ้าน

   ☐ นอกหมู่บ้าน คือ ตำบล .....

   อำเภอ.....

   จังหวัด .....

   6.5 บิดาจบการศึกษาชั้น .....

   6.6 รายได้ ..... บาท / เดือน **หรือ** ..... บาท / ปี (กรณีที่ไม่มีรายได้ประจำ)
7. ข้อมูลเกี่ยวกับมารดา

   7.1 ปัจจุบันอายุ ..... ปี

   7.2 อาชีพ .....

   7.3 ลักษณะงานที่ทำเกี่ยวกับ .....

   7.4 ทำงานที่ ☐ ในหมู่บ้าน

   ☐ นอกหมู่บ้าน คือ ตำบล .....

   อำเภอ.....

   จังหวัด .....

   7.5 มารดาจบการศึกษาชั้น .....

   7.6 รายได้ ..... บาท / เดือน **หรือ** ..... บาท / ปี (กรณีที่ไม่มีรายได้ประจำ)

ส่วนที่ 2 คำถามทั่วไป

1. ก่อนเข้ามาเรียนที่นี่ เมื่อท่านทราบว่าท่านได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัย ท่านรู้สึกอย่างไร

   .....

   .....

   .....

2. เมื่อท่านทราบว่าจะได้เรียนต่อในมหาวิทยาลัย พ่อแม่ ผู้ปกครอง ญาติพี่น้อง ท่านทราบหรือไม่ ใครทราบบ้าง เขาเหล่านั้นคิดหรือพูดอย่างไรกันบ้าง

   .....

   .....

   .....

3. เมื่อท่านมาเรียนที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ ท่านชอบสิ่งใดที่สุดเพราะอะไร

   .....

   .....

   .....

4. เมื่อท่านมาเรียนที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ ท่านไม่ชอบสิ่งใดที่สุด เพราะอะไร

   .....

   .....

   .....

5. ก่อนเข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัย ท่านเคยคิดอยากทำงานอะไร หรือใช้ชีวิตอย่างไร

   .....

   .....

   .....

6. วันนี้ ท่านอยากทำงานอะไรมากที่สุด เพราะอะไร (โปรดอธิบาย)

   .....

   .....

   .....

7. ท่านจะทำงานที่ตอบในข้อ 6 ที่ไหน (ระบุให้ละเอียด ตามที่คิด เช่น ชื่อสถานที่ บริษัท อำเภอ จังหวัด)

   .....

   .....

   .....

8. ถ้าท่านเลือกได้ ท่านอยากทำงานที่ไหนมากที่สุด (ระบุให้ละเอียด ตามที่คิด เช่น ชื่อสถานที่ บริษัท อำเภอ จังหวัด) เพราะอะไร

.....

.....

.....

9. ปัจจุบัน (ในวันที่ตอบแบบสอบถามนี้) ท่านอยากกลับไปบ้านเกิดหรือไม่

☐ อยาก เพราะ

.....

.....

☐ ไม่อยาก เพราะ

.....

.....

☐ ไม่แน่ใจ เพราะ

.....

.....

10. ถ้าท่านกลับไปบ้านเกิด ท่านจะประกอบอาชีพอะไร ทำอย่างไร ร่วมงานกับใคร

.....

.....

.....

11. ถ้าท่านไม่กลับไปบ้านเกิด ท่านคิดว่าจะประกอบอาชีพอะไร ที่ไหน และเป็นระยะเวลาเท่าใด

.....

.....

.....

12. โปรดให้เหตุผลที่ทำให้ท่าน**อยาก**กลับไปบ้านเกิด

.....

.....

.....

13. โปรดให้เหตุผลที่ทำให้ท่าน**ไม่อยาก**กลับไปบ้านเกิด

.....

.....

.....

14. ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับการทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร อย่างไร

.....

.....

.....

15. ท่านคิดว่า เมื่อเรียนจบไปประกอบอาชีพ ท่านควรมีรายได้อย่างน้อยเท่าใด จึงจะพอเลี้ยงชีพ และค่าใช้จ่ายนั้น ใช้สำหรับอะไรบ้าง

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ข้อมูลนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

รายชื่อนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น รุ่นที่ 1 (ปีการศึกษา 2544)

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ภูมิลำเนา	วิชาโท
1	นายณฐพรรษ ตามะทะ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
2	นายธีรพงศ์ สุยะ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
3	น.ส.นารอน ขาเหล็ก	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	ศิลปาชีพ
4	น.ส.พรรนิกา หิรัญญมาศ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
5	น.ส.มนฑิรา อุปจักร์	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
6	นายยุทธพงษ์ เขื่อนเมือง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
7	น.ส.ลออ เขื่อนเมือง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
8	นายวีรภัทร สุยะ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
9	น.ส.สุมาลี อุปจักร์	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
10	น.ส.อรุณรัตน์ สุยะ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
11	นายบุญแรง แสนหมื่น	อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ	วิชาชีพการเกษตร
12	น.ส.วิภาวดี นกแก้ว	อ.น้ำขุ่น จ.อุบลราชธานี	วิชาชีพการเกษตร
13	น.ส.วิไลลักษณ์ โสตากุล	อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี	วิชาชีพการเกษตร
14	น.ส.อรุณี คำหอม	อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ	ศิลปาชีพ
15	น.ส.พรอนงค์ นามไธสง	อ.คลองหาด จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
16	นายมนัส ลิสะนิ	อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี	วิชาชีพการเกษตร
17	น.ส.วรรณภา โสภณ	อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
18	นายสมบัติ แก้วสะอาด	อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี	วิชาชีพการเกษตร
19	น.ส.สุภาพร มะณีวรรณ	อ.สอยดาว จ.จันทบุรี	วิชาชีพการเกษตร
20	น.ส.สกาวเดือน ศิริญา	อ.วิภาวดี จ.สุราษฎร์ธานี	ศิลปาชีพ
21	น.ส.ธาราภรณ์ ไกรเกตุ	อ.บางขัน จ.นครศรีธรรมราช	ศิลปาชีพ
22	น.ส.วิลัยวัลย์ เกศรินทร์	อ.ทุ่งใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช	ศิลปาชีพ
23	น.ส.วรรลภา รอดทราย	อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช	ศิลปาชีพ
24	น.ส.สุกัลญา อินทร์ฤทธิ์	อ.บางขัน จ.นครศรีธรรมราช	วิชาชีพการเกษตร
25	น.ส.มลฤดี เพชรรักษ์	อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	วิชาชีพการเกษตร

รายชื่อนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น รุ่นที่ 2 (ปีการศึกษา 2545)

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ภูมิลำเนา	วิชาโท
1	น.ส.กายดาว กานต์กตัญญู	อ.ปง จ.พะเยา	วิชาชีพการเกษตร
2	น.ส.กรรณิการ์ พัฒนาดำรง	อ.ปง จ.พะเยา	วิศวกรรมศาสตร์
3	นายจำนงค์ อุดเต็น	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
4	นายประสานธน์ สุยะ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
5	นายสาธิต ปันอิน	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
6	น.ส.นงนุช ชาวยอง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
7	น.ส.สายสมร อุปจักร์	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
8	น.ส.สำเนียง สุยะ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิศวกรรมศาสตร์
9	น.ส.กิ่งดาว จำปา	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิศวกรรมศาสตร์
10	น.ส.พิมพ์มาดา ประทุมวิง	อ.ปากชม จ.เลย	วิศวกรรมศาสตร์
11	นายสุทัศน์ เชื้อคำฮด	อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ	วิศวกรรมศาสตร์
12	น.ส.สาคร คูชัยรัมย์	อ.โนนดินแดง จ.บุรีรัมย์	ศิลปาชีพ
13	น.ส.ศิริกัญญา หาสูง	อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา	วิชาชีพการเกษตร
14	น.ส.พลับพลึง ไหลเรี่ย	อ.กุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์	วิชาชีพการเกษตร
15	น.ส.บังอร พรมชัยยา	อ.คลองหาด จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
16	น.ส.หอมหวน โพธิสาร	อ.วังน้ำเย็น จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
17	น.ส.มลนิภา พันดวง	อ.คลองหาด จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
18	น.ส.นาตยา บัวบุศย์	อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
19	น.ส.สุมาลี พรมอุบล	อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร	วิชาชีพการเกษตร
20	นายสุพรรณ์ ทิศกระโทก	อ.ละอุ่น จ.ระนอง	วิศวกรรมศาสตร์
21	น.ส.เกสร บัวบรรจง	อ.บางขัน จ.นครศรีธรรมราช	ศิลปาชีพ
22	นายอรรถติยะ แก่นอินทร์	อ.บางขัน จ.นครศรีธรรมราช	วิศวกรรมศาสตร์
23	น.ส.สรินยา ทองเพ็ชร์	อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช	วิศวกรรมศาสตร์
24	นายธนสาห์ รามหนู	อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	วิชาชีพการเกษตร
25	นายสนธยา ทวีโชติ	อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	วิศวกรรมศาสตร์
26	น.ส.นพพรรณ ศรีใหม่	อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	ศิลปาชีพ
27	น.ส.จุฑามาศ ศรีวิลัย	อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา	วิชาชีพการเกษตร
28	นายอรรถพล ศรีเปารยะ	อ.ควนกาหลง จ.สตูล	วิชาชีพการเกษตร

รายชื่อนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น รุ่นที่ 3 (ปีการศึกษา 2546)

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ภูมิลำเนา	วิชาโท
1	นายยุรนันท์ ไพรยุธนานนท์	อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน	วิชาชีพการเกษตร
2	น.ส.ธิดาวัลย์ แก้วฟอง	อ.บ้านโคก จ.อุตรดิตถ์	ศิลปาชีพ
3	น.ส.ชฎาพร รัฐมนตรี	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
4	น.ส.ณัชยาพร คนตรง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
5	นายนคร ไชยมงคล	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
6	น.ส.นิชนันท์ เขื่อนเมือง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
7	น.ส.นิรันชณา สุยะ	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
8	นายบุญทัม อินปา	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
9	นายประยง ใจปิง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
10	น.ส.ปราณี ใจปิง	อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
11	น.ส.พัชนีวรรณ เขื่อนเมือง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
12	น.ส.สุนันท์ ใจปิง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
13	นายสุชาติ คำแคว่น	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	วิชาชีพการเกษตร
14	น.ส.เกษประทุม เฟื้อยใต้	อ.โพนสวรรค์ จ.นครพนม	วิชาชีพการเกษตร
15	น.ส.นุชรินทร์ สาที	อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม	วิชาชีพการเกษตร
16	นายพรชัย คำสุวรรณ	อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ	วิชาชีพการเกษตร
17	น.ส.พัชรีย์ โคตรสีเมือง	อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา	วิชาชีพการเกษตร
18	นายศราวุธ พิสูตรเสียง	อ.บางสะพานน้อย จ.ประจวบคีรีขันธ์	ศิลปาชีพ
19	น.ส.กฤติพร มั่นแป้น	อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
20	น.ส.รัตนา เรืองการินทร์	อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว	ศิลปาชีพ
21	น.ส.สุรีรัตน์ เดชคงคา	อ.วังสมบูรณ์ จ.สระแก้ว	วิชาชีพการเกษตร
22	น.ส.กาญจนา ทองเนตร	อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี	วิชาชีพการเกษตร
23	น.ส.สุพัตรา ชีพนุรัตน์	อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี	ศิลปาชีพ
24	น.ส.สุภาภรณ์ หอยสังข์	อ.บางขัน จ.นครศรีธรรมราช	วิชาชีพการเกษตร
25	น.ส.อัจฉราภรณ์ ศรีสวัสดิ์	อ.จุฬาภรณ์ จ.นครศรีธรรมราช	วิชาชีพการเกษตร

รายชื่อนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น รุ่นที่ 4 (ปีการศึกษา 2547)

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ภูมิลำเนา	วิชาโท
1	น.ส.กัลยา สุธรรม	อ.แม่สอด จ.ตาก	ยังไม่เลือก
2	น.ส.จินตนา กันทะวัง	อ.พบพระ จ.ตาก	ยังไม่เลือก
3	น.ส.นงลักษณ์ ไชยมงคล	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	ยังไม่เลือก
4	น.ส.สร้อยเพชร ธิมิตร	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	ยังไม่เลือก
5	น.ส.วิไลวรรณ เขื่อนเมือง	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	ยังไม่เลือก
6	น.ส.ปรียานุช อุปจักร์	อ.บ่อเกลือ จ.น่าน	ยังไม่เลือก
7	น.ส.จุฑาทิพย์ ภาสุวรรณ	อ.ชานุมาน จ.อำนาจเจริญ	ยังไม่เลือก
8	น.ส.สุกัญญา มณีพฤกษ์	อ.บางสะพานน้อย จ.ประจวบคีรีขันธ์	ยังไม่เลือก
9	นายวรรณชร ไชยเดช	อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช	ยังไม่เลือก
10	น.ส.ริยาภรณ์ หนูคง	อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช	ยังไม่เลือก
11	นายนัฐพร อินทรักษ์	อ.พระแสง จ.สุราษฎร์ธานี	ยังไม่เลือก

ภาคผนวก ค
โครงการบัณฑิตคืนถิ่น

ที่มาของโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

เป็นที่ประจักษ์ชัดในปัจจุบันว่า โอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประชาชนยังไปไม่ทั่วถึงทั้งประเทศ โดยเฉพาะในถิ่นทุรกันดารห่างไกล ที่ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีสภาพยากจน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักในความจริงข้อนี้ และได้ทรงจัดตั้งสำนักงานโครงการส่วนพระองค์ จัดทำ "แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร" ขึ้น โดยทรงมีพระราชดำรัสปรารภไว้เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2531 ตอนหนึ่งว่า

> *".....นักเรียนส่วนมากไม่ได้ศึกษาต่อ.....จึงอยากจะตั้งกองทุน แล้วก็สนับสนุนให้นักเรียนเหล่านั้นเลือกเอาจากโรงเรียนในเขตที่หาโอกาสในการศึกษาต่อได้ยาก ให้ได้รับการศึกษาต่อพอเป็นตัวอย่าง อาจจะมีกฎ ข้อบังคับบางประการให้ต้องกลับมาเป็นผู้ช่วยทำความเจริญให้หมู่บ้านหรืออะไร.....การที่นักเรียนได้เรียนต่อนั้นก็จะเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนเอง คือ เมื่อมีความรู้มากขึ้น ควรจะได้มีโอกาสที่จะได้เลือกงาน มีอาชีพที่จะเลี้ยงตัว ที่จะทำประโยชน์ให้แก่ตัวเอง และทำประโยชน์ให้แก่คนอื่นได้มากขึ้น....."*

พระราชดำรัสข้างต้นสะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า แม้ว่าอาจจะมีบางคนได้รับโอกาสที่ดี ได้ศึกษาต่อจนสำเร็จในระดับอุดมศึกษาแล้ว แต่มักจะไม่กลับไปถิ่นภูมิลำเนาเดิม ไม่ได้กลับไปช่วยพัฒนาท้องถิ่นเดิมของตน ท้องถิ่นจึงไม่ได้รับประโยชน์จากผู้สำเร็จการศึกษาเท่าที่ควร ชุมชนชนบทจึงมากขึ้นกว่าแต่ก่อนหลายเท่าตัว

เพื่อเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาให้ทั่วถึงมากขึ้น ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน และผลิตบัณฑิตที่เมื่อจบการศึกษาแล้วจะ "คืนถิ่น" กลับไปพัฒนาสร้างสรรค์ความเจริญให้กับภูมิลำเนาเดิมของตน โดยสามารถพึ่งตนเองด้วยการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองในท้องถิ่นพร้อมกับเป็นผู้นำหรือผู้ร่วมพัฒนาท้องถิ่นในทุกๆ ด้านในฐานะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับท้องถิ่นนั้น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒจึงเสนอโครงการ "บัณฑิตคืนถิ่น" เพื่อรับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความประพฤติดี มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เข้มแข็ง และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชนบทห่างไกลหรือถิ่นทุรกันดาร โดยโครงการนี้จะเลือกบุคคลเข้ามาศึกษาต่อระดับปริญญาตรีด้วยระบบการสอบตรง และอาศัยความร่วมมือประสานงานกัน ระหว่างหน่วยงานหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานโครงการส่วนพระองค์

วัตถุประสงค์ของโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

1. เพื่อส่งเสริมเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจนถึงระดับปริญญาตรีและกลับไปอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง
2. เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นจนสามารถพึ่งตนเอง และเป็นแบบอย่างแห่งการเรียนรู้ของผู้อื่นได้
3. เพื่อให้บัณฑิตเป็นผู้นำ หรือเป็นผู้ให้การศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่คนในท้องถิ่น
4. เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ ความสามารถในหลักการและกระบวนการพัฒนาจนเป็นที่พึ่งขององค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพของการทำงานอย่างมีแบบแผนขององค์กรนั้นได้

เป้าหมายการดำเนินโครงการ

1. นักเรียนสามารถศึกษาจนสำเร็จตามหลักสูตรพัฒนาชุมชน ในระดับปริญญาตรี เพื่อเรียนรู้การพัฒนาชุมชนและการเป็นผู้นำชุมชน ปีละ 25-30 คน
2. บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้วกลับไปดำเนินชีวิตยังถิ่นเดิม
3. บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้ว สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นและชุมชนเดิมของตน
4. บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาแล้วสามารถ พึ่งตนเองได้ด้วยการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองในท้องถิ่นเดิมของตน

ระยะเวลาของการดำเนินการ

โครงการนี้จะเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 เป็นต้นไป

วิธีการดำเนินการในระยะแรก (2544-2548)

1. เสนอโครงการต่อสภามหาวิทยาลัยเพื่ออนุมัติดำเนินการตามโครงการ
2. กำหนดให้การบริหารและดำเนินโครงการเป็นไปในรูปคณะกรรมการอำนวยการ และกรรมการดำเนินการ “บัณฑิตคืนถิ่น”
3. เป็นโครงการพิเศษที่ดำเนินการโดยการประสานงาน และร่วมมือกับหน่วยงานหลายหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยใช้หลักสูตรพัฒนาชุมชนของภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์เป็นแกนกลางในการจัดการเรียนการสอนพร้อมกับเติมความรู้ความสามารถที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพัฒนาการประกอบอาชีพและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

4. ประสานเพื่อดำเนินการร่วมกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการโครงการ ประกอบด้วย

1. อธิการบดี	ประธานกรรมการ
2. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รองประธานกรรมการ
3. รองอธิการบดีฝ่ายแผนและพัฒนา	กรรมการ
4. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	กรรมการ
5. ผู้แทนสำนักงานโครงการส่วนพระองค์	กรรมการ
6. ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
7. ผู้แทนกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ	กรรมการ
8. ผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์	กรรมการ
9. ผู้แทนสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ	กรรมการ
10. ผู้แทนกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน	กรรมการ
11. คณบดีคณะสังคมศาสตร์	กรรมการ
12. คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์	กรรมการ
13. คณบดีคณะวิศวกรรมศาสตร์	กรรมการ
14. คณบดีคณะเภสัชศาสตร์	กรรมการ
15. คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์	กรรมการ
16. คณบดีคณะวิทยาศาสตร์	กรรมการ
17. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	กรรมการและ-เลขานุการ
18. หัวหน้าภาควิชาสังคมศาสตร์	กรรมการและ-ผู้ช่วยเลขานุการ

6. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ ประกอบด้วย

1. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	ประธานกรรมการ
2. คณบดีคณะสังคมศาสตร์	รองประธานกรรมการ
3. คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์	รองประธานกรรมการ
4. คณบดีคณะวิศวกรรมศาสตร์	รองประธานกรรมการ
5. คณบดีคณะเภสัชศาสตร์	รองประธานกรรมการ
6. คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์	รองประธานกรรมการ
7. คณบดีคณะวิทยาศาสตร์	รองประธานกรรมการ
8. รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะสังคมศาสตร์	กรรมการ
9. รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์	กรรมการ
10. ประธานอนุกรรมการฝ่ายการประสานงาน	กรรมการ

11. ประธานอนุกรรมการฝ่ายปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรและการสอน	กรรมการ
12. ประธานอนุกรรมการฝ่ายสอบคัดเลือก	กรรมการ
13. ประธานอนุกรรมการฝ่ายประเมินผล	กรรมการ
14. ประธานอนุกรรมการฝ่ายหารายได้และสิทธิประโยชน์	กรรมการ
15. ประธานอนุกรรมการฝ่ายควบคุมดูแลหอพัก	กรรมการ
16. ประธานอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ	กรรมการ
17. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	กรรมการและ-เลขานุการ
18. หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา	กรรมการและ-ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินโครงการ "บัณฑิตคืนถิ่น" มีหน้าที่วางแผนและดำเนินงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการอำนวยการ ได้แก่

6.1 ดูแลหลักสูตรการศึกษาทั้งหลักสูตร และหลักสูตรเสริมความรู้ความสามารถตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม

6.2 ดูแลและพัฒนานิสิตในหอพัก

6.3 ดำเนินการสอบคัดเลือก

6.4 กำหนดเกณฑ์การบริหารเงินของโครงการ

6.5 วางแผน ประสานงานและประชาสัมพันธ์

6.6 ให้คำปรึกษาและดูแลสิทธิประโยชน์

6.7 ติดตามและประเมินผลโครงการ

7. การคัดเลือกบุคคลเป็นไปตามระเบียบหรือประกาศของมหาวิทยาลัยโดยให้คณะกรรมการดำเนินโครงการเป็นผู้กำหนดรายละเอียดในการดำเนินการ

7.1 สอบข้อเขียน

7.2 สอบสัมภาษณ์

7.3 การตรวจโรค

8. คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครสอบคัดเลือก

8.1 เป็นนักเรียน โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระเทพรัตนราชาสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีภูมิลำเนาในชนบทห่างไกลหรือถิ่นทุรกันดาร มีคะแนนเฉลี่ยสะสมถึงภาคต้นของชั้น ม.6 ไม่ต่ำกว่า 2.00

8.2 เป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามระเบียบของมหาวิทยาลัย

8.3 เป็นผู้มีความประพฤติดี มีศรัทธาและใจรักในงานพัฒนาชุมชน

9. นิสิตในโครงการนี้ จะพักอยู่ในหอพักนิสิตของมหาวิทยาลัยที่องครักษ์

แหล่งงบประมาณและทรัพยากร

1. ใช้งบประมาณแผ่นดินและงบประมาณรายได้ของมหาวิทยาลัยตามโครงการ "บัณฑิตคืนถิ่น" และกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา ที่จัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัย
2. งบประมาณด้านการศึกษา (พิเศษ) ของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน
3. เงินอุดหนุนหรือเงินบริจาคจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือจากเอกชนอื่นๆ
4. ใช้บุคลากรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มีอยู่ในปัจจุบันและจะมีเพิ่มเติมตามความจำเป็นในโอกาสต่อไป
5. ใช้ทรัพยากรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติตามความจำเป็นของการสร้างบัณฑิตเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ประมาณการค่าใช้จ่าย

ค่าใช้จ่ายของนิสิต

1.	ค่าลงทะเบียน ภาคเรียนปกติ 2 ภาคเรียน คนละ	14,000	บาท
2.	ค่าลงทะเบียนเรียนภาคฤดูร้อน 1 ภาคเรียน คนละ	5,000	บาท
3.	ค่าหนังสือตำรา ค่าอาหาร ค่าใช้จ่ายส่วนตัว ประมาณคนละ	51,000	บาท / ปี
	รวมค่าใช้จ่ายต่อคนปีละ	70,000	บาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ถ้าสามารถดำเนินการตามโครงการนี้ได้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จะสามารถกระจายโอกาสทางการศึกษาตาม พรบ. การศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ไปยังท้องถิ่นห่างไกลได้มากขึ้น สามารถคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความประพฤติดี มีศรัทธาและใจรักต่องานพัฒนาชุมชนและประเทศชาติโดยรวม อันจะทำให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพกลับไปทำงานในถิ่นเดิมของตน สามารถทำงานเลี้ยงชีพในท้องถิ่นของตนได้ และสามารถมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติสืบไป

การประเมินผล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสำนักงานคณะกรรมการตำรวจแห่งชาติ จะร่วมมือกันติดตามและประเมินผลโครงการนี้ โดยทำการประเมินย่อยๆ ทุกๆ ปี และงบประมาณผลรวมทุก 4 ปี

ผลของการศึกษาประเมินผลจะเสนอต่อคณะกรรมการอำนวยการ เพื่อปรับปรุงแก้ไขและสร้างเสริมเพื่อให้โครงการ “บัณฑิตคืนถิ่น” สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดผลดีมากยิ่งๆ ขึ้นต่อไป

ภาคผนวก ง

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน

(หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2544)

1. ชื่อหลักสูตร

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน

Bachelor of Arts Program in Community Development

2. ชื่อปริญญา

ชื่อเต็ม (ไทย) : ศิลปศาสตรบัณฑิต (การพัฒนาชุมชน)

ชื่อย่อ (ไทย) : ศศ.บ. (การพัฒนาชุมชน)

ชื่อเต็ม (อังกฤษ) : Bachelor of Arts (Community Development)

ชื่อย่อ (อังกฤษ) : B.A. (Community Development)

3. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

4. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ปรัชญา

มุ่งหวังที่จะผลิตบุคคลให้เป็นผู้มีความรอบรู้ในวิชาการด้านการพัฒนาและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถในด้านการพัฒนาชุมชนอย่างมีคุณภาพ
2. เพื่อผลิตบัณฑิตให้สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่นของตน
3. เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ

5. หลักการและเหตุผล

5.1 หลักการและเหตุผลของหลักสูตร

ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทุกประเทศทั่วโลกต่างมุ่งที่จะพัฒนาประเทศของตนในทุกๆ ด้านเพื่อความอยู่รอดและเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าสามารถดำรงอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์นั้นได้อย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพ ประเทศไทยในฐานะสมาชิกโลกต้องเผชิญกับกระแสรุนแรงของโลกาภิวัตน์เช่นเดียวกัน อีกทั้งยังได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่และใช้ทรัพยากรทุกอย่างที่มีเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน อย่างไรก็ดีประชากรส่วนใหญ่ของประเทศยังคงต่อสู้กับปัญหาพื้นฐานสำคัญๆ เช่น ความยากจน การศึกษาต่ำ รายได้ต่ำ ด้อยโอกาส ถูกเอารัดเอาเปรียบ มีปัญหาสุขภาพและสุขอนามัย คุณภาพชีวิตต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และปัญหาอื่นๆ อีกหลายประการ การพัฒนาที่เน้นหนักด้านใดด้านหนึ่งเพียงอย่างเดียว เช่น เน้นแต่การพัฒนาเศรษฐกิจ ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าไม่ได้บังเกิดผลดีดังที่มุ่งหวังไว้ ในทางตรงกันข้ามกลับทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจนมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น จำนวนคนยากจนยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และได้นำไปสู่การเกิดขึ้นตามมาของปัญหาอื่นมากมาย แนวทางการพัฒนาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกนั้นเน้นที่คนเป็นศูนย์กลางโดยเน้นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน การที่จะให้เกิดการพัฒนาเช่นนั้นได้จะต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถได้รับการฝึกฝนอบรมให้เข้าใจหลักการวิธีการและกระบวนการการพัฒนาเป็นอย่างดีเป็นจำนวนมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าประเทศของเรายังขาดแคลนบุคลากรด้านการพัฒนาอีกมาก ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้พิจารณาเห็นความจริงข้อนี้ จึงได้สร้างหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชนขึ้น เพื่อสนองต่อความจำเป็นดังกล่าวและเพื่อให้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลไกการพัฒนาประเทศที่จะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืนสืบไป

5.2 หลักการและเหตุผลในการปรับปรุงแก้ไข

ภาควิชาสังคมวิทยาได้สร้างหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 แต่ไม่เคยเปิดทำการสอนสาขาวิชานี้ที่ประสานมิตรและไม่เคยมีการปรับปรุงหลักสูตรนี้เลย บัดนี้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้จัดทำโครงการ “บัณฑิตคืนถิ่น” โดยกำหนดที่จะโดยใช้หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาการพัฒนาชุมชนเป็นแกนในการดำเนินการ จึงเป็นการสมควรที่จะมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ต่างๆ ในด้านการพัฒนาชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก และให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการบัณฑิตคืนถิ่นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ดูรายละเอียดโครงการบัณฑิตคืนถิ่นในภาคผนวก ค)

6. กำหนดการเปิดสอน

หลักสูตรฉบับปรับปรุงใหม่เริ่มใช้กับนิสิตรุ่นปีการศึกษา 2544 ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 เป็นต้นไป

7. คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

ผู้ที่เข้าศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการพัฒนาชุมชน ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ จะต้องสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการหรือเทียบเท่า

8. การคัดเลือกผู้เข้าศึกษา

กำหนดให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒว่าด้วยการศึกษาขั้นปริญญาตรี พ.ศ. 2543

9. ระบบการศึกษา

กำหนดให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2543

10. ระยะเวลาการศึกษา

กำหนดให้นิสิตลงทะเบียนเรียนตามระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2543

11. การลงทะเบียนเรียน

กำหนดให้นิสิตลงทะเบียนเรียนตามระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2543

12. การวัดผลและสำเร็จการศึกษา

เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒว่าด้วยการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2543

13. อาจารย์ภาคสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ลำดับที่	ชื่อ - ชื่อสกุล*	คุณวุฒิ
1	ผศ.วราคม ทีสุกะ**	ศน.บ. M.A. (SOCIOLOGY)
2	ผศ.ทัศนีย์ ทองสว่าง**	กศ.บ. สค.ม. (สังคมวิทยาเน้นประชากรศาสตร์)
3	อ.ดร.สธญ ภู่คง***	ศน.บ. (เกียรตินิยม) M.A. , Ph.D. (SOCIOLOGY)
4	อ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	พธ.บ. (เกียรตินิยม) M.A. , Ph.D. (SOCIOLOGY)
5	อ.สุดา เทียบจัตุรัส**	กศ.บ. M.S. (SOCIOLOGY)
6	อ.อรุณ เก้าเอี้ยน	ศศ.บ. สค.ม. (สังคมวิทยาเน้นประชากรศาสตร์)
7	อ.ดลฤดี สุวรรณคีรี	ศศ.บ. ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)
8	อ.สิริภา สงเคราะห์	รบ. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) สค.ม. (สังคมวิทยา)
9	ผศ.พัชรี ศรีสังข์	พย.บ. (เกียรตินิยม) กศ.ม. (สุขศึกษา)

* รายชื่อคณาจารย์เมื่อเปิดโครงการบัณฑิตคืนถิ่น (พ.ศ.2544)

** ปัจจุบัน (พ.ศ. 2548) เกษียณอายุราชการ

*** ปัจจุบัน (พ.ศ. 2548) ย้ายไปอยู่สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

14. จำนวนนิสิต

จำนวนนิสิตที่จะเข้ารับเข้าหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการพัฒนาชุมชน ปีละ 30 คน ดังต่อไปนี้

จำนวนนิสิตตั้งแต่ปีการศึกษา 2544 - 2548

ชั้นปีที่	ปีการศึกษา				
	2544	**2545**	**2546**	**2547**	**2548**
1	30	30	30	30	30
2	-	30	30	30	30
3	-	-	30	30	30
4	-	-	-	30	30
จำนวนรวม	30	60	90	120	120
สำเร็จการศึกษา				30	30

15. สถานที่และอุปกรณ์การสอน

15.1 สถานที่ ใช้อาคารเรียนคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และบรรยายรวมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และอาคารเรียนที่องครักษ์

15.2 อุปกรณ์ ใช้อุปกรณ์การสอนของภาควิชาสังคมวิทยา ของคณะสังคมศาสตร์ และของหน่วยงานที่ร่วมโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

16. หนังสือและตำราเรียน

ใช้หนังสือและตำราเรียนที่มีอยู่ในหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

17. งบประมาณ

17.1 ใช้งบประมาณแผ่นดิน และงบประมาณเงินรายได้ประจำปีของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

17.2 ค่าใช้จ่ายในการผลิตศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน เฉลี่ยประมาณคนละ 40,000 บาท

18. หลักสูตร

18.1 โครงสร้างหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการพัฒนาชุมชน มีจำนวนหน่วยกิตรวมกันไม่น้อยกว่า 140 หน่วยกิต ประกอบด้วยหมวดวิชาต่อไปนี้

(1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	ไม่น้อยกว่า	32 หน่วยกิต
(2) หมวดวิชาเฉพาะ	ไม่น้อยกว่า	66 หน่วยกิต
ประกอบด้วย		
ก. วิชาพื้นฐานวิชาเอก		21 หน่วยกิต
ข. วิชาเอกบังคับ		42 หน่วยกิต
ค. วิชาเอกเลือก	ไม่น้อยกว่า	3 หน่วยกิต
(3) หมวดวิชาโท	ไม่น้อยกว่า	36 หน่วยกิต
ประกอบด้วย		
ก. วิชาโท กลุ่ม 1	ไม่น้อยกว่า	18 หน่วยกิต
ข. วิชาโท กลุ่ม 2	ไม่น้อยกว่า	18 หน่วยกิต
(4) หมวดวิชาเลือกเสรี	ไม่น้อยกว่า	6 หน่วยกิต
รวมตลอดหลักสูตร	ไม่น้อยกว่า	140 หน่วยกิต

18.2 รายวิชาในแต่ละหมวด

ก. รายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปไม่น้อยกว่า 32 หน่วยกิต

ประกอบด้วย

1. กลุ่มภาษา (10 หน่วย)

1.1 ภาษาไทย 4 หน่วยกิต

ทย 101 ทักษะทางภาษา 1	2 (2-0)
TH 101 Languages Skills I	
ทย 102 ทักษะทางภาษา 2	2 (2-0)
TH 102 Languages Skills II	

1.2 ภาษาต่างประเทศ 6 หน่วยกิต ให้เลือกเรียนภาษาใดภาษาหนึ่ง

1.2.1 ภาษาอังกฤษ

อก 101 ภาษาอังกฤษ	3 (3-0)
EN 101 English I	
อก 102 ภาษาอังกฤษ 2	3 (3-0)
EN 102 English II	

1.2.2 ภาษาฝรั่งเศส

ฝศ 101 ภาษาฝรั่งเศส 1 3 (3-0)

FR 101 French Language I

ฝศ 102 ภาษาฝรั่งเศส 2 3 (3-0)

FR 102 French Language II

1.2.3 ภาษาเยอรมัน

ยม 101 ภาษาเยอรมัน 1 3 (3-0)

GM 101 German Language I

ยม 102 ภาษาเยอรมัน 2 3 (3-0)

GM 102 German Language II

1.2.4 ภาษาจีนปัจจุบันพื้นฐาน

จน 101 ภาษาจีนปัจจุบันพื้นฐาน 1 3 (3-0)

CN 101 Basic Modern Chinese I

จน 102 ภาษาจีนปัจจุบันพื้นฐาน 2 3 (3-0)

CN 102 Basic Modern Chinese II

1.2.5 ภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน

ญป 101 ภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน 1 3 (3-0)

JP 101 Basic Japanese I

ญป 102 ภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน 2 3 (3-0)

JP 101 Basic Japanese II

2. กลุ่มมนุษยศาสตร์ 6 หน่วยกิต

บส 101 สารนิเทศและการศึกษาค้นคว้า 2 (2-0)

LIS 101 Information Services and Study Fundamentals

มน 101 มนุษย์กับความงาม 2 (2-0)

HM 101 Man and Aesthetics

มน 102 มนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม 2 (2-0)

HM 102 Man,Reasoning and Ethics

3. กลุ่มสังคมศาสตร์ 6 หน่วยกิต

เลือกเรียนจากรายวิชาต่อไปนี้

ธร 100 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจ 2 (2-0)

BU 100 General Business

ปศ 103 มนุษย์กับอารยธรรม 2 (2-0)

HI 103 Man and Civilization

ภม 102 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 2 (2-0)

GE 102 Conservation of Natural Resources

ภม 103 ภูมิศาสตร์ประเทศไทย 2 (2-0)

GE 103 Geography of Thailand

ภม 104 มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม 2 (2-0)

GE 104 Man and Environment

รฐ 102 มนุษย์กับการเมือง 2 (2-0)

PO 102 Man and Politics

ศฐ 100 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย 2 (2-0)

EC 100 Economic History of Thailand

ศฐ 101 เศรษฐกิจไทยปัจจุบัน 2 (2-0)

EC 101 Contemporary Thai Economy

สค 111 สังคมและวัฒนธรรมไทย 2 (2-0)

SO 111 Thai Society and Culture

4. กลุ่มวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ 6 หน่วยกิต

คณ 101 คณิตศาสตร์กับชีวิตประจำวัน 2 (2-0)

MA 101 Mathematics in Daily Life

วท 101 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม 2 (2-0)

SC 101 Science, Technology and Enviroment

วท 102 วิทยาศาสตร์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2 (2-0)

SC 102 Science and Quality of Life

5. กลุ่มพลศึกษา 2 หน่วยกิต

พล 101 การสร้างเสริมคุณภาพชีวิต 2 (2-0)

PE 101 Wellness Development

รายวิชาเลือก

เลือกเรียนวิชาศึกษาทั่วไปอื่นๆ ของคณะสังคมศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์หรือพลศึกษาที่ยังไม่ได้เรียน จนได้จำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 32 หน่วยกิต

สำหรับวิชาศึกษาทั่วไปของสังคมศาสตร์ ได้แก่รายวิชาต่อไปนี้

ธร 251 ธุรกิจและสิ่งแวดล้อม 2 (2-0)

BU 251 Business and Environment

ศฐ 100 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย 2 (2-0)

EC 100 Economic History of Thailand

ศฐ 101 เศรษฐกิจไทยปัจจุบัน 2 (2-0)

EC 101 Contemporary Thai Economic

ภม 102 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 2 (2-0)

GE 102 Conservation of Natural Resources

ภม 103 ภูมิศาสตร์ประเทศไทย 2 (2-0)

GE 103 Geography of Thailand

ภม 104 มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม 2 (2-0)

GE 104 Man and Environment

สค 101 สังคมวิทยาเบื้องต้น 2 (2-0)

SO 101 Introduction to Sociology

สค 102 ประชากรศึกษา 2 (2-0)

SO 102 Population Education

สค 103 สังคมวิทยาชุมชน 2 (2-0)

SO 103 Community Sociology

สค 111 สังคมและวัฒนธรรมไทย 2 (2-0)

SO 111 Thai Society and Culture

รฐ 100 การเมืองเบื้องต้น 2 (2-0)

PO 100 Introduction to Politics

ปศ 100 พื้นฐานอารยธรรม 2 (2-0)

HI 100 Introduction to Thai Civilization

ปศ 101 เหตุการณ์โลกปัจจุบัน 2 (2-0)

HI 101 Contemporary World Affairs

รายวิชาเลือกหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของคณะมนุษยศาสตร์ ได้แก่ รายวิชาต่อไปนี้

จต 101 จิตวิทยาเบื้องต้น 2 (2-0)

PG 101 Introduction to Psychology

ดร 101 ดนตรีไทย 2 (2-0)

MU 101 Survey of Thai Music

ดร 102 สังคีตนิยม 2 (2-0)

MU 102 Music Appreciation

ทย 103 วาทการ 2 (2-0)

TH 103 Speech Training

ปญ 101 ปรัชญาเบื้องต้น 2 (2-0)

PH 101 Introduction to Philosophy

ปญ 111 พุทธศาสตร์ 2 (2-0)

PH 111 Buddhism

ศล 101 ศิลปะกับมนุษย์ 2 (2-0)

AR 101 Art and Humanity

รายวิชาเลือกหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของคณะพลศึกษา ได้แก่รายวิชาต่อไปนี้

พล 171 เทนนิส 1 1 (1-1)

PE 171 Tennis I

พล 172 เทเบิลเทนนิส 1 1 (1-1)

PE 172 Table Tennis I

พล 173 แบดมินตัน 1 1 (1-1)

PE 173 Badminton I

พล 382 กิจกรรมเข้าจังหวะ 1 (1-1)

PE 382 Rhythmic Activity

พล 385 ลีลาศึกษา 1 (1-1)

PE 385 Movement Education

พล 481 ลีลาศ 1 (1-1)

PE 481 Ballroom Dance

พล 482 แอโรบิคด๊านซ์ 1 (1-1)

PE 482 Aerobic Dance

พล 484 กอล์ฟ 1 (1-1)

PE 484 Golf

พล 485 เกมเบ็ดเตล็ด 1 (1-1)

PE 485 Games

พล 486 โมเดอร์นด๊านซ์ 1 (1-1)

PE 486 Modern Dance

ข. หมวดวิชาเฉพาะด้าน

กำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 66 หน่วย

1. วิชาพื้นฐานวิชาเอก 21 หน่วย

สค 113 ชุมชนกับสภาพแวดล้อม 3 (3-0)

SO 113 Community and Environment

สค 114 สังคม การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจประเทศไทย 3 (3-0)

SO 114 Social Polity and Economic in Thailand

สค 211 ประเพณีและศาสนาของไทย 3 (3-0)

SO 211 Thai Customs and Religions

สค 215 กฎหมายและการปกครองท้องถิ่น 3 (3-0)

So 215 Law and Local Government

สค 301 สังคมวิทยาชนบท 3 (3-0)

SO 301 Rural Sociology

สค 342 ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ 3 (3-0)

SO 342 Research Method of Social Science

สค 335 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 3 (3-0)

SO 335 Social and Cultural Change

2. วิชาเอกบังคับ 42 หน่วยกิต

สค 203 จริยธรรมนักพัฒนา 3 (3-0)

SO 203 Developer's Ethics

สค 253 การพัฒนาองค์กรชุมชน 3 (3-0)

SO 253 Community Organization Development

สค 354 การบริการและการจัดการโครงการพัฒนา 3 (3-0)

SO 354 Development Project Administration and Management

สค 254 เศรษฐกิจพอเพียง 3 (3-0)

SO 254 Self-sufficient Economy

สค 311 ชุมชนศึกษา 3 (3-0)

SO 311 Community Study

สค 312 กระบวนการพัฒนาชุมชน 3 (3-0)

SO 312 Community Development Process

สค 334 ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน 3 (3-0)

SO 334 Theory of Community Develpoment

สค 356 การจัดการธุรกิจชุมชน 3 (3-0)

SO 356 Community Business Management

สค 358 กระบวนการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน 3 (3-0)

SO 358 People Participation for Development

สค 414 การพัฒนาภาวะผู้นำในงานพัฒนาชุมชน 3 (3-0)

SO 414 Leadership Development in Community Development

สค 442 สัมมนาการพัฒนาชุมชน 3 (3-0)

SO 442 Seminar : Issues in Community Development

สค 461 การเตรียมฝึกปฏิบัติการเชิงวิชาชีพ 3 (3-90)

SO 461 Preparation for Professional Practice in Community Development

สค 462 ฝึกงานพัฒนาชุมชน 6 (350)

SO 462 Practicum in Community Development

3. วิชาเอก ให้เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 3 หน่วย

สค 209 สังคมวิทยาครอบครัว 3 (3-0)

SO 209 Sociology of the Family

สค 214 ประชาสัมพันธ์ 3 (3-0)

SO 214 Public Relations

สค 256 การจัดสวัสดิการโดยชุมชน 3 (3-0)

SO 256 Local Welfare by Community

สค 304 สังคมวิทยาว่าด้วยสตรี 3 (3-0)

SO 304 Sociology of Women

สค 316 การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม 3 (3-0)

SO 316 Development of Person's and Group's Ability

สค 317 กลุ่มธุรกิจพื้นบ้านกับการพัฒนาชุมชน 3 (3-0)

SO 317 Folk Business Group and Community Development

สค 318 การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มพูนเศรษฐกิจในครอบครัว 3 (3-0)

SO 318 Appropriate Technology for Home's Economy

สค 321 ปัญหาสังคม 3 (3-0)

SO 321 Social Problems

สค 331	จิตวิทยาสังคม	3 (3-0)
SO 331	Social Psychology	
สค 337	การจัดองค์กรและผู้นำกับการพัฒนาชุมชน	3 (3-0)
SO 337	Organization, Leadership and Community Development	
สค 341	สถิติสังคมเบื้องต้นสำหรับนักสังคมศาสตร์	3 (3-0)
SO 341	Introductory Statistics for the Social Scientists	
สค 411	องค์การทางสังคม	3 (3-0)
SO 411	Social Organization	
สค 415	การศึกษานอกระบบในงานพัฒนาชุมชน	3 (3-0)
SO 415	Nonformal Education in Community Development	
สค 416	การปฏิรูปที่ดินกับการพัฒนาชุมชน	3 (3-0)
SO 416	Land Reform and Community Development	
สค 417	การสาธารณสุขและการสุขาภิบาลกับงานพัฒนาชุมชน	3 (3-0)
SO 417	Public Health Sanitation and Community Development	
สค 421	สวัสดิการสังคม	3 (3-0)
SO 421	Social Welfare	
สค 443	พัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ	3 (3-0)
SO 443	Comparative Community Development	
สค 445	การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้านการพัฒนาชุมชน	3 (3-0)
SO 445	Independent Study on Community Development	

ค. วิชาโท

กำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 36 หน่วยกิต นิสิตอาจเรียนวิชาโท กลุ่ม 1 จำนวน 18 หน่วยกิต และกลุ่ม 2 จำนวน 18 จำนวนกิต ต่อเนื่องกัน หรือแยกกันเรียน 2 กลุ่มวิชาก็ได้ โดยคำแนะนำและเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษา (ดูวิชาโทสำหรับนิสิตสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน "โครงการบัณฑิตคืนถิ่น" ในดูภาคผนวก จ)

ง. วิชาเลือกเสรี

กำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต โดยเลือกเรียนจากรายวิชาที่เปิดสอนอยู่ในทุกคณะของมหาวิทยาลัย

19. ความหมายของเลขรหัสและคำอธิบายรายวิชา

ความหมายของเลขรหัสวิชา

เลขรหัสตัวแรก หมายถึง ชั้นปีที่เปิดสอน

เลขรหัสตัวกลาง หมายถึง กลุ่มวิชาดังนี้

เลข 0	หมายถึง	วิชาพื้นฐานเบื้องต้น
เลข 1	หมายถึง	วิชาทั่วไป
เลข 2	หมายถึง	วิชาที่กล่าวถึงสภาวะทางสังคม
เลข 3	หมายถึง	วิชาที่เป็นทฤษฎีหรือองค์การ
เลข 4	หมายถึง	วิชาด้านการวิจัย สถิติและการสัมมนา
เลข 5	หมายถึง	การพัฒนาชุมชน
เลจ 6	หมายถึง	การศึกษาภาคปฏิบัติหรือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
เลขรหัสตัวสุดท้าย	หมายถึง	ลำดับที่ของรหัสตัวกลาง

20. ความหมายของหน่วยกิต

ตัวเลขที่แสดงหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาในหลักสูตรมีความหมายดังนี้

ตัวเลขนอกวงเล็บ	หมายถึง	จำนวนหน่วยกิต
ตัวเลขในวงเล็บที่ 1	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงภาคทฤษฎี
ตัวเลขในวงเล็บที่ 2	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงภาคปฏิบัติ

แผนการเรียนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต
วิชาเอกการพัฒนาชุมชน (โครงการบัณฑิตคืนถิ่น)

ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2	ภาคเรียนที่ 3 (ฤดูร้อน)
ทย 101 ทักษะทางภาษา 1 2(2-0) อก 101 ภาษาอังกฤษ 1 3(3-0) มน 101 มนุษย์กับความงาม 2(2-0) วท 101 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม 2(2-0) คณ 101 คณิตศาสตร์กับชีวิตประจำวัน 2(2-0) บส 101 สารนิเทศและการศึกษาค้นคว้า 2(2-0) พล 101 การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต 2(2-0) สค 101 สังคมวิทยาเบื้องต้น 2(2-0) สค 111 สังคมและวัฒนธรรมไทย 2(2-0) รวม 9 รายวิชา 19 หน่วยกิต	ทย 102 ทักษะทางภาษา 2(2-0) อก 102 ภาษาอังกฤษ 2 3(3-0) มน 102 มนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม 2(2-0) วท 102 วิทยาศาสตร์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2(2-0) รฐ 102 มนุษย์กับการเมือง 2(2-0) ภม 104 มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม 2(2-0) สค 113 ชุมชนกับสภาพแวดล้อม 3(3-0) สค 114 สังคม การเมืองการปกครองและเศรษฐกิจประเทศไทย 3(3-0) สค 203 จริยธรรมนักพัฒนา 3(3-0) รวม 9 รายวิชา 22 หน่วยกิต	ฝึกงานและฝึกปฏิบัติงานกับปราชญ์ชาวบ้าน ระยะเวลา 1.5 เดือน ถึง 2 เดือน
หมายเหตุ นิสิตเรียนวิชาพื้นฐานครบ 32 หน่วยกิต และเรียนวิชาเอก 9 หน่วยกิต ในภาคเรียนที่ 2		
สค 209 สังคมวิทยาว่าด้วยครอบครัว 3(3-0) สค 211 ประเพณีและศาสนาของไทย 3(3-0) สค 215 กฎหมายและการปกครองท้องถิ่น 3(3-0) สค 254 เศรษฐกิจพอเพียง 3(3-0) สค 311 ชุมชนศึกษา 3(3-0) วิชาเลือกเสรี 6 หน่วยกิต รวม 7 รายวิชา 21 หน่วยกิต	วิชาโท กลุ่ม 1 18 หน่วยกิต	ฝึกอบรมหรือฝึกงานระยะเวลา 1.5 เดือน ถึง 2 เดือน

ภาคเรียนที่ 1	ภาคเรียนที่ 2	ภาคเรียนที่ 3 (ฤดูร้อน)
สค 253 การพัฒนาองค์กรชุมชน 3(3-0) สค 301 สังคมวิทยาชนบท 3(3-0) สค 334 ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน 3(3-0) สค 335 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 3(3-0) สค 342 ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ 3(3-0) สค 354 การบริหารและจัดการโครงการพัฒนา 3(3-0) สค 358 กระบวนการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน 3(3-0) รวม 7 รายวิชา 21 หน่วยกิต	วิชาโท กลุ่ม 2	ฝึกงานและฝึกปฏิบัติงานระยะเวลา 1.5 เดือน ถึง 2 เดือน
สค 352 กระบวนการพัฒนาชุมชน 3(3-0) สค 356 การจัดการธุรกิจชุมชน 3(3-0) สค 414 ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชน 3(3-0) สค 442 สัมมนาประเด็นการพัฒนาชุมชน 3(3-0) สค 461 การเตรียมฝึกปฏิบัติเชิงวิชาชีพ 3(1-90)	สค 462 ฝึกงานการพัฒนาชุมชน 6(0-350)	

ภาคผนวก จ
หลักสูตรวิชาโทโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

ภาคผนวก จ-1 หลักสูตรวิชาโท วิชาชีพการเกษตร

1. ชื่อหลักสูตร

หลักสูตรวิชาโท วิชาชีพการเกษตร

(Minor in Agricultural Profession)

2. หน่วยงานรับผิดชอบ

ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3. หลักการและเหตุผล

โครงการบัณฑิตคืนถิ่นเป็นโครงการนำร่องของมหาวิทยาลัย ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศในระดับรากหญ้า (ระดับชุมชน) โดยมีเป้าหมายผลิตบัณฑิตให้กลับไปพัฒนาท้องถิ่น และสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนได้

หลักสูตรวิชาโท วิชาชีพการเกษตร เป็นหลักสูตรที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่เกิดจากการเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกรผู้รู้ในชุมชน และฝึกอาชีพในท้องถิ่นของตน โดยเน้นภาคปฏิบัติจนเกิดทักษะสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนได้ และเป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองต่อโครงการบัณฑิตคืนถิ่น เพื่อให้นิสิตได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตรทั้งในเชิงหลักการด้านเกษตร การบริหารจัดการด้านการเกษตร และการฝึกปฏิบัติจริงในท้องถิ่น

4. วัตถุประสงค์

1. นิสิตมีความรู้ความเข้าใจหลักการพื้นฐานของวิชาชีพการเกษตร การเกษตรกับการพัฒนาประเทศ ในแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ
2. นิสิตมีความรู้ ความเข้าใจหลักการจัดฟาร์ม การบริหารจัดการด้านการเกษตร การตลาดและธุรกิจการเกษตร
3. นิสิตมีทักษะและสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนเองได้

5. กำหนดการเปิดสอน

เปิดการสอนในภาคเรียนที่ 2 และภาคฤดูร้อน ในชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 โดยเริ่มเปิดสอนในภาคเรียนที่ 2/2545

6. คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

นิสิตวิชาเอกการพัฒนาชุมชน โครงการบัณฑิตคืนถิ่น ชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3

7. การคัดเลือกผู้เข้าศึกษา

รับเฉพาะนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

8. ระบบการศึกษา

เป็นการศึกษาตามแผนการเรียน ดังปรากฏอยู่ในแผนการเรียนหลักสูตรวิชาโทวิชาชีพการเกษตร

9. ระยะเวลาการศึกษา

2 ภาคการศึกษา

10. การลงทะเบียนเรียน

หลักสูตรกำหนดให้เรียน 36 หน่วยกิต โดยเรียนในภารเรียนที่ 2 และภาคฤดูร้อนของชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3

11. อาจารย์ผู้สอน

1. ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ประชิด วามานนท์
   ที่ปรึกษาโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ สวนจิตรลดา กรุงเทพฯ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.เกศินี ปายะนันทน์
   ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร
   คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
3. รองศาสตราจารย์ ดร.เอ็จ สโรบล
   ภาควิชาพืชไร่นา
   คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
4. รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย จันทร์ประเสริฐ
   ภาควิชาพืชไร่นา
   คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมิต ยิ้มมงคล
   ภาควิชาสัตวศาสตร์
   คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
6. อาจารย์สมเกียรติ ประสานพานิช
   ภาควิชาสัตวศาสตร์
   คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
7. รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดา อินทรวิชัย
   ภาควิชาเกษตรกลวิธาน
   คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน
8. ดร.สมเกียรติ ฉายโช้น
   นักวิชาการ 8 กองวิชาการ
   กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
9. อาจารย์ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
10. อาจารย์คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
11. บุคลากรจากศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดปทุมธานี
12. บุคลากรสำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก
13. บุคลากรสำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดนครนายก
14. เกษตรกรผู้ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดปทุมธานี จังหวัดนครนายก และจังหวัดปราจีนบุรี ฯลฯ

รายชื่อปราชญ์ชาวบ้าน

1. ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม	224 หมู่ที่ 1 บ้านห้วยหิน ต.ลาดกระทิง จ.ฉะเชิงเทรา
2. พ่อมหาอยู่ สุนทรชัย	6 หมู่ที่ 4 ต.สลักได อ.เมือง จ.สุรินทร์
3. พ่อเชียง ไทยดี	59 หมู่ที่ 2 ต.ยาง อ.ศรีขรภูมิ จ.สุรินทร์
4. พ่อผาย สร้อยสระกลาง	158 หมู่ที่ 4 ต.โคกล่าม อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์
5. พ่อทองหล่อ เจนไธสง	1 หมู่ที่ 2 ต.หายโศก อ.พุทธไธสง จ.บุรีรัมย์
6. พ่อสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์	34 บ้านปากช่อง ต.สนามชัย อ.สตึก จ.บุรีรัมย์
7. พ่อคำเดื่อง ภายี	40 หมู่ที่ 8 ต.หัวฝาย กิ่ง อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา
8. พ่อประคอง มนต์กระโทก	29 หมู่ที่ 4 ต.พลับพลา อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา
9. พ่อจันทร์ที ประทุมภา	138 หมู่ที่ 6 ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา
10.พ่อบุญเต็ม ชัยลา	68 หมู่ที่ 4 ต.คอนฉิม อ.แวงใหญ่ จ.ขอนแก่น
11.พ่อทัศน์ กระยอม	108 หมู่ที่ 6 ต.ก้านเหลือง อ.แวงน้อย จ.ขอนแก่น

12.พ่อผอง เกตพิบูลย์ 83 หมู่ที่ 7 ต.โคกสง่า อ.พล จ.ขอนแก่น

13.พ่อชาลี มาระแสง 25 หมู่ที่ 10 ต.คำพระ อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ

14.ปราชญ์ชาวบ้านภาคเหนือ

15.ปราชญ์ชาวบ้านภาคกลาง

16.ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้

อาจารย์ประสานงาน คณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น และอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา เป็นอาจารย์ประสานงาน

12. สถานที่ดำเนินการ

ศูนย์องครักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

13. ห้องสมุด

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

14. งบประมาณ

งบประมาณของภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ และโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

15. โครงสร้างและหลักสูตร

กำหนดให้เรียน 36 หน่วยกิต โดยแบ่งเป็น 2 วิชาโทย่อย คือ วิชาชีพการเกษตร 1 : 18 หน่วยกิต วิชาโทวิชาชีพการเกษตร หน่วยกิต 2 : 18 ดังนี้

วิชาโทวิชาชีพการเกษตร 1

สค 270 หลักเบื้องต้นวิชาชีพการเกษตร 3(3-0)

SO 270 Introductory Principles of Agricultural Profession

สค 271 หลักการกสิกรรมสำหรับวิชาชีพการเกษตร 3(3-0)

SO 271 Principles of Horticulture For Agricultural Profession

สค 272 หลักการปศุสัตว์ สำหรับวิชาชีพการเกษตร 3(3-0)

SO 272 Principles of Grazing Livestock For Agricultural Profession

สค 273 การเกษตรเฉพาะอย่าง 3(3-6)

SO 273 Individualized Projects in Agriculture

สค 274 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรกับปราชญ์ชาวบ้าน (1) 3(3-6)

SO 274 Agricultural Apprenticeship with Local Scholars (1)

สค 275 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรในท้องถิ่น 3(3-6)

SO 275 Agricultural Practicum in Local Areas

วิชาโทวิชาชีพการเกษตร 2

สค 371 หลักการจัดการฟาร์มและธุรกิจการเกษตร 3(3-0)

SO 371 Priciples of Farm Management and Agribusiness

สค 372 หลักการถนอมและแปรรูปอาหารจากผลผลิตการเกษตร 3(3-0)

SO 372 Priciples of Food Preservation and Processing from Agricultural Products

สค 373 หลักการบริหารเครื่องมือเกษตร 3(3-0)

SO 373 Priciples of Agricultural Equipment Administration

สค 374 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรกับปราชญ์ชาวบ้าน (2) 3(3-6)

SO 374 Principles of Apprenticeship with Local Scholars (2)

สค 375 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรในท้องถิ่น (2) 6(0-12)

SO 375 Agricultural Practicum in Local Areas (2)

ความหมายของเลขรหัสวิชา

เลขรหัสวิชา	มีตัวเลขสามตัว	
เลขตัวแรก	หมายถึง	ชั้นปี
เลขตัวที่สอง	หมายถึง	การเกษตร
เลขตัวที่สาม	หมายถึง	ลำดับที่ของตัวเลขตัวกลาง

ความหมายของหน่วยกิต

ตัวเลขที่แสดงหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาในหลักสูตรมีความหมาย ดังนี้

ตัวเลขนอกวงเล็บ	หมายถึง	จำนวนหน่วยกิต
ตัวเลขในวงเล็บตัวที่ 1	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงภาคของทฤษฎี
ตัวเลขในวงเล็บตัวที่ 2	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงภาคปฏิบัติ

คำอธิบายรายวิชา

สค 270 หลักเบื้องต้นวิชาชีพการเกษตร **3(3-0)**

SO 270 Introductory Principles of Agricultural Profession

ศึกษาองค์ประกอบอาชีพการเกษตร ทั้งองค์ประกอบด้านมนุษย์ สังคม วัฒนธรรม องค์ประกอบด้านกายภาพ แผนพัฒนาการเกษตรในประเทศไทย วิธีการเกษตรกรรมแนวหลัก เกษตรกรรมทางเลือก เกษตรพอเพียง การเกษตรเพื่อความยั่งยืนของชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม

สค 271 หลักการกสิกรรมสำหรับวิชาชีพการเกษตร **3(3-0)**

SO 271 Principles of Horticulture For Agricultural Profession

ศึกษาวิธีการเพาะปลูกทั้งพืชนา พืชไร่ พืชสวน พืชผักสวนครัว การคัดเลือกพันธุ์ การบำรุงพันธุ์ การเพิ่มผลผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี การบำรุงดิน การทำปุ๋ยชีวภาพ การเก็บเกี่ยวและเก็บรักษาผลผลิต การตลาดพืชผลการเกษตร

สค 272 หลักการปศุสัตว์ สำหรับวิชาชีพการเกษตร **3(3-0)**

SO 272 Principles of Grazing Livestock For Agricultural Profession

ศึกษาวิธีการเลี้ยงสัตว์ ทั้งการเพาะพันธุ์ การคัดเลือกพันธุ์ การเลี้ยงดู การบำรุงพันธุ์ การจัดการฟาร์ม การใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ การเพิ่มมูลค่าผลผลิตจากปศุสัตว์ และการตลาดปศุสัตว์

สค 273 การเกษตรเฉพาะอย่าง **3(3-6)**

SO 273 Individualized Projects in Agriculture

ศึกษาการทำการเกษตรอย่างครบวงจรของการเกษตรเฉพาะอย่างที่นิสิตเลือกเอง เช่น การปลูกส้ม การปลูกองุ่น การทำเห็ดฟาง การทำเห็ดโคนน้อย การผลิตพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับด้วยการไปปฏิบัติงานกับเกษตรกรโดยตรง (เกษตรกรที่อยู่ใกล้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์) สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 6 ชั่วโมง อย่างน้อยเป็นเวลา 2 เดือน และเสนอผลการศึกษาในรูปภาคนิพนธ์

สค 274 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรกับปราชญ์ชาวบ้าน (1) 3(3-6)

SO 274 Agricultural Apprenticeship with Local Scholars (1)

ศึกษาวิถีชีวิตปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาการทำการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อทำการเกษตรแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้วยการใช้ชีวิต ปฏิบัติงานการเกษตรตามแบบอย่างปราชญ์ชาวบ้านไม่น้อยกว่า 2 เดือน พร้อมกับทำการจดบันทึกข้อมูลโดยละเอียดทั้งทางลึกและทางกว้าง และนำเสนอในรูป สารนิพนธ์

สค 275 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรในท้องถิ่น 3(3-6)

SO 275 Agricultural Practicum in Local Areas

ปฏิบัติการเกษตรในท้องถิ่นของนิสิต อาจเป็นการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรือการเกษตรทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นเป็นเวลาอย่างน้อย 3 เดือน พร้อมทั้งทำการประเมินผลตนเองทั้งพฤติกรรมประกอบอาชีพผลผลิต ปัญหา การแก้ปัญหา รายรับ-รายจ่าย แล้วนำเสนอในรูปสารนิพนธ์

สค 371 หลักการจัดการฟาร์มและธุรกิจการเกษตร 3(3-0)

SO 371 Priciples of Farm Management and Agribusiness

ศึกษาหลักการและวิธีการจัดฟาร์ม เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด การทำธุรกิจการเกษตร ตั้งแต่การเตรียมผลิตภัณฑ์ การหาตลาด การขาย การขนส่ง การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตลอดจนการลดต้นทุน การประกอบอาชีพการเกษตร

สค 372 หลักการถนอมและแปรรูปอาหารจากผลผลิตการเกษตร 3(3-0)

SO 372 Priciples of Food Preservation and Processing from Agricultural Products

ศึกษาหลักการถนอมอาหารจากผลผลิตการเกษตร โดยวิธีธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมีที่มีผลกระทบต่อสุขภาพผู้บริโภค เช่น การดอง การเชื่อม การแช่อิ่ม การตากแห้ง การหมัก การบรรจุกระป๋อง เป็นต้น เพื่อให้ผลผลิตการเกษตรมีอายุยาวขึ้นและราคาดีขึ้น

สค 373 หลักการบริหารเครื่องมือเกษตร 3(3-0)

SO 373 Priciples of Agricultural Equipment Administration

ศึกษาชนิด หน้าที่ ข้อดี ข้อบกพร่องของเครื่องมือการเกษตร การใช้ประโยชน์ การดูแลบำรุงรักษาและการซ่อมแซมเครื่องมือการเกษตร ตั้งแต่เครื่องมือพื้นฐาน จนถึงเครื่องจักรกล เครื่องกลไฟฟ้า

สค 374 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรกับปราชญ์ชาวบ้าน (2) **3(3-6)**

SO 374 Principles of Apprenticeship with Local Scholars (2)

ศึกษากระบวนการคิด การแก้ปัญหาการดำรงชีพ ปัญหาการเกษตรของปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ประกอบการด้านการเกษตร ศึกษารูปแบบการจัดผังบริเวณการเพาะปลูก ชนิดพืชที่ปลูก สัตว์เลี้ยง ด้วยอาศัยอยู่กับปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ประกอบการด้านการเกษตรเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 เดือน และนำเสนอผลการศึกษาในรูปภาคนิพนธ์

สค 375 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรในท้องถิ่น (2) **6(0-12)**

SO 375 Agricultural Practicum in Local Areas (2)

ปฏิบัติการเกษตรในท้องถิ่นของนิสิต อาจเป็นการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรือการเกษตรทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น อย่างน้อยเป็นเวลา 3 เดือน ด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งทำปฏิทินการปฏิบัติอย่างมีขั้นตอน และเสนอรายงานในรูปภาคนิพนธ์ พร้อมรายงานการวิจัยเฉพาะกรณีจำนวนหนึ่งเรื่อง

16. แผนการเรียนหลักสูตรวิชาโท วิชาชีพการเกษตร

ชั้นปีที่ 2

ภาคเรียนที่ 2

พฤศจิกายน - ธันวาคม (8 สัปดาห์)	มกราคม – กุมภาพันธ์ (8 สัปดาห์)	มีนาคม – พฤษภาคม (12 สัปดาห์)
สค 270 หลักเบื้องต้นวิชาชีพการเกษตร 3(3-0) สค271 หลักการกสิกรรมสำหรับวิชา ชีพการเกษตร 3(3-0) สค 272 หลักการปศุสัตว์สำหรับวิชาชีพการเกษตร (3-0) สค 273 การเกษตรเฉพาะอย่าง 3(3-6)	สค 274 ปฏิบัติการวิชาชีพการ เกษตรกับปราชญ์ชาวบ้าน (1) 3(3-6)	สค 275 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรในท้องถิ่น 3(3-6)

ชั้นปีที่ 3

ภาคเรียนที่ 2

พฤศจิกายน - ธันวาคม (8 สัปดาห์)	มกราคม – กุมภาพันธ์ (8 สัปดาห์)	มีนาคม – พฤษภาคม (12 สัปดาห์)
สค 371 หลักการจัดการฟาร์มและธุรกิจการเกษตร 3(3-0) สค 372 หลักการถนอมและแปรรูปอาหารจากผลผลิตการเกษตร 3(3-0) สค 373 หลักการบริหารเครื่องมือเกษตร 3(3-0)	สค 374 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรกับปราชญ์ชาวบ้าน (2) 3(3-6)	สค 375 ปฏิบัติการวิชาชีพการเกษตรในท้องถิ่น (2) 6(0-12)

17. การบริหารหลักสูตร

1. ในรายวิชาชีพการเกษตร จะเชิญอาจารย์พิเศษจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานด้านการเกษตรในจังหวัดนครนายก ปทุมธานี ฯลฯ มาสอน
2. ในรายวิชาปฏิบัติการวิชาชีพ นิสิตต้องฝึกปฏิบัติวิชาชีพกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ประกอบการด้านการเกษตร และฝึกปฏิบัติวิชาชีพในท้องถิ่นของตน ก่อนการฝึกวิชาชีพนิสิตต้องได้รับการฝึกอบรม เพื่อให้เข้าใจปรัชญาของวิชาชีพการเกษตร ตามหลักคิดของปราชญ์ชาวบ้าน หลักการดำรงตนของนิสิตในชุมชน และอื่นๆอย่างน้อย 16 ชั่วโมง ภาควิชาสังคมวิทยาต้องจัดทำคู่มือการฝึกปฏิบัติงาน และให้นิสิตบันทึกผลการปฏิบัติงานทุกวัน
3. การนิเทศและติดตามผล คณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ โครงการบัณฑิตคืนถิ่นและคณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา จะดำเนินการนิเทศและติดตามผล การให้คะแนนการนิเทศและผลการปฏิบัติ ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ประกอบการและอาจารย์นิเทศก์เป็นผู้ให้คะแนนโดยพิจารณาจากการปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติ
4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร หลักสูตรต้องได้รับการประเมินและพัฒนาหลักสูตรภายใน 5 ปี

ภาคผนวก จ-2 หลักสูตรวิชาโท ศิลปาชีพ

1. ชื่อหลักสูตร

หลักสูตรวิชาโท ศิลปาชีพ

(Minor in Art for Occupations)

2. หน่วยงานรับผิดชอบ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3. หลักการและเหตุผล

โครงการบัณฑิตคืนถิ่น เป็นโครงการนำร่องของมหาวิทยาลัยที่ตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศในระดับรากหญ้า (ระดับชุมชน) โดยมีเป้าหมายผลิตบัณฑิตให้กลับไปพัฒนาท้องถิ่น และสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนเองได้

หลักสูตรวิชาโท ศิลปาชีพ เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อโครงการบัณฑิตคืนถิ่นที่เน้นผู้เรียน เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จนเกิดความรู้และมีทักษะ สามารถไปสร้างสรรค์เพื่อประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนเองได้

4. วัตถุประสงค์

1. นิสิตมีความรู้ ความเข้าใจ หลักการของศิลปาชีพ และสามารถปฏิบัติงานศิลปาชีพได้
2. นิสิตสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปาชีพ และสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนเองได้

5. กำหนดการเปิดสอน

เปิดสอนในภาคเรียนที่ 2 ในชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3

6. คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 และนิสิตทั่วไป

7. การคัดเลือกผู้เข้าศึกษา

นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น และนิสิตอื่นซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะศิลปกรรมศาสตร์หรือบุคคลที่คณบดีมอบอำนาจ

8. ระบบการศึกษา

เป็นการศึกษาตามแผนการเรียน ดังปรากฏอยู่ในแผนการเรียนหลักสูตรวิชาโทศิลปาชีพ

9. ระยะเวลาการศึกษา

2 ภาคการเรียน

10. การลงทะเบียนเรียน

หลักสูตรกำหนดให้เรียน 38 หน่วยกิต โดยเรียนในภาคเรียนที่ 2 ของชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3

11. อาจารย์ผู้สอน

สาขาวิชาศิลปศึกษา

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์นวลลออ ทินานนท์
2. อาจารย์จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า
3. อาจารย์ตรีวิทย์ พิจิตรพลากาศ
4. อาจารย์ดวงจิต ดีวิวัฒน์

สาขาวิชาศิลปะการแสดง

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ

สาขาวิชาศิลปะจินตทัศน์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมศักดิ์ ชวาวาวัณย์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย
3. อาจารย์วิวัฒน์ ปัญญาตระกูล
4. อาจารย์เด่นพงษ์ วาศาโรจน์
5. อาจารย์พิศรวัส ภู่ทอง
6. อาจารย์สุพจน์ ศิริรัชนีกร

สาขาวิชานาฏศิลป์

1. อาจารย์อภิธรรม กำแพงแก้ว

สาขาวิชาการออกแบบทัศนศิลป์

1. รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ
2. อาจารย์สุชาติ ทินานนท์
3. อาจารย์จาริยา เกรียงไกรเดช
4. อาจารย์รวิเทพ มุสิกะปาน

5. อาจารย์กรกลด คำสุข

สาขาวิชาการออกแบบสื่อสาร

1. อาจารย์บุษยมาศ มาลยมาน
2. อาจารย์ณัฐ น้อยสวัสดิ์
3. อาจารย์ศุภวิช อิศรางกูร ณ อยุธยา
4. อาจารย์มัณฑนาพร ถิรมนัส

อาจารย์ประสานงาน คณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น และอาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์

12. สถานที่ดำเนินการ

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

13. ห้องสมุด

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

14. งบประมาณ

งบประมาณจากคณะศิลปกรรมศาสตร์ และโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

15. โครงสร้างหลักสูตร

วิชาโทศิลปาชีพ กำหนดให้เรียน 36 หน่วยกิต โดยแบ่งเป็นวิชาบังคับ 18 หน่วยกิต และวิชาโทเลือก 18 หน่วยกิต ดังนี้

1. <u>วิชาบังคับ</u> (18 หน่วยกิต)

ศช 211 เซรามิกส์	3(1-4)
AO211 Ceramics	
ศช 221 ประดิษฐศิลป์	3(1-4)
AO221 Crafts	
ศช 231 พาณิชยศิลป์	3(1-4)
AO 231 Commercial Arts	
ศช 341 การถ่ายภาพและวีดิทัศน์	3(1-4)
AO 341 Photography and Video	
ศช 351 คอมพิวเตอร์กราฟฟิคส์	3 (1-4)
AO 351 Computer Graphics	

ศช 461 ศิลปกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน 3(1-4)

AO 461 Art for Civil Society

2. <u>วิชาเลือก</u> (18 หน่วยกิต)

ให้เลือกเรียนจากวิชาโทบังคับศิลปศึกษา วิชาโทบังคับศิลปะจิตนทัศน์ และวิชาโทบังคับการออกแบบทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ อีกวิชาโทละอย่างน้อย 6 หน่วยกิต

2.1 วิชาโทศิลปศึกษา (เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต)

ศล 111 หลักการศิลปศึกษา 2 (2-0)

AR 111 Art Education : Field and Principles

ศล 211 หลักสูตรและการสอนศิลปศึกษา 1 2 (2-0)

AR 211 Curriculum and Instruction in Art Education 1

ศล 222 หลักการออกแบบสำหรับครู 1 2 (2-0)

AR 222 Design Fundamentals for Teacher 1

ศล 261 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1 2 (2-0)

AR 261 History of Art 1

ศล 262 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 2 2 (2-0)

AR 262 History of Art 2

2.2 วิชาโทศิลปะจินตทัศน์ (เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต)

ศป 110 การวาดเขียนเบื้องต้น 2 (1-2)

VA 110 Introduction to Drawing

อศ 111 หลักการออกแบบ 1 2 (1-2)

VD 111 Introduction to Design 1

อศ 120 การเขียนแบบเบื้องต้น 2 (1-2)

VD 120 Introduction to Mechanical Drawing

ศป 120 จิตรกรรมเบื้องต้น 2 (1-2)

VA 120 Introduction to Painting

ศป 160 ศิลปะไทยเบื้องต้น 2 (1-2)

VA 160 Introduction to Thai Art

ศป 181 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1 2 (2-0)

VA 181 History of Art 1

2.3 วิชาโทการออกแบบทัศนศิลป์ (เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต)

ศป 110 การวาดเขียนเบื้องต้น 2 (1-2)

VA 110 Introduction to Drawing

อศ 111 หลักการออกแบบ 1 2 (1-2)

VD 111 Introduction to Design 1

อศ 112 หลักการออกแบบ 2 2 (1-2)

VD 112 Introduction to Design 2

อศ 120 การเขียนแบบเบื้องต้น 2 (1-2)

VD 120 Introduction to Mechanical Drawing

ศป 160 ศิลปะไทยเบื้องต้น 2 (1-2)

VA 160 Introduction to Thai Art

ศป 181 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1 2 (2-0)

VA 181 History fo Art 1

<u>หมายเหตุ</u> ในกรณีที่นิสิตนอกเหนือจากนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ประสงค์จะลงทะเบียนเรียนวิชาโท ศิลปาชีพ ให้ลงทะเบียนเรียนเฉพาะวิชาโทศิลปาชีพบังคับ 18 หน่วยกิต

ความหมายของเลขรหัสวิชา (เฉพาะวิชาโทศิลปาชีพ รหัส คช (AO))

ศช หมายถึง ศิลปาชีพ

AO หมายถึง Art of Occupations

รหัสเลขตัวแรก หมายถึง ประมาณชั้นปีที่เรียน

รหัสเลขตัวที่สอง
- 1 = เซรามิกส์
- 2 = ประดิษฐ์ศิลป์
- 3 = พาณิชยศิลป์
- 4 = การถ่ายภาพและวีดิทัศน์
- 5 = คอมพิวเตอร์กราฟฟิค
- 6 = ศิลปกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน

รหัสเลขตัวที่สาม = ลำดับรายวิชาในแต่ละกลุ่ม

ความหมายของหน่วยกิต

ตัวเลขที่แสดงหน่วยกิตในแต่ละรายวิชา ในหลักสูตรมีความหมายดังนี้

ตัวเลขนอกวงเล็บ	หมายถึง	จำนวนหน่วยกิต
ตัวเลขในวงเล็บตัวที่ 1	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงภาคทฤษฎี
ตัวเลขในวงเล็บตัวที่ 2	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงภาคปฏิบัติ

คำอธิบายรายวิชา

1. วิชาบังคับ

ศช 211 เซรามิกส์ **3(1-4)**

AO211 Ceramics

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการออกแบบ สร้างสรรค์ และการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ทั้งกระบวนการปั้นอิสระขึ้นเป็นหมุน และการหล่อจากแบบพิมพ์ รวมทั้งการเผาเคลือบให้เป็นผลงานผลิตภัณฑ์เซรามิกส์

ศช 221 ประดิษฐศิลป์ **3(1-4)**

AO 221 Crafts

ศึกษาและฝึกปฏิบัติสร้างสรรค์งานประดิษฐ์ศิลป์ งานโลหะ งานไม้ งานไม้ไผ่ งานผ้า งานกระดาษ งานพลาสติก และวัสดุอื่นๆ เช่น ศิลปะเครื่องประดับ เครื่องใช้ในบ้าน เครื่องใช้สำนักงาน ของชำร่วย ของประดับตกแต่ง เป็นต้น

ศช 231 พาณิชยศิลป์ **3(1-4)**

AO 231 Commercial Arts

ศึกษาและฝึกปฏิบัติสร้างสรรค์พาณิชยศิลป์ที่สามารถนำไปประกอบเป็นอาชีพได้ เช่น ป้ายอักษร ป้ายนิทรรศการ การพิมพ์ซิลค์สกรีน การทำผ้าบาติค การเขียนภาพประดับตกแต่ง เป็นต้น

ศช 341 การถ่ายภาพและวีดิทัศน์ **3(1-4)**

AO 341 Photography and Video

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการถ่ายภาพและการถ่ายวีดิทัศน์ รวมทั้งกระบวนการล้าง อัด และขยายภาพในระดับพื้นฐาน ให้สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

ศช 351 คอมพิวเตอร์กราฟฟิค **3(1-4)**

AO 351 Computer Graphics

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการสร้างสรรค์งานออกแบบ และภาพด้วยคอมพิวเตอร์ ฝึกใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ง่ายๆ ในระดับพื้นฐาน ให้สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

ศช 461 ศิลปกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน **3(1-4)**

AO 461 Art for Civil Society

สัมมนาเชิงปฏิบัติการและการศึกษาภาคสนาม เพื่อสร้างสรรค์กระบวนการคิด การสร้างสรรค์งานศิลปะ และการใช้งานศิลปะเพื่อพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนที่สร้างสรรค์ เรียนรู้ และเข้มแข็ง

ผู้รับผิดชอบรายวิชา

1. ศช 211 เซรามิกส์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมศักดิ์ ชวาลาวัณย์

อาจารย์วิวัฒน์ ปัญญตระกูล

อาจารย์พนมศักดิ์ สุวิสุทธิ์

อาจารย์พิศรวัส ภู่ทอง

2. ศช 211 ประดิษฐศิลป์

รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ

อาจารย์นวลลออ ทินานนท์

อาจารย์จาริยา เกรียงไกร

อาจารย์วิเทพ มุสิกะปาน

3. ศช 231 พาณิชยศิลป์

อาจารย์สุพจน์ โตนวล

อาจารย์จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า

อาจารย์ตรีวิทย์ พิจิตรพลากาศ

อาจารย์ดวงจิต ดีวิวัฒน์

4. ศช 341 การถ่ายภาพและวีดิทัศน์

อาจารย์สุรชาติ ทินานนท์

อาจารย์บุษยมาศ มาลยมาน

อาจารย์ศุภวิช อิศรางกูร ณ อยุธยา

5. ศช 351 คอมพิวเตอร์กราฟฟิค

อาจารย์ณัฐ น้อยสวัสดิ์

อาจารย์ศุภวิช อิศรางกูร ณ อยุธยา

อาจารย์บุษยมาศ มาลยมาน

6. ศช 361 ศิลปกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน

ศาสตราจารย์วิรุณ ตั้งเจริญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เฉลิมพล งามสุทธิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อำนาจ เย็นสบาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พฤทธ์ ศุภเศรษฐศิริ

อาจารย์เด่นพงษ์ วงศาโรจน์

2. วิชาเลือก (18 หน่วยกิต)

2.1 ศิลปศึกษา (เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต)

ศล 111 หลักการศิลปศึกษา 2(2-0)

AR 111 Art Education : Field and Principles

ศึกษาประวัติความเป็นมา ความหมาย ปรัชญา ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษา และคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของครูศิลปศึกษา

ศล 211 หลักสูตรและการสอนศิลปศึกษา 1 2(2-0)

AR 211 Curriculum and Instruction in Art Education 1

ศึกษาการใช้หลักสูตร การเตรียมการสอน พัฒนาการของเด็ก วิธีสอน การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน และการประเมินผลทางศิลปศึกษา โดยเน้นเนื้อหาด้านสุนทรียศึกษา ศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ และศิลปะปฏิบัติ

ศล 222 หลักการออกแบบสำหรับครู 1 2(2-0)

AR 222 Design Fundamentals for Teacher 1

ศึกษาองค์ประกอบและหลักการต่างๆ ในการออกแบบในแขนงทัศนศิลป์ ได้แก่ เส้น สี รูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว และความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ศล 261 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1 **2(2-0)**

AR 261 History of Art 1

ศึกษาความเป็นมาของศิลปะสากลเฉพาะลักษณะเด่นๆ ที่สำคัญ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา ศิลปะไทยและศิลปะตะวันออกที่สำคัญๆ ได้แก่ อินเดีย จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น

ศล 262 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 2 **2(2-0)**

AR 262 History of Art 2

ศึกษาความเป็นมาของศิลปะสากลเฉพาะลักษณะเด่นๆ ที่สำคัญ ตั้งแต่ยุคก่อนบาโร็คจนถึงปัจจุบัน

2.2 วิชาโทศิลปะจินตทัศน์ (เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต)

ศป 110 การวาดเขียนเบื้องต้น **2(1-2)**

VA 110 Introduction to Drawing

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการวาดเขียนเบื้องต้น ด้วยวัสดุและวิธีการหลายอย่าง เช่น การเขียนเส้น คอนทัวร์ เขียนท่าทาง เขียนน้ำหนัก ฯลฯ เพื่อขยายโลกทัศน์และประสบการณ์ในการวาดเขียน

อศ 111 หลักการออกแบบ 1 **2(1-2)**

VD 111 Introduction to Design 1

ศึกษาและฝึกปฏิบัติส่วนประกอบการออกแบบ และหลักการออกแบบเบื้องต้น รวมทั้งปัญหาของการใช้สีในการออกแบบ

อศ 120 การเขียนแบบเบื้องต้น **2(1-2)**

VD 120 Introduction to Mechanical Drawing

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการเขียนแบบ กฎเกณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ การถ่ายทอดรูปแบบต่างๆ ทั้ง 2 และ 3 มิติ

ศป 120 จิตรกรรมเบื้องต้น **2(1-2)**

VA 120 Introduction to Painting

ศึกษาและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการระบายสี การถ่ายทอดโดยการใช้สื่อดลใจ และวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลาย เน้นการระบายสีน้ำเป็นสื่อสำคัญ

ศป 160 ศิลปไทยเบื้องต้น **2(1-2)**

VA 160 Introduction to Thai Art

ศึกษาและฝึกปฏิบัติลายไทย ภาพไทย แหล่งที่มา อุดมคติระดับพื้นฐาน

ศป 181 ประวัติศาสตร์ศิลป์ **2(2-0)**

VA 181 History of Art 1

ศึกษาความเป็นมาของศิลปะตะวันตก และตะวันออกโดยสังเขป เน้นรูปแบบและความคิดอื่นๆ

2.3 วิชาโทการออกแบบทัศนศิลป์ (เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต)

ศป 110 การวาดเขียนเบื้องต้น **2(2-0)**

VA 110 Introduction to Drawing

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการวาดเขียนเบื้องต้น ด้วยวัสดุและวิธีการหลายอย่าง เช่น การเขียนเส้น คอนทัวร์ เขียนท่าทาง เขียนน้ำหนัก ฯลฯ เพื่อขยายโลกทัศน์และประสบการณ์ในการวาดเขียน

อศ 111 หลักการออกแบบ 1 **2(1-2)**

VD 111 Introduction to Design 1

ศึกษาและฝึกปฏิบัติส่วนประกอบการออกแบบ และหลักการออกแบบเบื้องต้น รวมทั้งปัญหาของการใช้สีในการออกแบบ

อศ 112 หลักการออกแบบ 2 **2(1-2)**

VD 112 Introduction to Design 2

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการออกแบบพื้นฐานทางด้านปัญหารูปทรง เอกภาพ ดุลยภาพ ลีลา สัดส่วน รูป และพื้น มิติ แรง พลังเคลื่อนไหว

อศ 120 การเขียนแบบเบื้องต้น **2(1-2)**

VD 120 Introduction to Mechanical Drawing

ศึกษาและฝึกปฏิบัติการเขียนแบบ กฎเกณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ การถ่ายทอดรูปแบบต่างๆ ทั้ง 2 และ 3 มิติ

ศป 160 ศิลปะไทยเบื้องต้น **2(1-2)**

VA 160 Introduction to Thai Art

ศึกษาและฝึกปฏิบัติลายไทย ผ้าไทย แหล่งที่มา อุดมคติระดับพื้นฐาน

ศป 181 ประวัติศาสตร์ศิลป์ 1 **2(2-4)**

VA 181 History fo Art 1

ศึกษาความเป็นมาของศิลปะตะวันตกและตะวันออกโดยสังเขป เน้นรูปแบบและความคิดเด่นๆ

16. แผนการเรียนหลักสูตรวิชาโท ศิลปชีพ

ชั้นปีที่ 2

ภาคเรียนที่ 2

วิชาโท บังคับ	
ศช 211 เซรามิกส์	3 (1-4)
ศช 221 ประดิษฐศิลป์	3 (1-4)
ศช 341 การถ่ายภาพและวีดิทัศน์	3 (1-4)
วิชาโท เลือก	
ศป 110 การวาดเขียนเบื้องต้น	2 (1-2)
อศ 111 หลักการออกแบบ 1	2 (1-2)
ศป 181 ประวัติศาสตร์ศิลป์	2 (2-0)
ศป 160 ศิลปะไทยเบื้องต้น	2 (1-2)

ชั้นปีที่ 3

ภาคเรียนที่ 2

วิชาโท บังคับ	
ศช 231 พาณิชยศิลป์	3 (1-4)
ศช 351 คอมพิวเตอร์กราฟฟิคส์	3 (1-4)
ศช 461 ศิลปกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน	3 (1-4)
วิชาโท เลือก	
อศ 111 หลักการออกแบบ 1	2 (1-2)
ศป 120 จิตรกรรมเบื้องต้น	2 (1-2)
อศ 112 หลักการออกแบบ 2	2 (1-2)
อศ 120 การเขียนแบบเบื้องต้น	2 (1-2)

17. การบริหารหลักสูตร

1. คณะศิลปกรรมศาสตร์ และคณะกรรมการ ดำเนินโครงการ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น เป็นผู้บริหารหลักสูตร
2. การฝึกงานการศิลปาชีพ คณะศิลปกรรมศาสตร์ และคณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ประสานเพื่อจัดให้มีการฝึกงานศิลปาชีพในภาคฤดูร้อนของชั้นปีที่ 2 และ 3

p. 12

วันที่ 22 ธ.ค. 2543
เวลา 11.00

บันทึกข้อความ

รวมบริหารงานกลางและทะเบียน
รับที่ 0084 วันที่ 22 ธ.ค. 44
เวลา 15.30 น.

ส่วนราชการ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โทร. 5087

ที่ ทม 1009/1523 **วันที่** 22 ธันวาคม 2543

เรื่อง ขอส่งหลักสูตรวิชาโทศิลปาชีพ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น

เรียน รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ตามที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ได้รับมอบหมายให้เสนอหลักสูตรวิชาโททางด้านศิลปะ สำหรับโครงการบัณฑิตคืนถิ่นของมหาวิทยาลัยนั้น คณะศิลปกรรมศาสตร์ได้ร่วมกันพิจารณาและขอนำเสนอดังเอกสารแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(ศาสตราจารย์วิรุณ ตั้งเจริญ)
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์

เรียน รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
เพื่อโปรดพิจารณา

22 ธ.ค. 43
22 ธ.ค. 43
22 ธ.ค. 43

ปฏิบัติตาม ก.ก. ที่เสนอมาเรียบร้อยแล้วนั้น

ภาคผนวก จ-3 หลักสูตรวิชาโท วิศวกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาชนบท

1. ชื่อหลักสูตร

หลักสูตรวิชาโท วิศวกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาชนบท

(Minor in Engineering For Rural Development)

2. หน่วยงานที่รับผิดชอบ

ฝ่ายวิชาการ

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3. หลักการและเหตุผล

โครงการบัณฑิตคืนถิ่น เป็นโครงการนำร่องของมหาวิทยาลัยที่ตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศในระดับรากหญ้า (ระดับชุมชน) โดยมีเป้าหมายผลิตบัณฑิตให้กลับไปพัฒนาท้องถิ่น และสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนเองได้

หลักสูตรวิชาโท วิศวกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท เป็นหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ด้านวิศวกรรมเบื้องต้น โดยเน้นภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะ ที่สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นของตนเองได้ ทั้งนี้นิสิตจะเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ และการซ่อมแซมในงานด้านไฟฟ้า เครื่องยนต์ การเลือกใช้เครื่องมือต่างๆ และการบำรุงเครื่องมือ วิทยาการอาหารตลอดจนงานทางวิศวกรรมโยธาเบื้องต้น ทั้งในเชิงหลักการด้านวิศวกรรมเบื้องต้น และฝึกปฏิบัติจริงในท้องถิ่น

4. วัตถุประสงค์

1. นิสิตมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบไฟฟ้าเบื้องต้น อาทิเช่น การเดินสายไฟฟ้าได้ การต่อมอเตอร์ และการซ่อมแซมอุปกรณ์ไฟฟ้าเบื้องต้น เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน
2. นิสิตความรู้ ความเข้าใจ หลักการซ่อมเครื่องยนต์แบบง่ายๆ การดูแลเครื่องยนต์ การรู้จักถนอมและการแปรรูปอาหาร รู้จักต่อเติมบ้านและอุปกรณ์ก่อสร้าง
3. นิสิตมีทักษะและสามารถประกอบอาชีพอิสระในท้องถิ่นตนเองได้

5. กำหนดการเปิดสอน

เปิดสอนในภาคเรียนที่ 2 ในชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3 โดยเริ่มเปิดสอนในภาคเรียนที่ 2/2546

6. คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

นิสิตวิชาเอกการพัฒนาชุมชน โครงการบัณฑิตคืนถิ่น ชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3

7. การคัดเลือกผู้เข้าศึกษา

รับเฉพาะนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

8. ระบบการศึกษา

เป็นการศึกษาตามแผนการเรียน ดังปรากฏอยู่ในแผนการเรียนหลักสูตรวิชาโท วิศวกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท

9. ระยะเวลาการศึกษา

2 ภาคการศึกษา

10. การลงทะเบียนเรียน

หลักสูตรกำหนดให้เรียน 36 หน่วยกิต โดยเรียนในภาคเรียนที่ 2 ของชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3

11. อาจารย์ผู้สอน

คณาจารย์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ จาก

1. ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า
2. ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล
3. ภาควิชาวิศวกรรมเคมี
4. ภาควิชาวิศวกรรมโยธา
5. ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม

12. สถานที่ดำเนินการ

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

13. ห้องสมุด

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

14. งบประมาณ

งบประมาณของคณะสังคมศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และโครงการบัณฑิตคืนถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

15. โครงสร้างหลักสูตร

กำหนดให้เรียน 36 หน่วยกิต โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้

วิชาโทบังคับ 15 หน่วยกิต

วศช 101 ความรู้พื้นฐานทางวิศวกรรมและเทคโนโลยี 3(3-0)

ERD 101 Foundation of Engineering and Technology

วศช 110 เครื่องมือพื้นฐานและการใช้งานทางวิศวกรรมและเทคโนโลยี 3(2-3)

ERD 110 Engineering & Technology tools and equipment

วศช 111 กลศาสตร์และวัสดุศาสตร์ 3(3-0)

ERD 111 Mechanics and Material Science

วศช 112 พื้นฐานการเขียนแบบ 3(2-3)

ERD 112 Fundamental of Drawing

วศช 211 การประยุกต์วิศวกรรมไฟฟ้าเครื่องกล 3(2-3)

ERD 211 Applied Mechanical & Electricity

วิชาเลือก ไม่น้อยกว่า 21 หน่วยกิต

วศช 212 การประยุกต์งานคอมพิวเตอร์ 3(2-3)

ERD 212 Applied Computer Technology

วศช 221 เครื่องยนต์เล็กการเกษตร 3(2-3)

ERD 221 Small Engine for Agriculture

วศช 222 เครื่องจักรกลการเกษตรและอุปกรณ์ 3(2-3)

ERD 222 Agriculture Machinery and Equipment

วศช 231 เทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา I 3(2-3)

ERD 231 Technology of Civil Engineering I

วศช 331 เทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา II 3(2-3)

ERD 331 Technology of Civil Engineering II

วศช 332 อุทกวิทยาและการชลประทาน 3(3-0)

ERD 332 Hydrology and Irrigation

วศช 241 วิทยาการอาหารเบื้องต้น 3(2-3)

ERD 241 Elementary of Food Technology

วศช 351 หลักการบริหารและ SMEs เบื้องต้น 3(3-0)

ERD 351 Introduction to Engineering Management and SMEs

วศช 352 ความรู้เบื้องต้นด้านพลังงาน 3(3-0)

ERD 352 Introduction of Energy

ความหมายของเลขรหัสวิชา

วศช	หมายถึง	วิศวกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาชนบท
ERD	หมายถึง	Engineering for Rural Development
เลขรหัสวิชา	มีตัวเลขสามตัว	
เลขตัวแรก	หมายถึง	ประมาณชั้นปีที่เรียน
เลขตัวที่สอง	1 = วิชาของภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า	
	2 = วิชาของภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล	
	3 = วิชาของภาควิชาวิศวกรรมโยธา	
	4 = วิชาของภาควิชาวิศวกรรมเคมี	
	5 = วิชาของภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม	

ความหมายของหน่วยกิต

ตัวเลขที่แสดงหน่วยกิตในแต่ละรายวิชาในหลักสูตรมีความหมาย ดังนี้

ตัวเลขนอกวงเล็บ	หมายถึง	จำนวนหน่วยกิต
ตัวเลขในวงเล็บตัวที่ 1	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงทฤษฎี
ตัวเลขในวงเล็บตัวที่ 2	หมายถึง	จำนวนชั่วโมงปฏิบัติ

คำอธิบายรายวิชา

<u>วิชาโทบังคับ</u> 15 หน่วยกิต

วศช 101 ความรู้พื้นฐานทางวิศวกรรมและเทคโนโลยี 3(3-0)

ERD 101 Foundation of Engineering and Technology

ความรู้เบื้องต้นทางด้านคณิตศาสตร์ สถิติ ฟิสิกส์ เคมี วิศวกรรมและเทคโนโลยีสาขาต่างๆ การแก้ปัญหาทางวิศวกรรม ความสำคัญของหน่วย ความสำคัญของการทดสอบทดลอง

วศช 110 เครื่องมือพื้นฐานและการใช้งานทางวิศวกรรมและเทคโนโลยี 3(2-3)

ERD 110 Engineering & Technology tools and equipment

เครื่องมือพื้นฐานในงานเครื่องกลและก่อสร้างการวัดค่าต่างๆ ฝึกทักษะการใช้เครื่องมืออย่างถูกต้องและปลอดภัย เช่น การใช้ค้อน เลื่อย ตะไบ เครื่องกลึง เชื่อม งานหล่อ งานโลหะ เครื่องเจาะ เครื่องไส เป็นต้น

วศช 111 กลศาสตร์และวัสดุศาสตร์ 3(3-0)

ERD 111 Mechanics and Material Science

สถิตยศาสตร์เบื้องต้น การรับแรงของวัตถุ การเคลื่อนที่ของวัตถุ หลักการเรื่องงานและพลังงาน คุณสมบัติเชิงกลของสสาร ความร้อน โลหะผสมต่างๆ วัสดุที่ใช้ในงานก่อสร้างและอุตสาหกรรมทั่วไป

วศช 112 พื้นฐานการเขียนแบบ 3(2-3)

ERD 112 Fundamental of Drawing

พื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับงานเขียนแบบ การเขียนแบบเบื้องต้น การสเก็ตช์ภาพ การใช้มาตราส่วน สัญลักษณ์มาตรฐาน การอ่านแบบ การอ่านแผนที่

วศช 211 การประยุกต์วิศวกรรมไฟฟ้าเครื่องกล 3(2-3)

ERD 211 Applied Mechanical & Electricity

หลักการใช้ไฟฟ้าในบ้านเรือนการต่อไฟฟ้า อุปกรณ์ไฟฟ้า และความปลอดภัย การใช้มอเตอร์ เครื่องกำเนิดไฟฟ้า หม้อแปลง

<u>วิชาโทเลือก</u> ไม่น้อยกว่า 21 หน่วยกิต

วศช 212 การประยุกต์งานคอมพิวเตอร์ 3(2-3)

ERD 212 Applied Computer Technology

การทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล โปรแกรมสำเร็จรูปที่จำเป็น หลักการสารสนเทศเบื้องต้น ทักษะการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปและการประยุกต์งานต่างๆ

วศช 221 เครื่องยนต์เล็กการเกษตร 3(2-3)

ERD 221 Small Engine for Agriculture

โครงสร้างและการทำงานของเครื่องกลระบบต่างๆ ของเครื่องยนต์ ปัญหาและวิธีการแก้ไขข้อขัดข้อง การใช้งานการบำรุงรักษา และการซ่อมน้ำมันเชื้อเพลิง และหล่อลื่น

วศช 222 เครื่องจักรกลการเกษตรและอุปกรณ์ **3(2-3)**

ERD 222 Agriculture Machinery and Equipment

เครื่องจักร อุปกรณ์ทุ่นแรง เช่น เครื่องสูบน้ำ อุปกรณ์ไถ หว่าน เก็บเกี่ยวหลักการทำงานของอุปกรณ์ที่ใช้ในงานเกษตร การทำไร่ ทำสวน ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ การใช้งาน การบำรุงรักษา และซ่อมแซม

วศช 231 เทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา I **3(2-3)**

ERD 231 Technology of civil Engineering I

วัสดุก่อสร้างประเภทต่างๆ คุณสมบัติและการเลือกใช้ ชิ้นส่วนองค์ประกอบของโครงสร้าง โรงเรือน อาคารขนาดเล็ก ถนน ระบบสุขาภิบาล การรักษาสิ่งแวดล้อม

วศช 331 เทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา II **3(2-3)**

ERD 331 Technology of civil Engineering II

หลักการประมาณราคาเบื้องต้น การวางแผนงานและควบคุมงานก่อสร้างอาคารขนาดเล็ก งานดิน ถนน สระน้ำ การสุขาภิบาล และงานสำรวจ

วศช 332 อุทกวิทยาและการชลประทาน **3(3-0)**

ERD 332 Hydrology and Irrigation

หลักชลศาสตร์เบื้องต้น วัฏจักรอุทกวิทยา การประมาณการน้ำท่า น้ำท่วม และการระบายน้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างดิน น้ำ และพืช หลักการชลประทานแบบต่างๆ

วศช 241 วิทยาการอาหารเบื้องต้น **3(2-3)**

ERD 241 Elementary of Food Technology

เคมีของอาหาร หลักการแปรรูป และการถนอมอาหารแบบต่างๆ

วศช 351 หลักการบริหารและ SMEs เบื้องต้น **3(3-0)**

ERD 351 Introduction to Engineering Management and SMEs

หลักการจัดการงานวิศวกรรม การวางแผนงาน การบริหารโครงการ หลักจิตวิทยา การบัญชีและธุรกรรมเบื้องต้น หลักการตลาด และการปรับปรุงคุณภาพ

วศช 352 ความรู้เบื้องต้นด้านพลังงาน **3(3-0)**

ERD 352 Introduction of Energy

พลังงานธรรมชาติ พลังงานทดแทน พลังงานก๊าซชีวภาพ พลังงานที่ใช้ในครัวเรือน การประหยัดพลังงาน ความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในเรื่องพลังงานชนบท

<u>วิชาโท 1</u> กำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 18 หน่วยกิต

คณ 111 คณิตศาสตร์ 1 **4(4-0)**

MA 111 Mathematic 1

คุณสมบัติของระบบจำนวนและฟังก์ชัน เมตริกซ์และตัวกำหนดเรขาคณิต วิเคราะห์โดยศึกษากราฟ การเปลี่ยนแกนอ้างอิง และพิกัดเชิงขั้ว ลิมิตและความต่อเนื่อง การหาอนุพันธ์ของฟังก์ชันพีชคณิตและฟังก์ชันตรีโกณมิติ การประยุกต์

คม 103 เคมี 1 **3(3-0)**

CH 103 Chemistry 1

ศึกษาหลักทั่วๆไปของวิชาเคมี ทเช่น ทฤษฎีอะตอม ตารางธาตุ และสมบัติของธาตุต่างๆ ในตารางธาตุ พันธะเคมี ก๊าซ ของเหลว ของแข็ง สารละลาย สมดุลเคมี เทอร์โมไดนามิกส์เบื้องต้น จลศาสตร์เคมี ไฟฟ้าเคมี และกรด-เบส

วศอ 301 สถิติวิศวกรรม **3(3-0)**

InE 301 Engineering Statistics

ทฤษฎีความน่าจะเป็น ตัวแปรสุ่ม การแจกแจงความน่าจะเป็นแบบไม่ต่อเนื่องและแบบต่อเนื่องค่าคาดหมาย และโมเมนต์ฟังก์ชัน การประยุกต์ใช้กับทฤษฎีของความเชื่อถือ ทฤษฎีการสุ่มตัวอย่าง ทฤษฎีการสุ่มตัวอย่าง ทฤษฎีการประมาณค่า การทดสอบสมมติฐาน การถดถอยเชิงเส้น และสหสัมพันธ์ การวิเคราะห์ความแปรปรวน การประยุกต์สถิติกับการควบคุมอุตสาหกรรม

ฟส 101 ฟิสิกส์เบื้องต้น **3(3-0)**

PY 101 Introductory Physics I

เวกเตอร์ แรงและการเคลื่อนที่ สนามโน้มถ่วง โมเมนตัมและพลังงาน การเคลื่อนที่แบบหมุน กลศาสตร์ของระบบอนุภาคและวัตถุแข็งเกร็ง การเคลื่อนที่แบบสั่น สมบัติของสสาร กลศาสตร์ของไหล การเคลื่อนที่แบบคลื่น เสียงความร้อนและอุณหพลศาสตร์

ฟส 181 ปฏิบัติการฟิสิกส์เบื้องต้น 1 **1(0-2)**

PY 181 Introductory Physics I

ปฏิบัติการในเรื่องที่สอดคล้องกับ ฟส 101

วศฟ 160 โปรแกรมภาษาคอมพิวเตอร์ **3(2-3)**

EE 160 Computer Programming Language

แนะนำสถาปัตยกรรมและวิธีการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เบื้องต้น วิธีการเขียนอัลกอริทึมหรือผังงาน และการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การแก้ไขและการทดสอบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ในการคำนวณ จัดเก็บข้อมูลแสดงภาพของฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์ และการเขียนซอฟต์แวร์ระบบเบื้องต้น

วิชาโท 2 กำหนดให้เรียนไม่น้อยกว่า 18 หน่วยกิต

วศฟ 110 วิศวกรรมไฟฟ้าเบื้องต้น **3(3-0)**

EE 110 Fundamental of Electrical Engineering

หน่วยวัดทางด้านไฟฟ้า นิยามศัพย์ไฟฟ้า กระแสไฟฟ้า และความดันทางกฎ และแนวคิดเบื้องจ้น กฎของโอห์ม กฎของเคอร์ซอฟฟ์ ค่าเฉลี่ย ค่าอาร์เอ็มเอส ซิงเกิลเฟส โพลีเฟส มอเตอร์ AC/DC หม้อแปลงไฟฟ้า และคุณลักษณะต่างๆ การวัด ปริมาณทางไฟฟ้า หลักการวัดปริมาณ ไฟฟ้าพื้นฐาน ชนิดของเครื่องมือวัดปริมาณไฟฟ้า

วศฟ 111 ปฏิบัติการวิศวกรรมไฟฟ้าเบื้องต้น **1(0-3)**

EE 111 Electrical Engineering Laboratory

(บุรพวิชา : วศฟ 110 หรือเรียนควบกับ วศฟ 110)

การฝึกปฏิบัติใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ชนิดต่างๆ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิชา วศฟ 110

วศก 436 วิศวกรรมยานยนต์ 1 **3(3-0)**

ME 436 Automotive Engineering 1

การหากำลังจากเครื่องยนต์ แรงฉุดลาก แรงต้านทานการเคลื่อนที่ของรถยนต์ กราฟแสดงความต้านทานกำลังและแรงฉุดของเครื่องยนต์ การหาอัตราการทดเกียร์ ความสัมพันธ์ระหว่างรอบเครื่องยนต์และความเร็วของรถ การกระจายน้ำหนักลงบนถนนและน้ำหนักเคลื่อนที่ อัตราเร่ง แรงฉุดลากกลและปฏิกิริยาตอบเพื่อขับเคลื่อนด้วยล้อหน้า ล้อหลัง และสี่ล้อ เสถียรภาพในขณะเลี้ยว การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชา การทำงานในทางปฏิบัติของเครื่องสันดาปภายในและระบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไฟฟ้ารถยนต์และ

ระบบขับเคลื่อน ระบบกันสะเทือนและการบังคับเลี้ยว ระบบเบรค การใช้และการบำรุงรักษา การแก้ไขขัดข้อง และการซ่อมยานยนต์

วสด 309 การควบคุมมลภาวะและบำบัดของเสีย 3(3-0)

ChE 309 Pollution Control and Waste Treatment

คุณลักษณะและองค์ประกอบของของเสียจากอุตสาหกรรม การสำรวจคุณภาพแม่น้ำ หลักการบำบัดของเสีย กระบวนการบำบัดของเสีย การควบคุมอากาศของเสีย มาตรการที่ช่วยในการกำจัดของเสียจากอุตสาหกรรม

วศย 352 คอนกรีตเทคโนโลยี 2(2-0)

CvE 352 Concrete Technology

ชนิดของปูนซีเมนต์ คุณสมบัติและการใช้งานของปูนซีเมนต์ส่วนผสมคอนกรีต คอนกรีตสด การควบคุมคุณภาพคอนกรีต การทดสอบคอนกรีตและส่วนผสม การเก็บและการเคลื่อนย้าย ข้อกำหนดมาตรฐานต่างๆ แบบหล่อคอนกรีตและค้ำยันชนิดต่างๆ เครื่องจักร เครื่องมือที่ใช้ในงานคอนกรีต

วศอ 231 กรรมวิธีการผลิต 1 3(2-3)

InE 231 Manufacturing Processes I

ศึกษาทฤษฎีการตัดโลหะ วัสดุเครื่องมือ รูปร่างของเครื่องมือ ชนิดของไหลในการหล่อเย็น ศึกษาส่วนประกอบของหลักการ และการบำรุงรักษาเครื่องมือของชนิดต่างๆ ในกรรมวิธีการผลิต คำนวณความสัมพันธ์ของเครื่องมือกล เวลาการทำงานของเครื่องมือกล การวัดละเอียด

วศอ 332 กรรมวิธีการผลิต 2 3(2-3)

InE 231 Manufacturing Processes II

หลักการเบื้องต้นของกรรมวิธีการเชื่อม อุปกรณ์และเครื่องมือการเชื่อมแก๊ส ไฟฟ้าและการเชื่อมอื่นๆ การต่อ ทำเชื่อม ลวดเชื่อม ตำแหน่งของการเชื่อมและความปลอดภัย เทคนิคการเชื่อม การตัดวัสดุต่างๆ ข้อบกพร่องการเชื่อม การทดลองแบบทำลายและไม่ทำลาย หลักออกแบบการเชื่อม สัญลักษณ์แบบเชื่อม โลหะการเชื่อม

16. แผนการเรียนหลักสูตรวิชาโท วิศวกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท

ชั้นปีที่ 2

ภาคเรียนที่ 2

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	ประเภทวิชา	หน่วยกิต (ท-ป)
วศช 101	ความรู้พื้นฐานทางวิศวกรรมและเทคโนโลยี	วิชาโทบังคับ	3(3-0)
ERD 101	Foundation of Engineering and Technology		
วศช 110	เครื่องมือพื้นฐานและการใช้งานทางวิศวกรรมและเทคโนโลยี	วิชาโทบังคับ	3(2-3)
ERD 110	Engineering & Technology tools and equipment		
วศช 111	กลศาสตร์และวัสดุศาสตร์	วิชาโทบังคับ	3(3-0)
ERD 111	Mechanics and Material Science		
วศช 112	พื้นฐานการเขียนแบบ	วิชาโทบังคับ	3(2-3)
ERD 112	Fundamental of Drawing		
วศช 211	การประยุกต์วิศวกรรมไฟฟ้าเครื่องกล	วิชาโทบังคับ	3(2-3)
ERD 211	Applied Mechanical & Electricity		
	รวม		**18(14-12)**

ชั้นปีที่ 3

ภาคเรียนที่ 2 (เลือกเรียน 18 หน่วยกิต)

รหัสวิชา	ชื่อวิชา	ประเภทวิชา	หน่วยกิต (ท-ป)
วศช 212	การประยุกต์งานคอมพิวเตอร์	วิชาโทเลือก	3(2-3)
ERD 212	Applied Computer Technology		
วศช 221	เครื่องยนต์เล็กการเกษตร	วิชาโทเลือก	3(2-3)
ERD 221	Small Engine for Agriculture		
วศช 222	เครื่องจักรกลการเกษตรและอุปกรณ์	วิชาโทเลือก	3(2-3)
ERD 222	Agriculture Machinery and Equipment		
วศช 231	เทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา I	วิชาโทเลือก	3(2-3)
ERD 231	Technology of Civil Engineering I		
วศช 331	เทคโนโลยีวิศวกรรมโยธา II	วิชาโทเลือก	3(2-3)
ERD 331	Technology of Civil Engineering II		
วศช 332	อุทกวิทยาและการชลประทาน	วิชาโทเลือก	3(3-0)
ERD 332	Hydrology and Irrigation		
วศช 241	วิทยาการอาหารเบื้องต้น	วิชาโทเลือก	3(2-3)
ERD 241	Elementary of Food Technology		
วศช 351	หลักการบริหารและ SMEs เบื้องต้น	วิชาโทเลือก	3(3-0)
ERD 351	Introduction to Engineering Management and SMEs		
วศช 352	ความรู้เบื้องต้นด้านพลังงาน	วิชาโทเลือก	3(3-0)
ERD 352	Introduction of Energy		
	รวม		**24(19-15)**

17. การบริหารหลักสูตร

1. คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะกรรมการการดำเนินโครงการ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น เป็นผู้บริหารหลักสูตร
2. การฝึกงานวิศวกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท คณะวิศวกรรมศาสตร์และคณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น ประสานเพื่อจัดให้มีการฝึกงานวิศวกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท ในภาคฤดูร้อนของชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 3
3. การนิเทศและติดตามผล คณะอนุกรรมการฝ่ายกิจกรรมพิเศษ โครงการบัณฑิตคืนถิ่น คณาจารย์จากคณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยา จะดำเนินการนิเทศและติดตามผล
4. การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร หลักสูตรต้องได้รับการประเมินและพัฒนาหลักสูตรภายใน 5 ปี

รับที่ 1989
วันที่ 26 ธ.ค. 2543
เวลา 14.55

(91)
- 8 มิ.ย. 2544
13.00 น.

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานคณบดี คณะวิศวกรรมศาสตร์ มศว โทร. (๐๒)๖๖๔๑๐๐๐ ต่อ ๒๐๒๑
ที่ ทม ๑๐๐๘/๒๙๔๒ **วันที่** ๒๑ ธันวาคม ๒๕๔๓
เรื่อง หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน "โครงการบัณฑิตคืนถิ่น"

เรียน คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ตามที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้มอบหมายให้คณะวิศวกรรมศาสตร์ร่วมร่างหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ในรายวิชาโท ๑ และวิชาโท ๒ ตามโครงการบัณฑิตคืนถิ่น นั้น คณะวิศวกรรมศาสตร์ ได้จัดทำเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงขอส่งรายละเอียดของหลักสูตรดังกล่าวดังเอกสารแนบ ให้แก่คณะสังคมศาสตร์ดำเนินการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและดำเนินการต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ กองสุวรรณ)
คณบดีคณะวิศวกรรมศาสตร์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์
เพื่อโปรดทราบ
เห็นควรมอบ ให้ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
ดำเนินการ

26 ธ.ค. 43

เห็นควรสำเนาแจ้งรองคณบดีฝ่ายวิชาการ และฝ่ายบริหาร ทราบ

26 ธ.ค. 43

เห็นควรมอบรองคณบดีฝ่ายวิชาการ และฝ่ายบริหาร ดำเนินการประสานงานต่อไป

26 ธ.ค. 43

ภาคผนวก จ-4 หลักสูตรวิชาโท การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ปัจจุบันปิดแล้ว)

วิชาโท การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (21 หน่วยกิต)

รายวิชา

วิชาโทบังคับ

ทส 231	การจัดการการท่องเที่ยว	3(3-0)
ทส 332	หลักการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	3(3-0)
ทส 361	การจัดการที่พักแรมเชิงอนุรักษ์	3(2-2)

วิชาโทเลือก ให้เลือกเรียนไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิตจากรายวิชาต่อไปนี้

ทส 211	ความรู้วิชาการพื้นฐานของมัคคุเทศก์	3(2-2)
ทส 212	ความรู้เฉพาะสาขาวิชาชีพมัคคุเทศก์ 1	3(2-2)
ทส 213	ความรู้เฉพาะสาขาวิชาชีพมัคคุเทศก์ 2	3(2-2)
ทส 321	ความรู้ภาษาเพื่อการท่องเที่ยว	3(2-2)

ถ้าเลือก 4 วิชานี้จะได้ประกาศนียบัตรมัคคุเทศก์ไทยเที่ยวไทย

ทส 337	การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านมรดกวัฒนธรรม	3(2-1)
ทส 339	การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น	3(2-1)
ทส 432	การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อชุมชน	3(2-1)
ทส 453	การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน	3(2-1)

คำอธิบายรายวิชา

ทส 231 การจัดการการท่องเที่ยว 3(3-0)

TE 231 Tourism Management

ศึกษาทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว เน้นการเดินทาง ที่พัก ภัตตาคาร การพักผ่อน ให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลจากการวิจัยในการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว

ทส 332 หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ 3(2-2)

TE 332 Underlying Principles of Ecotourism

ศึกษาทฤษฎีและหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการศึกษานอกสถานที่และการทำรายงาน

ทส 361 การจัดการที่พักแรมเชิงอนุรักษ์ 3(2-2)

TE 361 Green Accommodation Management

ศึกษาทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการจัดการโรงแรม รีสอร์ท และที่พักแรมอื่นๆ เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษานอกสถานที่

ทส 211 ความรู้วิชาการพื้นฐานของมัคคุเทศก์ 3(2-2)

TE 211 Fundamental Knowledge for Guides

ศึกษาความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ บทบาทหน้าที่มรรยาทและจรรยาบรรณ และวิธีปฏิบัติงานของมัคคุเทศก์ พฤติกรรมนักท่องเที่ยว ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทั่วไปของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมัคคุเทศก์ ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศทางธรรมชาติและสังคมมนุษย์ การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีการศึกษานอกสถานที่

ทส 212 ความรู้เฉพาะสาขาวิชาชีพมัคคุเทศก์ 1 3(2-2)

TE 212 Professional Knowledge for Guides 1

ศึกษาความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย สังคมไทย พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ทัศนศิลป์วรรณคดีไทย นาฏศิลป์และดนตรีไทย เทศกาลและงานประเพณีไทย อาหารและหัตถกรรมไทย มรดกทางภูมิปัญญาไทย แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย พระบรมมหาราชวังและวัดสำคัญในกรุงเทพมหานคร มีการศึกษานอกสถานที่

ทส 213 ความรู้เฉพาะสาขาวิชาชีพมัคคุเทศก์ 2 3(2-2)

TE 213 Professional Knowledge for Guides 2

ศึกษาความรู้เกี่ยวกับสมดุลธรรมชาติ หลักการและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การสื่อความหมายธรรมชาติ สถานการณ์เศรษฐกิจสังคมและการเมืองในปัจจุบัน ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการโรงแรม ความรู้เกี่ยวกับงานบริการสายการบิน พิธีการเข้า-ออก ราชอาณาจักร มีการศึกษานอกสถานที่

ทส 321 ความรู้ภาษาเพื่อการท่องเที่ยว 3(2-3)

TE 321 Language foe Tourism

ศึกษาภาษาต่างประเทศที่ใช้ในการท่องเที่ยว การนำเที่ยวทั้งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งศิลปวัฒนธรรม ฝึกปฏิบัติการใช้ภาษาเพื่อนำเที่ยว (โดยเลือก 1 ภาษา)

ทส 337 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านมรดกวัฒนธรรม 3(2-1)

TE 337 Cultural Heritage Ecotourism Management

ศึกษาทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านมรดกวัฒนธรรม ศึกษาแนวทางอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ฝึกปฏิบัติงานจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่

ทส 339 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น 3(2-1)

TE 339 Regional Ecotourism Development

ศึกษาทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับท้องถิ่น ฝึกปฏิบัติวางแผนในสถานการณ์จริง

ทส 432 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อชุมชน 3(2-1)

TE 432 Community Based Ecotourism Development

ศึกษาทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน การให้ชุมชนได้มีบทบาทและส่วนร่วมกับการพัฒนาท้องที่ในด้านการองเที่ยว การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน โดยมีการศึกษานอกสถานที่และการทำรายงานฝึกปฏิบัติงาน

ทส 453 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน 3(2-1)

TE 453 Grass Root Wisdom for Ecotourism Activity Development

ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้าน การอนุรักษ์ลักษณะดังกล่าวและนำมาสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ผู้รับผิดชอบการเรียนการสอน : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รศ.ดร.พยอม	ธรรมบุตร
ผศ.วัลลีพันธุ์	สถิตยุทธการ
ผศ.เบ็ญจา	ส่งเจริญ
ผศ.ปรีชา	สัมฤทธิ์ผล
รศ.เฉลิมศรี	ธรรมบุตร
รศ.ดร.สำอาง	หิรัญบูรณะ
รศ.ดร.นันทา	ไกรวิทย์
ผศ.อุษาวดี	เอกแสงศรี
อจ.ปุณยธร	เพ็ญภาคกุล

ภาคผนวก ฉ
รายชื่อคณะกรรมการโครงการบัณฑิตคืนถิ่น

คณะกรรมการอำนวยการโครงการ

1. อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	ประธานกรรมการ
2. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รองประธานกรรมการ
3. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	กรรมการ
4. คณบดีคณะวิทยาศาสตร์	กรรมการ
5. คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์	กรรมการ
6. คณบดีคณะวิศวกรรมศาสตร์	กรรมการ
7. คณบดีคณะเภสัชศาสตร์	กรรมการ
8. คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์	กรรมการ
9. ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	กรรมการ
10. ผู้แทนสำนักงานโครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	กรรมการ
11. ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
12. รองคณบดีฝ่ายบริหาร	กรรมการและเลขานุการ
13. หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา	กรรมการและ- ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการดำเนินโครงการ

1. คณบดีคณะสังคมศาสตร์	ประธานกรรมการ
2. รองคณบดีฝ่ายบริหาร	กรรมการ
3. ผู้แทนสำนักงานโครงการส่วนพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	กรรมการ
4. ประธานอนุกรรมการฝ่ายพัฒนาหลักสูตรและประสานงานจัดการเรียนการสอน	กรรมการ
5. ประธานอนุกรรมการฝ่ายสอบคัดเลือกและประเมินผล	กรรมการ
6. ประธานฝ่ายควบคุมดูแลนิสิตในหอพัก	กรรมการ
7. ประธานฝ่ายกิจการพิเศษ	กรรมการ
8. หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา	กรรมการและเลขานุการ
9. เลขานุการคณะสังคมศาสตร์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการการดำเนินโครงการ

1. ฝ่ายพัฒนาหลักสูตรและประสานงานจัดการเรียนการสอน	
1.1 ผู้อำนวยการสำนักวิชาศึกษาทั่วไปและวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์พื้นฐาน	ที่ปรึกษา
1.2 รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิเทศสัมพันธ์	ประธานอนุกรรมการ
1.3 หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา	รองประธานอนุกรรมการ
1.4 รองศาสตราจารย์พิศมัย จารุจิตติพันธ์	อนุกรรมการ
1.5 รองศาสตราจารย์วรทิพย์ มีมาก	อนุกรรมการ
1.6 ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้อม งามนิสัย	อนุกรรมการ
1.7 อาจารย์รวิพรรณ สาลีผล	อนุกรรมการ
1.8 อาจารย์ผจงศักดิ์ หมวดสง	อนุกรรมการ
1.9 อาจารย์จารุวรรณ ขำเพชร	อนุกรรมการ
1.10 อาจารย์สิริภา สงเคราะห์	อนุกรรมการและเลขานุการ
1.11 อาจารย์หทัยรัตน์ มาประณีต	อนุกรรมการและ-ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรและการสอน การวิเคราะห์และประเมินผล หลักสูตรการพัฒนาทางวิชาการและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาให้นิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นเป็นโครงการที่เป็นผลต่อการผลิตบุคลากรให้กลับไปพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

2. ฝ่ายสอบคัดเลือกและประเมินผล

2.1 รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิเทศสัมพันธ์	ประธานอนุกรรมการ
2.2 หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา	รองประธานอนุกรรมการ
2.3 อาจารย์ชลวิทย์ เจียรจิตต์	อนุกรรมการ
2.4 อาจารย์สิริภา สงเคราะห์	อนุกรรมการ
2.5 อาจารย์สุภณิดา สุวณิชย์ (ปัจจุบัน-ลาออก)	อนุกรรมการ
2.6 อาจารย์สันทนีย์ พงษ์นัยรัตน์	อนุกรรมการ
2.7 อาจารย์จารุวรรณ ขำเพชร	อนุกรรมการและเลขานุการ
2.8 อาจารย์วรรณรัตน์ รัตนวรางค์	อนุกรรมการและ-ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนิการสอบคัดเลือกเข้าเป็นนิสิตโครงการบัณฑิตคืนถิ่นทุกขั้นตอน การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การกำหนดจำนวนผู้เข้าศึกษา การจัดทำข้อสอบ การดำเนินการสอบ การตรวจข้อสอบ ทำคะแนน การจัดทำประกาศผลสอบ การรับรายงานตัวนิสิต รวมทั้งการติดตามผลการปฏิบัติงานของโครงการและบัณฑิต เพื่อประเมินการปฏิบัติงานของโครงการ

3. ฝ่ายควบคุมดูแลนิสิตในหอพัก

3.1 ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารกิจการหอพัก	ที่ปรึกษา
3.2 อาจารย์ไชยา กุฎาคาร	ที่ปรึกษา
3.3 รองคณบดีฝ่ายกิจการนิสิต	ที่ปรึกษา
3.4 อาจารย์สุภณิดา สุวณิชย์ (ปัจจุบันลาออก)	ประธานอนุกรรมการ
3.5 อาจารย์นิพนธ์ เทียมทิพาบุญกร	อนุกรรมการ
3.6 อาจารย์อรุณ เก้าเอี้ยน	อนุกรรมการ
3.7 นางสาวมาลินี แซ่เตือง (ปัจจุบันลาออก)	อนุกรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลการจัดการหอพัก การเข้าอยู่หอพักและความเป็นอยู่ของนิสิต การรักษาระเบียบวินัย การอบรมกิริยามารยาท ตลอดจนการจัดโครงการ/กิจกรรมเพื่อฝึกระเบียบวินัยในการอยู่หอพัก

4. ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ

4.1 หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา		ประธานอนุกรรมการ
4.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์น้อม งามนิสัย		อนุกรรมการ
4.3 อาจารย์สุภณิดา สุขวณิชย์	(ปัจจุบันลาออก)	อนุกรรมการ
4.4 อาจารย์สิริภา สงเคราะห์		อนุกรรมการ
4.5 อาจารย์รวิพรรณ สาลีผล		อนุกรรมการ
4.6 อาจารย์ศรีนคร คงธนะ		อนุกรรมการ
4.7 อาจารย์จารุวรรณ ขำเพชร		อนุกรรมการ
4.8 อาจารย์หทัยรัตน์ มาประณีต		อนุกรรมการและเลขานุการ
4.9 นางสาวมาลินี แซ่เตือง	(ปัจจุบันลาออก)	อนุกรรมการและ-ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ดูและรับผิดชอบการจัดกิจกรรมทางวิชาการ การจัดกิจกรรม การฝึกงานภาคฤดูร้อน และกิจกรรมพิเศษอื่นๆ เพื่อให้บัณฑิตกลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ